

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ, ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΙΣΡΑΗΛ ΑΠΟ ΤΟ 1990 ΕΩΣ ΤΟ 2020: ΜΙΑ ΕΝΔΟΣΚΟΠΗΣΗ ΣΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΥΝΑΨΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ »

της

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ Γ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΛΙΤΣΑΣ Ν. ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Β' ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΠΕΛΛΟΥ ΦΩΤΕΙΝΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΙΟΣ 2022

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

« Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω, επίσης, υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται απ' αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Θεσσαλονίκη, 10/05/2022

Χριστοδούλου Αναστασία

Copyright © Αναστασία Γ. Χριστοδούλου, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος – All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του ΠΑ.ΜΑΚ..

Στην οικογένειά μου

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει και αναλύει τους παράγοντες εκείνους που ευθύνονται , αρχικά, για την προσέγγιση και , κατά δεύτερον, για την οικοδόμηση μίας στρατηγικής σχέσης μεταξύ της Ελλάδας και του Ισραήλ μέσω της παρουσίας της εξέλιξης των θεσμικών, πολιτικών και εμπορικών σχέσεων τους από το 1990 έως το 2020 . Συγκεκριμένα, θα επιχειρήσω να ερμηνεύσω την προσέγγιση των δύο κρατών υπό το πρίσμα της ανάγκης αντιμετώπισης μίας κοινής απειλής και της κερδο-κεντρικής αντίληψης και των δύο τους. Επιπλέον, θα επιχειρηματολογήσω υπέρ του ότι η κοινή αντίληψη της Τουρκίας από Ισραήλ και Ελλάδα ως απειλή , ιδίως μετά το 2009-2010, και η εκτεταμένη συνεργασία των δύο χωρών σε μία πληθώρα τομέων ,με σημείο εκκίνησης την πιθανότητα εκμετάλλευσης των αποθεμάτων φυσικού αερίου ,κατέστησαν σταδιακά τη μεταξύ τους σχέση , στρατηγικής σημασίας.

Έχοντας πάντα ως βάση τη θεωρία του Ρεαλισμού και , ιδιαίτερα, του Νεορεαλισμού σύμφωνα με την οποία κύριο σκοπό των κρατών συνιστά η επιβίωσή τους στην άκρως ανταγωνιστική διεθνή αρένα , το παρόν πόνημα αποπειράται να ερμηνεύσει τη σταδιακή μεταστροφή της ελληνικής πολιτικής στάσης απέναντι στο κράτος του Ισραήλ όσο και τη ριζική αλλαγή της συμπεριφοράς του τελευταίου απέναντι στη χώρα μας. Επίσης, θα αναδείξει τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά που κατατάσσουν μία σχέση στην κατηγορία των στρατηγικών και θα τα εντοπίσει στην εξελικτική πορεία των ελληνο-ισραηλινών δεσμών.

Η ανάπτυξη ισχυρών οικονομικών δεσμών μεταξύ τους , κυρίως στον τομέα της ενέργειας, του εμπορίου και του τουρισμού , ιδιαίτερα κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, αναδεικνύεται ως ενισχυτικό στοιχείο του πολιτικο-στρατιωτικού σκέλους της σχέσης τους και ως επίρρωση του ισχυρισμού μου περί της στρατηγικής σημασίας αυτής.

Abstract

This paper examines and analyzes those factors who are initially responsible for the approach and, secondly, for the building of a strategic relationship between Greece and Israel through the presentation of the evolution of their institutional, political and commercial relations from 1990 to 2020. In particular, I will attempt to interpret the approach of the two states in the light of the need to deal with a common threat and the profit-central perception of both of them. In addition, I will argue that Israel's and Greece's common perception of Turkey as a threat, especially after 2009-10, and the extensive cooperation between the two countries in a variety of sectors, with a starting point that of the possibility of common exploitation of the natural gas reserves, have gradually made the relationship between them, of strategic importance.

Always based on the theory of Realism and, especially, on that of Neorealism according to which, states' main goal is their survival in the highly competitive international arena, this piece of work attempts to interpret the gradual revulsion of the greek political attitude towards Israel and the radical change of conduct of the last opposite to our country. It will also highlight those particular features that classify a relationship in the category of the strategic ones, and identify them in the evolution of the greek-israeli cooperation.

The development of strong economic ties between them, mainly in the fields of energy, trade and tourism, especially in the last two decades, stands out as a reinforcing element of the political- military part of this relationship and as a support for my claim of its' strategic importance.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Θεωρητικό πλαίσιο σύναψης συμμαχιών

1.1. Αιτίες και κίνητρα εισόδου σε μία συμμαχία.....	10
1.2. Ελλάδα-Ισραήλ και η ιδιαίτερη σχέση τους: παράγοντες προσέγγισης.....	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Εξέλιξη των ελληνο-ισραηλινών θεσμικών και πολιτικών σχέσεων από το 1990 έως το 2020

2.1. Δεκαετία 1990 έως 2000: από την εχθρότητα στην αναγνώριση	17
2.2. Δεκαετία 2000 έως 2010: από την αναγνώριση στην προσέγγιση.....	26
2.3. Δεκαετία 2010 έως 2020: από την προσέγγιση στη στρατηγική σχέση.....	32
2.4 Ελλάδα- Ισραήλ και η στρατηγική φύση της σχέσης τους.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Εξέλιξη των ελληνο-ισραηλινών εμπορικών σχέσεων από το 1990 έως το 2020

3.1. Δεκαετία 1990 έως 2000: από την εχθρότητα στην αναγνώριση	48
3.2. Δεκαετία 2000 έως 2010 : από την αναγνώριση στην προσέγγιση.....	54
3.3. Δεκαετία 2010 έως 2020: εντατικοποίηση.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Εξαγωγή συμπερασμάτων

4.1 Συμπεράσματα και παρατηρήσεις.....	66
4.2. Περιορισμοί της έρευνας.....	67

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Λίτσα Σπυρίδωνα , Πρωτοβάθμιο Καθηγητή, για την καθοδήγηση που μου προσέφερε και το χρόνο που διέθεσε δίνοντάς μου χρήσιμες συμβουλές και οδηγίες για την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας. Στο ίδιο πλαίσιο, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Χριστοδουλίδη, επικεφαλής του Γραφείου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της ελληνικής Πρεσβείας στο Ισραήλ, για την παροχή εξαιρετικά χρήσιμων εμπορικών στοιχείων, την κυρία Φρανσές , στέλεχος του Ελληνο-Ισραηλινού Επιμελητηρίου στην Αθήνα για την παροχή πληροφοριών, την κυρία Εζρατή , στέλεχος του Γραφείου Δημοσίων Σχέσεων του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, την κυρία Αγγελάτου και την κυρία Μαρινάκη, στελέχη του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, την κυρία Τσαρουχά και την κυρία Κατσώρη από το Τμήμα Παροχής Στατιστικής Πληροφόρησης της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, τον κύριο Δαυίδ Λαντάου, συντονιστή ειδικών αιτημάτων και υπεύθυνο πληροφοριακών συστημάτων της Κεντρικής Ισραηλινής Στατιστικής Υπηρεσίας , τον κύριο Έρλεντ Φιρθ, στέλεχος του τμήματος υποστήριξης χρηστών της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, τον κύριο Ζάρρα Κωνσταντίνο, μεταδιδακτορικό ερευνητή, για την παροχή πληροφοριών και συμβουλευτικής αναφορικά με την εκπόνηση της εργασίας μου. Τέλος, ευχαριστώ πολύ όλους μου τους καθηγητές για τη συμβολή τους στην επιστημονική μου συγκρότηση στα χρόνια της φοίτησής μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και ,ιδιαίτερα, τον καθηγητή κύριο Κουσκουβέλη Ηλία που αποτέλεσε για μένα πρότυπο λόγω της επιστημονικής του πορείας και ,κυρίως, της διδασκαλίας και του ήθους του . Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου για την ηθική υποστήριξη σε όλο το διάστημα των σπουδών μου.

Εισαγωγή

Σκοπό της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνιστά η ανάδειξη των αιτιών εκείνων που καθιστούν τη σχέση Ελλάδος- Ισραήλ στρατηγική τα τελευταία χρόνια. Αυτό θα καταστεί εφικτό μέσω της παρουσίασης της εξέλιξης των θεσμικών και πολιτικών σχέσεων τους κατά τη διάρκεια της τριακονταετίας. Επίσης, στην κατανόηση της μεταστροφής του χαρακτήρα του δεσμού τους από εχθρικό , ουδέτερο και στάσιμο σε φιλικό και , προσφάτως, εξαιρετικά στενό και καίριο, θα συμβάλει και η έκθεση της πτυχής των τουρκο-ισραηλινών αλλά και των ελληνο-τουρκικών σχέσεων κατά την ίδια περίοδο καθώς αυτές αποτελούσαν τους κύριους παράγοντες διαμόρφωσης της στρατηγικής της χώρας μας για το υποσύστημα της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου. Ακόμη, θα γίνει εκτενέστατη αναφορά στις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ του κράτους μας και του Ισραήλ κατά το διάστημα αυτό ως στοιχείο που ενδυνάμωσε τη σχέση τους και τήν αναβάθμισε σημαντικά.

Το κεντρικό ερευνητικό επιχείρημα , λοιπόν, που μέσα από την ανάλυσή μας είτε θα επιβεβαιωθεί είτε θα διαψευστεί , είναι ότι τα πλουτοπαραγωγικά στοιχεία της Ελλάδας , η εμβάθυνση των οικονομικών σχέσεων μας με το Ισραήλ σε διάφορους τομείς καθώς και η πολιτική δράση και ο ρόλος της Τουρκίας στην περιοχή μετά το 2008 , συντέιναν στην περαιτέρω προσέγγιση και , εν τέλει, στη σφυρηλάτηση της στρατηγικής σχέσης ανάμεσα στη χώρα μας και το Ισραήλ.

Η ανά χειράς μελέτη , όσον αφορά τη μεθοδολογία εκπόνησής της, συνετάχθη σύμφωνα με τα πρότυπα των δευτερογενών ερευνών χρησιμοποιώντας τη θεωρητική ανάλυση ως κύριο εργαλείο. Συγκεντρώθηκαν , δηλαδή, στοιχεία έπειτα από μελέτη επιστημονικών βιβλιογραφικών πηγών όπως βιβλίων, άρθρων σε περιοδικά, ετήσιων εκθέσεων και αναφορών οργανισμών και φορέων, επιστημονικών εργασιών, δημοσιευμάτων, άρθρων και χρονολογίων σε έντυπες και ηλεκτρονικές εφημερίδες αλλά και σε ιστότοπους. Ακόμη αναλύθηκε και ερμηνεύθηκε πλήθος οικονομικών και εμπορικών στοιχείων ώστε να αναδειχθεί ο βαθμός συμβολής των εμπορικών και , εν γένει, οικονομικών συναλλαγών στην οικοδόμηση της διμερούς στρατηγικής σχέσης. Εν συνεχεία , τα στοιχεία αποδελτιώθηκαν και συντέθηκαν έτσι ώστε να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τη συμπεριφορά των κρατικών δρώντων ως προς το πεδίο της σύναψης συμμαχικών σχέσεων και της μετατροπής αυτών σε στρατηγικές.

Τέλος, η κατωτέρω ανάλυση διαρθρώνεται ως εξής: στο πρώτο υποκεφάλαιο παρατίθεται το θεωρητικό πλαίσιο σύναψης συμμαχιών εντός του οποίου οι παρακάτω εξελίξεις ερμηνεύονται. Στα υπόλοιπα τρία υποκεφάλαια παρουσιάζονται αναλυτικά όλες οι εξελίξεις πολιτικού και θεσμικού χαρακτήρα μεταξύ Ελλάδος και Ισραήλ κατά την τριακονταετία 1990 έως 2020 , ανά δεκαετίες. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται εκτενώς όλες οι συναλλαγές οικονομικού χαρακτήρα – συμπεριλαμβανομένων των εμπορικών όγκων εξαγωγών-εισαγωγών, των επενδύσεων σε διάφορους τομείς ενδιαφέροντος όπως η ενέργεια καθώς και των τουριστικών ροών- των δύο κρατών για το ίδιο διάστημα και πάλι διαιρεμένες σε δεκαετίες. Τελευταίο παρατίθεται το κεφάλαιο της εξαγωγής συμπερασμάτων και της διαπίστωσης επιβεβαίωσης ή διάψευσης του αρχικού μας ερευνητικού επιχειρήματος.

1. Θεωρητικό πλαίσιο σύναψης συμμαχιών

1.1. Αιτίες και κίνητρα εισόδου σε μία συμμαχία

Το φαινόμενο των συμμαχιών ή συγκλίσεων ή συνεργασιών στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων έχει μελετηθεί και έχει λάβει ανά καιρούς διαφορετικές διαστάσεις και ερμηνείες. Η συγκεκριμένη εργασία επιχειρηματολογεί υπέρ του ότι παράγοντες προσέγγισης της Ελλάδας και του Ισραήλ ιδίως μετά το 2009-2010, αποτέλεσαν η αποστασιοποίηση και ,εντέλει, η πλήρης απομάκρυνση της Τουρκίας από το Ισραήλ λόγω των τάσεων ηγεμονισμού της και ,ακόμη, η προοπτική κοινής εκμετάλλευσης των αποθεμάτων υδρογονανθράκων του Ισραήλ, με σκοπό το κέρδος και ,άρα, την ενίσχυση της εθνικής ισχύος και των δύο. Επισημαίνεται ότι το ανωτέρω ζήτημα θα εξεταστεί υπό το φως της νεορεαλιστικής θεωρίας της πειθαρχίας των Διεθνών Σχέσεων.

Ως κοινή αφετηρία όλων των κρατών λογίζεται ,λοιπόν, σύμφωνα με τον Waltz, η επιβίωσή τους εντός του πλαισίου του άναρχου διεθνούς συστήματος ¹. Έτσι, αυτά πρέπει να συμπεριφέρονται ορθολογικά εάν θέλουν να επιτύχουν αυτό το στόχο. Ανάμεσα στις επιλογές διαχείρισης των απειλών που έχουν στη «φαρέτρα» τους οι κρατικοί δρώντες, βρίσκεται και η σύναψη συμμαχιών. Τα κίνητρα σύναψής τους διαφοροποιούνται ανά θεωρητική προσέγγιση. Ο Waltz ,λοιπόν, αντιλαμβάνεται τις συμμαχίες ως εξισορροπητικό μηχανισμό της ισχύος που έχει συγκεντρώσει ένας άλλος συνασπισμός κρατών. Έτσι, επιχειρηματολογεί ότι για την επίτευξη της τελικής ισορροπίας ισχύος, τα τρίτα κράτη θα συνταχθούν με την πλευρά του λιγότερο ισχυρού δρώντα προκειμένου να θέσουν ένα «ανάχωμα» στην αύξηση της ισχύος του κραταιού αντιπάλου ². Επίσης, στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Morgenthau προσθέτοντας ότι δεν είναι απαραίτητο οι δρώντες που σχηματίζουν μία συμμαχία να έχουν απολύτως κοινά συμφέροντα . τα τελευταία ενδέχεται να βρίσκονται εν πλήρη ταύτιση, να αλληλοσυμπληρώνονται ή να βρίσκουν ιδεολογικά σημεία επαφής ³. Στο πεδίο αυτό της αναζήτησης των παραγόντων σύγκλισης θα κινηθεί και αυτή εδώ η εργασία.

Η θεωρητική συμβολή του Walt στο πεδίο της σύναψης συμμαχιών είναι επίσης εξαιρετικά σημαντική και, μάλλον, κοντύτερα στην υπό εξέταση υπόθεση. Ο τελευταίος καταλήγει στο ότι οι συμμαχίες προκύπτουν μέσα από την ανάγκη αντιμετώπισης μιας κοινής απειλής ⁴. Αυτή προέρχεται συνήθως από έναν δρώντα με αναθεωρητικές τάσεις, στοιχείο που ομοιάζει με τη στάση της γειτονικής μας χώρας από το 2009 και έπειτα. Προσθέτει ,επιπλέον, ότι το μέγεθος της απειλής είναι ανάλογο «...της γεωγραφικής εγγύτητας (του εχθρού), των επιθετικών ικανοτήτων (του) και των αντιληπτών προθέσεων (του)» ⁵. Ο παράγοντας της εγγύτητας ως στοιχείο μεγιστοποίησης της απειλής εμπίπτει στην περίπτωση μας, όπου η αναθεωρητική Τουρκία με τις συνεχείς αμφισβητήσεις της ελληνικής κυριαρχίας από αέρος και θαλάσσης και την αυξανόμενη επιθετικότητά της εναντίον του Ισραήλ, κατέστη επικίνδυνη και για τους δύο κρατικούς δρώντες. Μία άλλη διάσταση του φαινομένου των συμμαχιών φωτίζει με το έργο του ο Schweller.

Ο συγκεκριμένος αναδεικνύει ως κίνητρα για την είσοδο σε συμμαχίες, τη συμβολή των τελευταίων τόσο στην εξασφάλιση της επιβίωσης των δρώντων που τις συνάπτουν όσο και στην αποκομιδή κερδών μέσω αυτών. Συγκεκριμένα, συμπεραίνει ότι η αποκομιδή υλικής ωφέλειας από μία συμμαχία συμβάλλει στην ανάπτυξη της σχετικής ισχύος των δρώντων που συμμετέχουν σε αυτήν και, αντίστροφα, ότι η ανάπτυξη της ισχύος τους μέσω της συνεργασίας με κραταιούς δρώντες, διασφαλίζει τα κέρδη τους από αυτές⁶. Στο επιχειρήμα μου ότι η προοπτική εκμετάλλευσης των αποθεμάτων των υδρογονανθράκων του Ισραήλ από κοινού με την Ελλάδα αποτέλεσε αιτία προσέγγισης των δύο, συγκλίνει και το γεγονός ότι οι φυσικοί πόροι ενός κράτους συνιστούν παράγοντες ενίσχυσης της εθνικής του ισχύος⁷. Επίσης, η ισχύς ενός δρώντα αποτιμάται και σε οικονομικά μεγέθη, επομένως, είναι εύκολα αντιληπτό ότι η εμπλοκή σε μία διαδικασία όπως η παραπάνω, που μόνο τεράστια οφέλη μπορεί να αποφέρει, συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη της οικονομίας του και, άρα, στην κτήση των απαραίτητων φορτίων ισχύος που απαιτούνται για την επίτευξη του ζωτικού στόχου της εθνικής επιβίωσης⁸. Επίσης, μία άλλη θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου των συμμαχιών από τον Λίτσα είναι αυτή της σύμπλευσης για το κέρδος, και χρησιμοποιείται κυρίως για περιπτώσεις που ένα λιγότερο ισχυρό κράτος συμμαχεί ή ευθυγραμμίζεται με έναν πανίσχυρο δρώντα του διεθνούς συστήματος. Αυτό μπορεί να εκλαμβάνεται ως αναξιοπρεπές καθώς το πρώτο εκ των πραγμάτων, θα πρέπει να «κολακεύσει» τον εγωισμό του τελευταίου υπακούοντας στις προσαγές του· στην πραγματικότητα, όμως, η συμμαχία με τον κραταιό αυτό δρώντα συνιστά το απόλυτο μέσο κτήσης φορτίων ισχύος καθώς ενισχύει την αποτρεπτική του ικανότητα και του δίνει πρόσβαση σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων⁹.

Επιπρόσθετα, η λειτουργία των συμμαχιών ως εργαλείων αύξησης της σχετικής ισχύος των κρατών και, άρα, της αποτρεπτικής τους ικανότητας έχει διατυπωθεί πολλάκις¹⁰. Επιπλέον, μία αιτία που ωθεί τα κράτη να προσχωρήσουν σε μία υπάρχουσα συμμαχία ή να οικοδομήσουν μία νέα, αποτελεί σύμφωνα με τη ρεαλιστική βιβλιογραφία, ο φόβος τους απέναντι σε άλλους δρώντες του διεθνούς συστήματος¹¹. Συνήθως αυτός είναι και ο λόγος που σύμφωνα με τον Morgenthau, οι συμμαχικοί συνασπισμοί προσανατολίζονται στην κατεύθυνση της πλήξης, της αποτροπής ή της εξισορρόπησης ενός συγκεκριμένου δρώντα¹².

Φαίνεται, επομένως, ότι η ύπαρξη της ανάγκης αντιμετώπισης μίας κοινής απειλής σε συνδυασμό με την προοπτική αποκομιδής οικονομικών κερδών από τη συμμετοχή στη διαδικασία εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, συνιστούν επαρκή συνθήκη για ένα κράτος ώστε να εισέλθει σε μία στενή συνεργασία με έναν άλλον δρώντα.

1.2. Ελλάδα-Ισραήλ και η ιδιαίτερη σχέση τους: παράγοντες προσέγγισης

Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω , η εργασία αυτή επιχειρηματολογεί ότι οι αιτίες που ώθησαν το Ισραήλ και την Ελλάδα να προσεγγιστούν , ήταν η ανάπτυξη ηγεμονισμού εκ μέρους της Τουρκίας και , άρα, η απομάκρυνση από το εβραϊκό κράτος και στη συνέχεια η εμφάνιση απειλητικής διάθεσης προς αυτό , καθώς και η προοπτική αποκόμισης οικονομικών κερδών από την κοινή εκμετάλλευση των αποθεμάτων φυσικού αερίου του Ισραήλ.

Συγκεκριμένα, μεταξύ 2009 και 2010 , όταν η γειτονική μας χώρα καταδίκασε πλέον και δημόσια τους χειρισμούς του Ισραήλ στο Παλαιστινιακό ζήτημα και την υπέρμετρη χρήση βίας εναντίον των κατοίκων της Λωρίδας της Γάζας , η απομάκρυνση των δύο χωρών είχε κατασταλάξει πλέον ως δεδομένο στους κύκλους των κυβερνητικών αξιωματούχων του εβραϊκού κράτους. Η Τουρκία θέλησε να αναλάβει την ηγεσία των μουσουλμανικών χωρών της περιοχής τόσο λόγω εσωτερικών παραγόντων, δηλαδή της φιλο-ισλαμικής κυβέρνησης του Α.Κ.Ρ. όσο και εξωτερικών, συγκεκριμένα της επιθυμίας των Η.Π.Α. να τήν καταστήσουν πόλο έλξης και μοντέλο κράτους για τους μουσουλμάνους ώστε ν' αποτραπεί η προσχώρηση των τελευταίων σε σκληροπυρηνικές οργανώσεις. Η ιδιαίτερη σχέση Τουρκίας – Η.Π.Α. και τα πλεονεκτήματα που προέκυπταν για την πρώτη μέσω αυτής, συνιστούσαν ένα ακόμη στοιχείο μεγέθυνσης της απειλής που αυτή προέβαλε εναντίον του Ισραήλ και της Ελλάδας. Και αυτό διότι σύμφωνα με τον Chun, « το επίπεδο της απειλής [...] πρέπει να θεωρείται προϊόν διάφορων αλληλένδετων στοιχείων»¹³. Πέραν από την ευθεία απειλή της Τουρκίας μέσω της πρωτοβουλίας ανάληψης της ηγεσίας των Μουσουλμάνων, το Ισραήλ χωρίς τη συμμαχία του με την τελευταία απώλεσε μεγάλο τμήμα του στρατηγικού του βάθους. Για τον λόγο αυτό , ο Νετανιάχου κατά τη δεύτερη θητεία του υιοθέτησε το δόγμα της «αντίστροφης περιφέρειας» και στράφηκε στην αναθέρμανση των σχέσεών του με άλλα κράτη της περιφέρειας , όπως οι χώρες του Μαγκρέμπ και αυτές του αραβικού κόλπου¹⁴. Στο ίδιο πλαίσιο εντασσόταν και η έναρξη της διαδικασίας ουσιαστικής προσέγγισης με την Ελλάδα.

Όσον αφορά συγκεκριμένα τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις και τη διαμόρφωση της αντίληψης ότι η Τουρκία συνιστά σοβαρή απειλή για την ασφάλεια της χώρας , σ' αυτήν συνετέλεσαν η παράνομη κατοχή του βόρειου τμήματος της Κύπρου από το 1974 και η άρνηση διάλυσης του ψευδοκράτους και απόσυρσης των στρατευμάτων της από το νησί, οι συνεχείς και εντεινόμενες προσπάθειες αναθέρωσης του καθεστώτος στο Αιγαίο αλλά και οι διεκδικήσεις της επί των ελληνικών θαλάσσιων ζωνών και του εναέριου χώρου τις οποίες ενέτεινε με τις επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις αυτών. Ακόμη, κεντρικό ζήτημα στις διμερείς μας σχέσεις αποτελούσε και η διαχείριση των ζητημάτων των μειονοτήτων της καθεμίας στο έτερο κράτος, θέμα που στεκόταν ανά διαστήματα αφορμή για πρόκληση εντάσεων κυρίως , αν όχι κατ' αποκλειστικότητα, από τουρκικής πλευράς. Συμπληρωματικά, τα κριτήρια της γεωγραφικής εγγύτητας, των επιθετικών ικανοτήτων της Τουρκίας και των εκλαμβανόμενων από την Ελλάδα προθέσεων αυτής συνετέλεσαν έτι περαιτέρω στην αντίληψη της γειτονικής χώρας ως απειλή .

Στην εξέλιξη και αναβάθμιση της ελληνο-ισραηλινής σχέσης , όμως, συνέβαλε καθοριστικά και η προοπτική εξασφάλισης οικονομικών πλεονεκτημάτων μέσω της συνεργασίας στον τομέα δημιουργίας υποδομών προώθησης του φυσικού αερίου του εβραϊκού κράτους προς την Ευρώπη. Από την ελληνική πλευρά, η επιδίωξη της συνεργασίας αυτής κινητροδοτήθηκε από την ανάγκη ενδυνάμωσης της ελληνικής οικονομίας μέσω της προσέλκυσης επενδύσεων . Η τελευταία είχε καταρρακωθεί τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της κρίσης χρέους ¹⁵ . Επομένως, ήταν ζωτικής σημασίας για την Ελλάδα να ' αποκτήσει σ' εκείνο το χρονικό σημείο , έναν εταίρο από τον οποίο θα μπορούσε να προσδοκά και μεγάλα οικονομικά οφέλη. Αναφορικά με την ισραηλινή πλευρά , η χρονική σύμπτωση της ανακάλυψης των αποθεμάτων τους από Ισραήλ και Κύπρο με την επιχείρηση της χώρας μας να αποτιμήσει τα δικά της , λειτούργησε πολύ θετικά καθώς εμπεδώθηκε στους ανώτατους κυβερνητικούς κύκλους του , η ευθυγράμμιση με τις άλλες δύο χώρες , και εν προκειμένω με την Ελλάδα, καθώς συνέκλιναν οι στρατηγικοί τους στόχοι για σταθερότητα και ανάπτυξη στην περιοχή ¹⁶ . Πέρα όμως από αυτό, το Ισραήλ αναζητούσε και την αποκλειστικά δική του γεωπολιτική αναβάθμιση τόσο στα "μάτια" της Ευρώπης όσο και σε αυτά των Η.Π.Α. μέσω της κατασκευής του αγωγού, καθώς εάν επιτυγχανόταν η τελευταία , το εβραϊκό κράτος θα καθίστατο μαζί με την Κύπρο, υπεύθυνο για την έναρξη της διαδικασίας ενεργειακής ανεξαρτητοποίησης της Ευρώπης από τη Ρωσική Ομοσπονδία. Έτσι, η Ελλάδα αποτελούσε τον ιδανικό εταίρο που θα λάμβανε τον ρόλο του καναλιού σ' αυτή την περίπτωση, προκειμένου το ισραηλινό αέριο να φτάσει στην ευρωπαϊκή αγορά. Επομένως, η συνειδητοποίηση της πολιτικής σύγκλισης και των κοινών αξιών μεταξύ των δύο κρατών σε συνδυασμό με την αποκομιδή τεράστιων κερδών και της γεωπολιτικής αναβάθμισης, συνέβαλε αποφασιστικά στην οικοδόμηση μίας στενής συνεργασίας.

Σχετικά με την εξέλιξη της φύσης αυτής της συνεργασίας, είναι σημαντικό να προστεθεί εδώ ότι δεν μπορούμε να την αποκαλέσουμε μία κλασσική συμμαχία και οι λόγοι γι' αυτό θα αναλυθούν παρακάτω. Ειδικότερα, η απουσία της στρατιωτικής και αμυντικής διάστασης από τη σχέση αφού δεν είχαν υπογραφεί συμφωνίες κατά τη διάρκεια της τριακονταετίας που να περιλαμβάνουν ρητά κάτι τέτοιο, την κατατάσσει στην κατηγορία των οιονεί συμμαχιών. Σε αυτό το συμπέρασμα συμβάλλει και ο ορισμός του Sun για τις οιονεί συμμαχίες , οι οποίες σύμφωνα μ' εκείνον είναι « [...] οι μόνιμες ή οι ad hoc άτυπες συμφωνίες συνεργασίας για την ασφάλεια, που δεν βασίζονται μόνο σε επίσημα σύμφωνα συλλογικής άμυνας , αλλά και σε σιωπηρές συμφωνίες μεταξύ δύο ή περισσότερων διεθνών καθεστώτων» ¹⁷ . Αυτή η κατηγοριοποίηση, όμως, θα λέγαμε ότι επαρκεί μέχρι το 2010 καθώς από εκείνο το χρονικό σημείο και έπειτα, οι δύο χώρες άρχισαν να αποτυπώνουν τη θέλησή τους για συνεργασία σε πληθώρα τομέων ρητά, σε Συμφωνίες, Μνημόνια Συναντίληψης και Κοινές Διακηρύξεις. Επίσης, εντάθηκε από εκείνη τη χρονιά και μετά η ανταλλαγή θεσμικών επισκέψεων. Επιπλέον, ενδεικτικά το 2013 υπεγράφη Τριμερές Μνημόνιο Συναντίληψης μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ στον τομέα της ενέργειας και έλαβε χώρα η πρώτη Διάσκεψη G2G μεταξύ των δύο κυβερνήσεων όπου η συνεργασία διευρύνθηκε στον τουρισμό, την εκπαίδευση , την παιδεία και τον αθλητισμό. Επιπλέον, από εκείνο το σημείο και έπειτα έχουμε τις δημόσιες αναφορές στη διμερή σχέση, από πλήθος αξιωματούχων και φορέων ως στρατηγική ¹⁸ . Τέλος, επιστέγασμα της πορείας αυτής της σχέσης συνέστησε η υπογραφή το 2020 της Διακρατικής Συμφωνίας

Κατασκευής του East Med που επεκτείνει τη σύμπραξη στα πεδία την ενέργειας και των υποδομών. Επομένως, η ελληνο-ισραηλινή σχέση κατατάσσεται πλέον στους στρατηγικούς δεσμούς, που σημαίνει ότι παραμένει ανεπηρέαστη από οποιεσδήποτε άλλες εξελίξεις, όπως θα ήταν για παράδειγμα η επαναπροσέγγιση Τουρκίας-Ισραήλ ¹⁹.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Kenneth Waltz, *Man, the State and War* (New York: Columbia University Press, 2001), 203
2. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (New York: McGraw & Hill, 1979,) 126-127
3. Hans Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: McGraw & Hill, 1993), 198-199
4. Stephen Walt, *The Origins of Alliances* (New York: Cornell University Press, 1987), 275
5. Walt, *The Origins of Alliances*, 5
6. Randall Schweller, "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back in," *International Security* 19, no.1 (1994):72-107
7. Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας* (Αθήνα : Εκδόσεις Ποιότητα, 2010), 48-65 και Ηλία Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα : Εκδόσεις Ποιότητα, 2004) ,162-166
8. David Jablonsky, " National Power", in *The U.S. Army War College Guide to National Security Issues: Theory of War and Strategy*, vol. 1, ed. Boone J. Bartholomees (Carlisle: Strategic Studies Institute, 2010), 127-128
9. Spyridon Litsas, " Bandwagoning for profit and Turkey: Alliance formations and volatility in the Middle East", *Israel Affairs* 20, no.1 (2014): 125-139
10. Shmuel Bar, "Israeli strategic deterrence doctrine and practice", *Comparative Strategy* 39, no.4(2020): 321-353 και Zenonas Tziarras, "Israel-Cyprus-Greece: A 'Comfortable' Quasi Alliance", *Mediterranean Politics* 21, no. 3(2016):407-427
11. Kenneth Waltz, *Theory of International Politics* (Long Grove: Waveland Press Inc., 2010),166
12. Morgenthau, *Politics Among Nations*, 198
13. Chae-Sung Chun, " Theoretical Approaches to Alliance: Implications on the R.O.K.-U.S. Alliance", *Journal of International and Area Studies* 7, no.2(2000): 71-88
14. Yoel Guzanski, " Israel's Periphery Doctrines: Then and Now", *The Middle East Policy Council* 28, no.3-4(2021): 88-100
15. Aristotle Tziampiris, *The emergence of Israeli-Greek Cooperation* (Cham: Springer International Publishing, 2015), 11
16. Ioannis Mazis & Ioannis Sotiropoulos, " The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of the greek-israeli relations", *Regional Science Inquiry* 8, no.2(2016): 27-44
17. Degang Sun, " Brothers Indeed: Syria-Iran Quasi-alliance revisited", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)* 3, no.2(2009): 67-80

18. Lucyna Czechowska, "The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory", *The Copernicus Journal of Political Studies*2, no. 4(2013) :36-51
19. Βασίλης Νέδος, "Γαίρ Λαπίντ στην Κ : Αδιατάρακτη η σχέση Ισραήλ - Ελλάδας"(Η Καθημερινή, Πολιτική, Ιαν. 2022),
<https://www.kathimerini.gr/politics/561650890/gia-r-lapint-stin-k-adiatarakti-i-schesi-israil-elladas/amp/>

2. Εξέλιξη των ελληνο-ισραηλινών πολιτικών και θεσμικών σχέσεων από το 1990 έως το 2020

2.1 Δεκαετία 1990 έως 2000 : από την εχθρότητα στην αναγνώριση

Λίγο μετά την ανάληψη των καθηκόντων της Πρωθυπουργίας, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης προέβη στη *de jure* αναγνώριση του Ισραήλ και της κυβερνήσεώς του στις 21/5/1990 εγκαινιάζοντας μία νέα φάση στις σχέσεις των δύο κρατών ¹.

Ο κυριότερος λόγος που δεν συντελέστηκε η αναγνώριση νωρίτερα ήταν οι παραδοσιακά στενές διμερείς σχέσεις που διατηρούνταν με το σύνολο, σχεδόν, των αραβικών κρατών. Συγκεκριμένα, το στοιχείο της αμοιβαιότητας που διείπε τις τελευταίες με εξέχον παράδειγμα την άρνηση των αραβικού κόσμου να προβεί στην αναγνώριση του αιτήματος των Τουρκοκυπρίων για ευδιάκριτη εθνοτική ταυτότητα και επίσημη αποδοχή της κυπριακής κυβέρνησης « ως της νόμιμης διοίκησης στο νησί τόσο στο πλαίσιο του Ο.Η.Ε. όσο και του Ο.Ι.Δ. » ήταν εκείνο που δυσκόλευε την προσέγγιση της Ελλάδος με το Ισραήλ για 40 και πλέον έτη ². Υφίσταντο, ωστόσο, οι συνθήκες όπως και η πρόθεση εκ μέρους του τελευταίου για σύναψη σχέσεων με τη χώρα μας αφού εκπεφρασμένα ανησυχούσε εξαιτίας της προσέγγισης της Τουρκίας με τον αραβικό κόσμο και, επίσης, αποτέλεσε το μοναδικό κράτος μαζί με την Αλγερία που προχώρησε στην άμεση καταδίκη και χωρίς λεκτικές υπεκφυγές του ψευδοκράτους του Ντενκτάς ³.

Η εκ του νόμου, λοιπόν, ελληνική αναγνώριση προς το Ισραήλ είχε αντίκτυπο και στις θεσμικές σχέσεις μεταξύ των δύο καθώς υπήρξε αναβάθμιση στο επίπεδο των Πρεσβειών, πλέον, από εκείνο των Διπλωματικών Αντιπροσωπειών. Ωστόσο, αυτό δε μεταφράστηκε αυτόματα και σε κάποια ουσιαστική εξέλιξη στη σχέση Ισραήλ-Ελλάδος, η οποία μάλιστα καθίστατο τότε η μοναδική χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας που δεν είχε αναγνωρίσει το πρώτο. Εξέχοντα μέλη του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της χώρας χαιρέτισαν, επίσης, την αναγνώριση αποστέλλοντας συγχαρητήρια τηλεγραφήματα στον Πρωθυπουργό και τον Πρέσβη του Ισραήλ στη χώρα μας κ. Μοσέ Γκιλμπόα, υπογραμμίζοντας την επιθυμία τους για ενίσχυση των διμερών επαφών στο μέλλον ⁴.

Και ενώ η εξέλιξη αυτή θα μπορούσε ν' αποτελέσει εξαιρετική ευκαιρία για τη χώρα μας ώστε να λάβει και πάλι ενεργά μέρος στις εξελίξεις της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου και ν' αναβαθμίσει τη γεωπολιτική της θέση, αυτό δεν κατέστη εφικτό στην πραγματικότητα. Και η σημαντικότερη αιτία αυτού είναι η μεγάλη ενόχληση εκ μέρους του Ισραήλ από την απόπειρα του Ανδρέα Παπανδρέου να μεταβάλλει την πολιτική της Ε.Ο.Κ. ως προς τη διένεξή του με την Παλαιστίνη ⁵. Έτσι, η Ιερουσαλήμ αρνήθηκε την πρόταση διαμεσολάβησης της Αθήνας στο Μεσανατολικό.

Μετά την αλλαγή της πολιτειακής ηγεσίας στη χώρα μας, η ελληνική εξωτερική πολιτική γνωρίζει μία πλήρη μεταστροφή με πρώτο δείγμα γραφής να συνιστά η αποστολή μίας φρεγάτας κατά τη διάρκεια του Πολέμου του Κόλπου του 1991 που συνέβαλε στον αποκλεισμό κατά του καθεστώτος του Χουσεϊν ⁶.

Κατά το επόμενο ακριβώς έτος της *de jure* αναγνώρισης του Ισραήλ από τη χώρα μας, 1991, ο Υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς το επισκέφθηκε και

συναντήθηκε από τη 1^η έως τις 3 Μαΐου με τον κ. Μοσέ Άρενς , Υπουργό Αμύνης, με τον κ. Ντάβιντ Λεβί , Υπουργό Εξωτερικών , με τον Πρωθυπουργό κ. Γιτζάκ Σαμίρ και με τον Πρόεδρο της χώρας κ. Χαΐμ Χέρτζοκ. Επίσης, έλαβε χώρα επίσκεψη στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και εκτενής συζήτηση με Ισραηλινούς αξιωματούχους. Με τον πρώτο τέθηκε επί τάπητος η πιθανότητα συνεργασίας σε ζητήματα αμύνης και , συγκεκριμένα , στη συμπαραγωγή αμυντικού υλικού. Με τον δεύτερο, οι δύο συνομιλητές αντάλλαξαν απόψεις επί της ανάγκης διευθέτησης του Παλαιστινιακού και τους πιθανούς τρόπους επίτευξης αυτής καθώς και ο ρόλος της Ελλάδας σ' αυτή τη διαδικασία. Τέλος, με τον τρίτο , ο Αντώνης Σαμαράς επιχειρηματολόγησε υπέρ της ανάπτυξης των οικονομικών συναλλαγών μεταξύ των χωρών μας ⁷ .

Μετά και την επίσκεψη του Αντώνη Σαμαρά στην Ιερουσαλήμ, οι κινήσεις ενδυνάμωσης του θεσμικού πλαισίου συνεργασίας της χώρας με το Ισραήλ συνεχίστηκαν. Έπειτα από τη συνάντηση των Υπουργών Γεωργίας τω δύο κρατών στην Ιερουσαλήμ , τον Ιούνιο του 1991 , αποφασίστηκε η υπογραφή στις 7 Οκτωβρίου του ίδιου έτους στην Αθήνα, της Συμφωνίας στον Αγροτικό τομέα. Η τελευταία σκόπευε στη σύσφιξη και ανάπτυξη της συνεργατικής σχέσης μεταξύ των δύο σ' αυτό το πεδίο παραγωγής και , ιδιαίτερα, στην έρευνα και την εξειδίκευση των αγροτικών πληθυσμών και των δύο κρατών. Η σύμπραξη στα πεδία αυτά θα περιελάμβανε την τεχνολογία τροφίμων την κτηνοτροφία το περιβάλλον και άλλα. Ακόμη, προβλεπόταν και η εξειδίκευση των αγροτικών πληθυσμών των δύο κρατών σε νέες μεθόδους παραγωγής κατόπιν αιτήματος. Η ισχύς της ήταν πενταετής και η δυνατότητα ανανέωσης της γινόταν αυτοδικαίως για έναν χρόνο ⁸ .

Στο πλαίσιο της εγκαινίασης αυτής της νέας σχέσης εντάσσεται και η επίσημη επίσκεψη του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στο Ισραήλ στις 18 Μαΐου του 1992 που αποτέλεσε την πρώτη έπειτα από 40 χρόνια απουσίες ανταλλαγής θεσμικών και επισκέψεων. Κατά τη διάρκεια αυτής ο τέως Πρωθυπουργός που συνοδευόταν από τον πρόεδρο του Κ.Ι.Σ.Ε. κο. Νισήμ Μάϊς , συναντήθηκε με τον Πρόεδρο της Ισραηλινής Δημοκρατίας ,κο. Χαΐμ Χέρτζοκ ,καθώς και με τον Πρωθυπουργό, κο. Γιτζάκ Σαμίρ ⁹ . Κατά την τελευταία συνάντηση υπεγράφησαν η Συμφωνία Οικονομικής, Βιομηχανικής και Τεχνολογικής συνεργασίας καθώς και η Συμφωνία Μορφωτικής, Εκπαιδευτικής και Επιστημονικής συνεργασίας. Η πρώτη προβλέπει συγκεκριμένα την ενίσχυση και διεύρυνση των οικονομικών δεσμών μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, το άνοιγμα νέων αγορών και την ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ οικονομικών παραγόντων συμπεριλαμβανομένων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η συνεργασία που προβλέπεται περιλαμβάνει τους ακόλουθους τομείς: βιομηχανία, ναυπηγικές κατασκευές και επισκευές, γεωργία συμπεριλαμβανομένης της αγροτικής βιομηχανίας, κατασκευαστικές και οικοδομικές δραστηριότητες, μεταφορές συμπεριλαμβανομένων των θαλάσσιων μεταφορών, τραπεζικές ασφαλιστικές και άλλες χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες ,τουρισμό επαγγελματική εκπαίδευση και άλλους τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος και έχει ισχύ για 10 χρόνια. Την ίδια χρονιά ,επίσης, έλαβε χώρα η αδελφοποίηση των δήμων Λευκάδας και Ναχαρίγια.

Η δεύτερη Συμφωνία για Μορφωτική, Εκπαιδευτική και Επιστημονική συνεργασία μεταξύ των δύο κρατών προέβλεπε ότι θα προωθηθεί ενεργά η καλλιέργεια του ενδιαφέροντος προς την πολιτισμική κληρονομιά του έτερου Μέρους και η εις βάθος κατανόηση των επιτευγμάτων του στον ίδιο τομέα. Μεταξύ άλλων, τα συμβαλλόμενα μέρη θα ενθάρρυναν τα αρμόδια ιδρύματα και

οργανώσεις των αντίστοιχων χωρών τους να εξετάσουν δραστηριότητες όπως η απαλλαγή η ανταλλαγή εκθέσεων και η μετάφραση και δημοσίευση καλλιτεχνικού έργου που πραγματοποιήθηκε στην άλλη χώρα. Η συγκεκριμένη συμφωνία έχει ισχύ αορίστου χρόνου ¹⁰.

Έπειτα από την πρώτη προσπάθεια θέσπισης θεσμικού πλαισίου για τις ελληνοϊσραηλινές σχέσεις οι τελευταίες εισήλθαν στη συνέχεια σε μία νέα φάση αναταραχών. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, λοιπόν, η στήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στο κράτος του Ισραήλ και η εντεινόμενη ενίσχυση των σχέσεών του με την Τουρκία υπογράμμιζαν στην Ελλάδα και την Κύπρο την ανάγκη προσέγγισής τους με αυτό ωθώντας τις να ισορροπήσουν πολιτικά. Οι αιτίες της τουρκο-ισραηλινής προσέγγισης, το στρατιωτικό σκέλος της οποίας ήταν αυτό που στη συνέχεια προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια στα κράτη της περιοχής αποδίδονται κατά το Ναχμάνι, στις αραβο-τουρκικές σχέσεις. Αυτό διότι οι δύο άξονες αντιλαμβάνονταν εντελώς διαφορετικά τα διεθνή ζητήματα καθώς από τη μία η Τουρκία διατηρούσε πάντα πολύ στενούς δεσμούς με το Δυτικό κόσμο, έβλεπε τον κομμουνισμό ως κάτι αρνητικό και επιζήμιο και συνεπώς τη Σοβιετική Ένωση ως μία πολύ σοβαρή απειλή. Από την άλλη ο αραβικός κόσμος αντιλαμβανόταν ως κίνδυνο τη δύση και θεωρούσε ότι συνιστά απειλή για την ευημερία του. Επομένως η Τουρκία και το Ισραήλ που ανέκαθεν πρόσκειντο θετικά σε αυτήν αποτελούν για τους Άραβες δορυφόρους του ιμπεριαλισμού στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Συμπληρωματικά η κύρια αιτία της τουρκικής φιλίας προς το Ισραήλ είναι η θέση του τελευταίου στο ζήτημα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Πέρα δηλαδή από τη Γενική διατύπωση στο μνημόνιο του 1952 περί αναγνώρισης του δικαιώματος αυτοδιάθεσης εκ μέρους του τελευταίου προς τους Κύπριους χάριν και της συμβολής ορισμένων εξ αυτών στην ολοκλήρωση της εβραϊκής μετανάστευσης προς την Παλαιστίνη υπερίσχυσαν τελικά οι στενοί ισραηλινο-βρετανικοί και ισραηλινο-τουρκικοί δεσμοί καθώς και η σχεδόν εχθρική ατμόσφαιρα που επικρατούσε μεταξύ Ισραήλ και Ελλάδας τότε. Το αποτέλεσμα ήταν η απόρριψη του ενωσιακού αιτήματος ¹¹.

Στο πεδίο των ελληνοτουρκικών σχέσεων, το 1992 εγκαινιάστηκε με μία επίσημη συνάντηση στο Νταβός τον Ιανουάριο όπου συμφωνήθηκε μεταξύ Μητσοτάκη και Οζάλ η επιχείρηση εξομάλυνσης των σημείων τριβής μεταξύ των δύο χωρών. Η συμφωνία, όμως, αυτή δεν απέφερε καρπούς κυρίως εξαιτίας του θανάτου του Οζάλ αλλά και της εμπλοκής της χώρας μας στο ονοματολογικό ζήτημα της πρώην γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Επίσης η εκ νέου Ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Ανδρέα Παπανδρέου το 1993 και η εν συνεχεία υιοθέτηση το 1995 του δόγματος του Ενιαίου αμυντικού χώρου σε συνδυασμό με την επιθετική στάση της Τουρκίας κατά τη διάρκεια όλης της δεκαετίας οδήγησαν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σε μία νέα ταραχώδη φάση ¹².

Κατά την ίδια περίοδο λαμβάνει χώρα υπό άκρα μυστικότητα μία ιδιαίτερης σημασίας επίσκεψη ισραηλινών αξιωματούχων στην Τουρκία της οποίας ηγείται ο εξέχων νους της στρατηγικής σκέψης και κορυφαίο στέλεχος του υπουργείου Αμύνης Νταβίντ Άιβρι. Αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης συνιστά η αναγέννηση των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων. Η τουρκο-ισραηλινή στρατηγική συμμαχία, οι πυλώνες της οποίας θα αναλυθούν και παρακάτω θεωρείται η πιο εντυπωσιακή συμπόρευση του περιφερειακού περιβάλλοντος της Μέσης Ανατολής καθώς η σύγκλιση τους είναι απόρροια μιας μακρόχρονης και απροβλημάτιστης

συνύπαρξης¹³. Μάλιστα ο πρωθυπουργός της περιόδου της δημιουργίας του κράτους του Ισραήλ και της έντονης αραβικής επιθετικότητας, Νταβίντ Μπεν Γκουριόν, είχε εκφραστεί ανοιχτά σε σχέση με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Τουρκίας και την προοπτική εξέλιξης των σχέσεων τους μέσω του συνδυασμού των τουρκικών φυσικών πηγών και της ισραηλινής τεχνογνωσίας. Αυτή η σύμπραξη θα λειτουργούσε εξισοροπιστικά απέναντι σε άλλες δυνάμεις και συνασπισμούς της ευρύτερης περιοχής¹⁴.

Επίσης, στο πλαίσιο ενδυνάμωσης των πολιτικών σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ, ο Γιάννος Κρανιδιώτης με το αξίωμα του Υφυπουργού εξωτερικών διοργάνωνε από το έτος 1993 επίσημες, ή και όχι, συναντήσεις που κατείχαν και το ρόλο διαμεσολαβητικών ενεργειών μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, στην προσπάθειά του να αναδείξει τη χώρα μας σε καίριο δρώντα της περιοχής. Επιπλέον άλλη μία κίνηση σύσφιξης των διμερών μας σχέσεων είναι η αδελφοποίηση της πόλης της Θεσσαλονίκης με αυτήν του Τελ Αβίβ στις 24/11 του 1994¹⁵.

Στο ίδιο πλαίσιο ενίσχυσης των διμερών σχέσεων υπεγράφη το 1994 πρωτόκολλο Στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ από τον Ανδρέα Παπανδρέου και του σχήματος των εργατικών υπό τον Γιτζάκ Ράμπιν. Το σύμφωνο αυτό προέβλεπε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις ιδιαίτερα στους τομείς του ναυτικού και της αεροπορίας καθώς και συνεργασία στο πεδίο των αμυντικών προμηθειών¹⁶. Η υπογραφή αυτή έγινε αντιληπτή στο εσωτερικό της χώρας μας ως η ιδανικότερη στιγμή στην έως τότε πορεία των ελληνο-ισραηλινών δεσμών για την ανεύρεση της υποστήριξης του εβραϊκού λόμπι στο ζήτημα του Κυπριακού. Η έγερση σφοδρών αντιδράσεων όμως τόσο στο εσωτερικό από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ όσο και στο εξωτερικό εκ μέρους των αραβικών κυβερνήσεων είχε ως συνέπεια να μείνει το πρωτόκολλο αυτό ανεφάρμοστο. Στη συνέχεια υπεγράφη το ίδιο ακριβώς πρωτόκολλο με τη Συρία που όμως και πάλι δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ¹⁷.

Προς επίρρωση αυτής της ατμόσφαιρας, η συμφωνία με τίτλο Security Confidentiality Pact που υπεγράφη στις 31 Μαρτίου του 1994 μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ, της οποίας η ύπαρξη αποκαλύφθηκε πολύ αργότερα, καλούσε στην τήρηση απολύτου μυστικότητας σχετικά με το περιεχόμενο όλων των εγγράφων που έχουν υπογραφεί ή θα υπογραφούν μεταξύ των δύο κρατών και συνέτεινε στην ελληνο-ισραηλινή απομάκρυνση¹⁸. Αυτή η επιλογή ήταν στρατηγικής σημασίας για το Ισραήλ καθώς οι σχέσεις του με την Τουρκία δεν μπορούσαν σε καμία περίπτωση να συγκριθούν με αυτές με την Ελλάδα. Και αυτό διότι το Ισραήλ μέσα από την περίοδο του Ψυχρού πολέμου αντιλήφθηκε μία πτυχή των διεθνών σχέσεων της Τουρκίας που θα μπορούσε να τό ωφελήσει ακόμη παραπάνω. Η σταθερή σχέση της Τουρκίας με τον δυτικό κόσμο, κυρίως με τις Η.Π.Α., είναι εκείνη που της επέτρεπε ν' αποκτά επιπλέον φορτία σχετικής ισχύος μέσω της συμμαχίας μ' έναν πανίσχυρο δρώντα και μέσω της συμμετοχής της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για ζητήματα διεθνούς ενδιαφέροντος. Με την ανάπτυξη, λοιπόν, διμερών σχέσεων με την τελευταία το Ισραήλ κερδίζει διπλά: και αποδεικνύει εμπράκτως τη σύνταξή του στο φιλοαμερικανικό μπλοκ με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την ανάδειξη του σε περιφερειακή ισχυρή δύναμη, και θέτει ένα σημαντικό περιορισμό στην αραβική εχθρότητα.

Η υπογραφή της Συνθήκης περί μυστικότητας αφορούσε κυρίως ότι θα επόταν αυτής. Έτσι στις 18 Σεπτεμβρίου του 1995 έλαβε χώρα η υπογραφή ενός Μνημονίου Κατανόησης μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ που αφορούσε στο ζήτημα της εκπαίδευσης των πιλότων τους στον εναέριο χώρο του έτερου κράτους. Ακόμη, στις 23 Φεβρουαρίου 1996 έλαβε υπογραφής μία Συνθήκη Συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης των στρατιωτικών σωμάτων των δύο χωρών, η οποία και είχε πενταετή ισχύ και έπειτα από την πάροδο αυτού του διαστήματος η δυνατότητα ανανέωσης θα ήταν ετήσια. Στο πλαίσιο της τελευταίας θα διεξάγονταν αμοιβαίες επισκέψεις των ενόπλων σωμάτων του ενός κράτους στο άλλο, προγράμματα ταυτόχρονης εκπαίδευσης των τελευταίων, γυμνάσια στην επικράτεια του έτερου Μέρους καθώς και γενικότερη ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών επί στρατιωτικών ζητημάτων. Πρόβλεψη της Συνθήκης αποτελούσε η μη συμμετοχή των φιλοξενούμενων σωμάτων στις επιχειρήσεις στις οποίες το άλλο Μέρος εμπλεκόταν την περίοδο εκείνη. Η προσδοκία για όλα τα παραπάνω γυμνάσια ήταν να διεξάγονται τετράκις ετησίως, να ολοκληρώνονται εντός εβδομάδος και η έναρξη τους να έχει σημείο εκκίνησης τον Απρίλιο του 1996. Τέλος, την εικόνα συμπλήρωνε η θέση σε ισχύ και της τρίτης Συνθήκης που υπαγόταν στη Συμφωνία Ασφαλείας και Μυστικότητας και η οποία υπεγράφη στις 28 Αυγούστου 1996. Στο κείμενό της τα δύο κράτη συμφωνούσαν στο να συμπράξουν το ένα με το άλλο στον τομέα της στρατιωτικής βιομηχανίας. Συγκεκριμένα, αυτό συνεπαγόταν την αμοιβαία συναλλαγή των δύο χωρών στον τομέα των οπλικών συστημάτων και την ανάληψη εκ μέρους του Ισραήλ τμήματος της προσπάθειας εκσυγχρονισμού του στόλου της τελευταίας. Όπως ήταν απόλυτα φυσικό, τα δύο μέρη προχώρησαν στην ταχύτατη εφαρμογή όλων¹⁹.

Τα γυμνάσια των αεροπορικών σωμάτων των δύο χωρών ήταν εξαιρετικής σημασίας καθώς τα στελέχη της γείτονος αποκόμιζαν τεράστια οφέλη από τις γνώσεις των Ισραηλινών πιλότων. Επίσης, οι τελευταίοι είχαν το δικαίωμα προσγείωσης και απογείωσης στις και από τις τουρκικές βάσεις που εδράζονται στην Κόνια και το Ιντσιρλίκ. Μετά την επικύρωση της Συνθήκης συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης, τα δύο Συμβαλλόμενα Μέρη θα είχαν το δικαίωμα ελλιμενισμού του στόλου τους και στα λιμάνια του έτερου κράτους. Ακόμη, το τουρκικό ναυτικό συμμετείχε και σε ασκήσεις που έλαβε μέρος και αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής όπως αυτή του Ιανουαρίου 1998. Το πολύ ενδιαφέρον στοιχείο της σύμπραξής τους στον τομέα του ναυτικού ήταν ο συνδυασμός της υψηλής ισραηλινής τεχνολογίας με τον ισχυρό και σύγχρονο τουρκικό στόλο που κατέχει τα υποβρύχια Dolphin και τις κορβέτες Eifat. Όσον αφορά τα γυμνάσια και τα άρματα του στρατού ξηράς εκεί επίσης οι Τούρκοι αναβαθμίστηκαν μέσω αυτής της σύμπραξης αφού το Ισραήλ συνιστούσε την καλύτερα και περισσότερο εξοπλισμένη χώρα σε αυτό το είδος σε ολόκληρη την περιφέρεια. Επιπλέον, σε αυτό το σκέλος περικλειόταν και η σύμπραξη στον τομέα της πληροφόρησης. Εντάθηκε, λοιπόν, η συνεργατική σχέση περιλαμβάνοντας και την ισραηλινή υπηρεσία στρατιωτικών πληροφοριών Τέλος, μετά την υπογραφή της Σύμβασης συνεργασίας στον τομέα των εξαγωγών της αμυντικής βιομηχανίας, το Ισραήλ επιφορτίστηκε με την αναβάθμιση 54 -εκ των οποίων 22 τουρκικά- αεροσκαφών του τύπου F4, η οποία αποτιμήθηκε στα 635 εκατομμύρια δολάρια. Επιπρόσθετα, η από κοινού παραγωγή του συστήματος Porye II συμπεριελήφθη στα κείμενα που υπεγράφησαν όπως και των πυραύλων κρουαζιέρας αλλά και του

αντιβαλλιστικού μηχανισμού Arrow II. Η παραγωγή των δεύτερων και των τρίτων συνιστούσε για τη γείτονα θέμα ύψιστης στρατηγικής σημασίας σύμφωνα με τον Καρανταγί. Όλες οι παραπάνω Συμφωνίες υπεγράφησαν από τον τώως ανώτατο αξιωματικό του ισραηλινού υπουργείου Αμύνης, Νταβίντ Άιβρι, και τον δεύτερο στην ιεραρχία του γενικού επιτελείου Εθνικής Άμυνας της γείτονος, Τσεβίκ Μπιρ. Είναι ενδεικτικό της ιδιαίτερης στρατιωτικής βαρύτητας που αποδόθηκε από την Τουρκία σε αυτές, το γεγονός ότι δεν ανέλαβαν την υπογραφή τους πολιτικά στελέχη αλλά εξέχοντα μέλη του στρατιωτικού της επιτελείου, το οποίο ανέκαθεν κατείχε την πρωτοκαθεδρία σε ζητήματα χάραξης διεθνούς πολιτικής²⁰.

Μετά την εμφανέστατη πολιτική προσέγγιση Τουρκίας-Ισραήλ, η Ελλάδα - και η Κύπρος - ξεκίνησαν να εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για την ουσιαστική εξέλιξη των διμερών σχέσεων τους με το εβραϊκό κράτος υπό τον φόβο αρνητικών συνεπειών για την ασφάλειά τους καθώς η Τουρκία πλέον θα αισθανόταν ασφαλή στο ανατολικό της σύνορο και ίσως ν' ανέπτυσε επεκτατικές τάσεις προς δυσμάς.

Η αλληλουχία αυτή των εξελίξεων επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό του Mearsheimer ότι τα κράτη είναι λογικοί δρώντες και πράττουν με γνώμονα τη μεγιστοποίηση των προοπτικών επιβίωσής τους και, φυσικά, ότι η χάραξη της στρατηγικής τους βασίζεται στον αντίκτυπο που υπολογίζουν ότι η συμπεριφορά των άλλων δρώντων θα έχει στη δική τους επιβίωση²¹.

Αναφορικά με τις πολιτικές εξελίξεις στις διμερείς σχέσεις Ισραήλ - Ελλάδος, σημείο αισθητής μεταστροφής της εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας συνιστά το 1995 αφού έπειτα από την προσέγγιση Τουρκίας και του τελευταίου, η Ελλάδα στρέφεται στην προσπάθεια εκ νέου ανάπτυξης στενών διμερών δεσμών με το Ισραήλ ως μέρος της στρατηγικής της έναντι της γείτονος με σκοπό την εξισορρόπηση των αμυντικών της δυνατοτήτων. Μία τέτοια απόπειρα ενίσχυσης του θεσμικού πλέγματος των διμερών μας σχέσεων είναι και αυτή της υπογραφής στις 24 Οκτωβρίου του 1995 στο Ιεροσόλυμα, Συμφωνίας για την αποφυγή της διπλής φορολογίας και την αποτροπή της φοροδιαφυγής αναφορικά με τους φόρους εισοδήματος. Η συγκεκριμένη Σύμβαση θα είχε εφαρμογή τόσο στους φόρους εισοδήματος φυσικών όσο και νομικών προσώπων. Επίσης, θα είχε πενταετή ισχύ από τη στιγμή της επικύρωσης της²². Στο πλαίσιο της ίδιας προσπάθειας, η ηγεσία της χώρας μας προσπάθησε να διατηρήσει μία πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ του αραβικού κόσμου και του μοναδικού μη μουσουλμανικού κράτους στην περιοχή αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης, προσέγγισης με σκοπό τη συνεργασία με το Ισραήλ αλλά και ταυτόχρονα ανοίγματα προς τα αραβικά κράτη.

Ωστόσο, η υπερβολική ασφάλεια και αυτοπεποίθηση που αισθανόταν η Τουρκία λόγω της συμμαχίας της με το τελευταίο εκφράστηκε μέσω του επεισοδίου στα Ίμια στα τέλη του 1995 όταν το Figen Akat, εμπορικό πλοίο της γείτονος αγκυροβόλησε στα Ίμια μη δεχόμενο οποιαδήποτε επιχείρηση συνδρομής εκ μέρους της ελληνικής πλευράς. Στη συνέχεια τέθηκε υπό ευθεία αμφισβήτηση από το Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, η ελληνική κυριαρχία στο νησί. Η καινούρια διοίκηση της χώρας υπό τον Σημίτη απέφυγε τη στρατιωτική αντιμετώπιση μεταξύ μας και έπειτα από μεσολάβηση της αρμόδιας υπηρεσίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής για διεθνή ζητήματα, απομακρύνθηκαν όλες οι δυνάμεις και των δύο χωρών. Αυτό το γεγονός αποτέλεσε για την Τουρκία την αναγνώριση της ασαφούς κυριαρχίας στις βραχονησίδες. Προκειμένου να

υπερκεραστεί το επεισόδιο και η ένταση, τα δύο κράτη υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Μαδρίτης το καλοκαίρι του 1997 η οποία προέβλεπε την αποχή από μονομερείς ενέργειες στο Αιγαίο. Η κίνηση αυτή έγινε αντιληπτή στην Ελλάδα ως απόδοση δικαιώματος στην Τουρκία για την θαλάσσια περιοχή της ίσου με αυτό της ίδιας²³. Εν μέσω, λοιπόν, αυτής της αρνητικής προς τα ελληνικά συμφέροντα συγκυρίας, αναπτύχθηκε έντονη ανησυχία για την αναβάθμιση της διαπραγματευτικής ικανότητας του γειτονικού κράτους στο αμερικανικό κέντρο λήψης αποφάσεων. Η ανησυχία επικοινωνήθηκε στην Ιερουσαλήμ η οποία κατηγορηματικά αρνήθηκε την ύπαρξη συμφέροντός της στην ενίσχυση της τουρκικής επιθετικότητας. Υποστήριξε, μάλιστα, ότι η διατήρηση του τέλους στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ μόνο συγκρουόταν με τον πολιτικό προσανατολισμό του τελευταίου ο οποίος ήταν υπέρ της σύναψης δεσμών με όλα τα κράτη²⁴.

Στο σημείο αυτό θα επιχειρηθεί η ερμηνεία της συμπεριφοράς των παραπάνω δρώντων μέσω της θεωρίας των Διεθνών σχέσεων. Η θέληση της ελληνικής πλευράς να συμμαχήσει με το Ισραήλ δεν τελεσφόρησε καθώς δεν υφίστατο επαρκής λόγος. Ο λόγος αυτός θα ήταν η ανάγκη αντιμετώπισης μιας κοινής απειλής, σύμφωνα με τον Walt. Στον αντίποδα, η συμμαχία Ισραήλ-Τουρκίας υφίστατο και μάλιστα ανθούσε διότι υπήρχε η προϋπόθεση της κοινής απειλής και αυτή ήταν ο αραβικός κόσμος για τους λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί. Και επειδή, ακριβώς, μοιράζονταν κοινά συμφέροντα και απειλές, η συμμαχία μεταξύ τους τελεσφόρησε με μόνο σκοπό πάντα την επιβίωση μέσω της κτήσης φορτίων ισχύος τα οποία προσφέρει η σύμπραξη με ένα ισχυρό κράτος. Μάλιστα, η συμμαχική τους σχέση αναβαθμίστηκε σε στρατηγική. Αναλυτικά, οι δεσμοί τέτοιου είδους εκτείνονται πέρα από τη συνεργασία σε έναν μόνο τομέα, έχουν μακρόχρονη διάρκεια και δεσμεύουν όλες τις επόμενες διοικήσεις του κράτους. Έτσι, και η ισραηλινο-τουρκική στρατηγική σχέση αφορούσε θέματα άμυνας, οικονομίας, βιομηχανίας, ενέργειας, τουρισμού, γεωργίας, εκπαίδευσης, τεχνολογίας, πληροφόρησης ακόμη και υδάτινων πόρων. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από το παράδειγμα της μικρής αξίας του εμπορικού όγκου συναλλαγών Τουρκίας-Ισραήλ ύψους 363 εκατομμυρίων δολαρίων για το έτος 1995 ενώ την ίδια χρονιά οι συναλλαγές της με τη Σαουδική Αραβία άγγιξαν το 1,8 δισεκατομμύριο δολάρια. Το παραπάνω επικυρώνει και η δήλωση του Ισραηλινού πρωθυπουργού Νετανιάχου ότι η αμυντική συνεργασία του κράτους του με την Τουρκία συνιστά «τη βάση ενός περιφερειακού αμυντικού άξονα»²⁵.

Συνεχίζοντας την παρουσίαση των θεσμικών και πολιτικών εξελίξεων μεταξύ Ελλάδος και Ισραήλ, είναι αξιοσημείωτο ότι από το 1996 έως το 1999 η ελληνική ηγεσία δεχόταν πιέσεις από τον Ραν Κουριέλ, Πρέσβη του κράτους του Ισραήλ, προκειμένου να προβεί στην προώθηση της ενίσχυσης των δεσμών μαζί του. Το επιχείρημά του ήταν ότι μόνο θετική θα ήταν η αποκομιδή της χώρας μας από αυτήν, άποψη την οποία συμμερίζονταν υψηλόβαθμα στελέχη του αρμόδιου υπουργείου αλλά και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός. Απώτερο σκοπό των Ισραηλινών συνιστούσε η εναρμόνιση της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ως προς τις λεκτικές και πρακτικές κινήσεις της προς το εβραϊκό κράτος. Ως οι σημαντικότεροι λόγοι σύναψης θερμών σχέσεων μεταξύ τους προβλήθηκαν η επίτευξη της εξισορρόπησης της αυξανόμενης τουρκικής ισχύος που αποκτήθηκε μέσω της ισραηλινο-τουρκικής σχέσης, ο προσεταιρισμός ενός τμήματος της επιρροής στο αμερικανικο-εβραϊκό λόμπυ από την Τουρκία προς

την κατεύθυνση της διευθέτησης του ζητήματος του Κυπριακού και η προσφορά εκ μέρους του Ισραήλ προηγμένων αμυντικών συστημάτων και γνώσεων επ' αυτών. Παρά όμως τις φιλότιμες προσπάθειες και την προβολή όλων των πλεονεκτημάτων που θα απέρρεαν από μία τέτοια κίνηση, η ανταπόκριση εκ μέρους της ελληνικής πλευράς ήταν αναποφασιστικότητα και στασιμότητα. Όπως προκύπτει, η εξωτερική μας πολιτική προς το μοναδικό μη μουσουλμανικό κράτος της περιοχής διεπτόταν από μία ασυνέχεια που αποδιδόταν στις εσωτερικές διεργασίες και αντιδράσεις του κόμματος ως προς την προσέγγισή μας με το Ισραήλ. Έτσι, η ανάληψη πρωτοβουλίας εκ μέρους του για ναυτική άσκηση στις 13 Ιουνίου του 1996 ενώ αρχικά έτυχε αποδοχής από την Ελλάδα, τελικά έπειτα από αίτημα αναβολής της από το τελευταίο το καλοκαίρι του επόμενου έτους για την άνοιξη του 1998 και ενώ η περίοδος αυτή είχε φτάσει, το Υπουργείο Εξωτερικών μας μέσω επίσημης διακοίνωσής του, τήν ανέβαλε εκ νέου. Την ουσιαστική αιτία της επ' αόριστον αναβολής της άσκησης συνιστούσε η μη δυνατότητα υπερκέρασης της δυσαρέσκειας της Αιγύπτου καθώς το ίδιο διάστημα είχε δοθεί έμφαση στην προώθηση της σχέσης μας με εκείνη και οι ιθύνοντες νόες του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών αρνούσαν να τήν θέσουν σε κίνδυνο. Συνεπώς, η ακύρωση της άσκησης αποθάρρυνε τους Ισραηλινούς που πλέον κατέταξαν τη χώρα μας στους αναξιόπιστους κρατικούς δρώντες ²⁶.

Αυτή η έλλειψη συνοχής εξωτερικής πολιτικής προκύπτει από την ανυπαρξία ,σχεδόν, μηχανισμών υπευθύνων για τη χάραξη της εθνικής μας στρατηγικής. Η τελευταία σχεδιάζεται ,επομένως, αποσπασματικά και σπασμωδικά ελλείψει ενός οργανωμένου συστήματος παραγωγής στρατηγικών αποφάσεων. Προκύπτει ,έτσι, σύγχυση μεταξύ μείζονων και μη ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής καθώς και έλλειψη διαφορετικών τρόπων διαχείρισης αυτών σε περίπτωση αποτυχίας του κύριου τρόπου δράσης ²⁷. Η αποσπασματική και ,συνεπώς, αναποτελεσματική εξωτερική μας πολιτική υπέστη οξεία κριτική ιδίως κατά τη δεκαετία του 1990 τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Αυτό συνέβη έπειτα από τη γενικευμένη διαπίστωση ότι οι ειλημμένες αποφάσεις επί ζητημάτων στρατηγικής σημασίας δεν εξυπηρετούσαν τον στόχο της ικανοποίησης των εθνικών μας συμφερόντων αλλά πάρθηκαν σε συνάρτηση με άλλα κριτήρια. Αυτά συνοψίζονται στα παρακάτω: πρώτον, με βάση το κοινό αίσθημα ως στοιχείο παραγωγής εξωτερικής πολιτικής, δεύτερον, με τα άτομα που βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή στις θέσεις ευθύνης ως πόλοι χάραξης αυτής και τρίτον, η αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων και της κοινής γνώμης ως δείκτης επιδοκιμασίας ή μη αυτών ²⁸.

Στο πλαίσιο και πάλι της έκθεσης των εξελίξεων στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις, αξίζει αναφοράς το ότι στο ξεκίνημα του 1997 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη του Μπεν Ελιγιάχου , Διοικητού της ισραηλινής αεροπορίας στην Αθήνα, όταν και εκφράστηκε η επιθυμία ανάληψης από το εβραϊκό κράτος της αναβάθμισης 40 αεροσκαφών του ελληνικού κράτους, τύπου F4 Phantom. Φυσικά , οι εκπρόσωποι του Ισραήλ στον Τύπο αποπειράθηκαν να αποκρύψουν αυτή την πρόταση και να την προβάλλουν ως μειωμένης αξίας για να μην αναταραχθεί η σχέση του με την Τουρκία. Εν τέλει, η ισραηλινή αεροπορική υπηρεσία δεν μπόρεσε να προχωρήσει λόγω αυτού και ,έτσι, τον ρόλο του εργολάβου στο έργο ανέλαβε η Elbit με συμφωνία που άγγιξε τα 18 εκατομμύρια δολάρια ²⁹.

Επιτέλους, σημείο ουσιώδους θετικής εξέλιξης στις διμερείς μας σχέσεις με το εβραϊκό κράτος συνιστά το έτος 1998, κατά τη διάρκεια του οποίου σημειώθηκε

πληθώρα επισκέψεων πολιτικού ενδιαφέροντος αλλά και εκδηλώσεων πολιτιστικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου που συνετέλεσαν στην περαιτέρω προσέγγιση των δύο χωρών. Αρχικά, στις 6 Απριλίου του 1998 το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της χώρας μας διοργάνωσε μία εορταστική εκδήλωση για την πεντακονταετή επέτειο Ανεξαρτησίας του κράτους του Ισραήλ. Επίσης, διεξήχθη και τελετή εισόδου στο ιωβηλαίο του Ισραήλ παρουσία εκπροσώπων από την πολιτική και καλλιτεχνική ζωή της Ελλάδος. Επιπλέον, επισφράγιση της θετικής πρόσφατης εξελικτικής πορείας των διμερών μας σχέσεων αποτέλεσε η επίσημη επίσκεψη του τέως Πρωθυπουργού Σιμόν Πέρες στην πρωτεύουσα στις 11 Σεπτεμβρίου 1998. Ο Πέρες συμμετείχε στη διάσκεψη κορυφής του Πάντειου Πανεπιστημίου. Επιπρόσθετα, ο πρώην ηγέτης του Ισραήλ επισκέφτηκε τον κο. Σημίτη και τον Υπουργό Εθνικής Αμύνης κο. Τσοχατζόπουλο όπως και εκπροσώπους του ελληνικού εβραϊσμού. Ακόμη, άλλη μία κίνηση σύσφιγξης των δεσμών μας με πολιτιστικό και ιστορικό περιεχόμενο ήταν η απόδοση τιμών από τη νήσο της Κεφαλονιάς στο ισραηλινό ναυτικό στις 22 Νοεμβρίου του 1998 λόγω της συνδρομής του στην τελευταία μετά τους σεισμούς στο Ιόνιο του 1953. Τέλος, κατά το 1999 διεξήχθη επίσημη επίσκεψη του δημάρχου των Αθηνών, κο. Αβραμόπουλου στην πόλη της Ιερουσαλήμ και συνάντηση με τον ομόλογό του, κο. Εχούντ Όλμερτ³⁰.

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990, λοιπόν, όπως επιβεβαιώνουν και όλα τα παραπάνω, η θετική αντίληψη της διμερούς σχέσης με το Ισραήλ ήταν εμπεδωμένη στους κύκλους των ιθυνόντων της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδος. Στη μεταστροφή της άποψης αυτής συνέβαλε, φυσικά, και η πολύ στενή ισραηλινο-τουρκική σχέση, τα οφέλη που απέρρεαν από αυτήν σε διάφορους τομείς όπως και η ανάληψη της εξουσίας στο Ισραήλ από τον Εχούντ Μπαράκ το 1999 για τον οποίο επικρατούσε η άποψη ότι ήταν πρόθυμος να προωθήσει την ειρηνευτική διαδικασία. Αυτό ώθησε την Ελλάδα ακόμη περισσότερο προς την αγκαλιά του Ισραήλ καθώς το να καταστεί συνδεδετικός κρίκος μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του τελευταίου θα τό ωφελούσε ποικιλοτρόπως. Συμπληρωματικά, η ελληνική εξωτερική πολιτική είχε θέσει ως προτεραιότητα τη συμπερίληψη του κράτους μας στην ειρηνευτική διαδικασία ώστε να καταστήσει βέβαιο με τη συμμετοχή της ότι θα αναζητηθεί και διέξοδος στο Κυπριακό. Τέλος, την ανταλλαγή θεσμικών επισκέψεων ολοκλήρωσε αυτή του Άκη Τσοχατζόπουλου στην Ιερουσαλήμ στις 14 Οκτωβρίου του 1999, όπου και υπεγράφη η ανανέωση ουσιαστικά της Συμφωνίας ασφαλείας του 1994. Η τελευταία αποσκοπούσε στην προώθηση της παρουσίας μας στην περιοχή και στη σύμπραξη με το εβραϊκό κράτος στο πεδίο παραγωγής αμυντικών συστημάτων. Ακόμη, μέσω αυτής προσελκύνθηκαν οι βιομηχανίες παραγωγής οπλικών συστημάτων του Ισραήλ να διαθέσουν τα τελευταία στην ελληνική αγορά που είχε τότε δημοσιεύσει ένα πρόγραμμα προμήθειας ύψους 16 εκατομμυρίων δολαρίων³¹.

Το μείζονος σημασίας συμπέρασμα που εξάγεται από την εκτενή ανάλυση των διμερών σχέσεων της χώρας μας με το Ισραήλ κατά τη δεκαετία του 1990, είναι ότι στη λήξη αυτής, η ελληνική πλευρά πλέον δεν αντιλαμβανόταν τις αραβικές θέσεις ως ταυτιζόμενες με τις δικές της και αποστασιοποιούταν από αυτές καθώς σταδιακά αναγνώριζε στο πρόσωπο του εβραϊκού κράτους έναν αξιόπιστο σύμμαχο.

2.2. Δεκαετία 2000 έως 2010: από την αναγνώριση στην προσέγγιση

Τη νέα δεκαετία διμερών πολιτικών και θεσμικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ εγκαινιάζει με την επίσκεψή του στο τελευταίο ο Κωστής Στεφανόπουλος. Το ταξίδι αυτό αποτελούσε το πρώτο που έκανε ποτέ Έλληνας Πρόεδρος της Δημοκρατίας στο εβραϊκό κράτος. Μαζί με τον Πρόεδρο ταξίδεψε και ο ηγέτης του ελληνικού εβραϊσμού τότε, κος Μωυσής Κωνσταντίνης, η αναπληρώτρια υπουργός των Εξωτερικών κα. Παπαζώη, ο Υπουργός Οικονομικών κος Ζαφειρόπουλος όπως και πολλά εξέχοντα μέλη της επιχειρηματικής ζωής της χώρας μας. Αυτό ,λοιπόν, διεξήχθη από τις 14 έως τις 17 Μαΐου του 2000. Κατά την 15η Μαΐου παρετέθη επίσημο δείπνο από τον Πρόεδρο του Ισραήλ, κο. Έζερ Βάισμαν προς τον κο. Στεφανόπουλο. Επίσης, στη διάρκεια της παραμονής του εκεί ο Πρόεδρος δήλωσε σχετικά με τη σχέση των δύο κρατών : « Οι χώρες μας μοιράζονται το ίδιο όραμα και καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για να καταστήσουν τη Μεσόγειο περιοχή ειρήνης και συνεργασίας». Το πρόγραμμα του Προέδρου της Δημοκρατίας περιείχε συναντήσεις με τον Πρωθυπουργό κ. Μπαράκ, τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου του εβραϊκού κράτους κο. Μπούργκ καθώς και με τον κατέχοντα των κλειδιών της πόλης της Ιερουσαλήμ, κο. Όλμερτ. Αναλυτικά, στη συνάντησή του με τον πρώτο τέθηκαν επί τάπητος η κατάσταση στην περιφέρεια της Μέσης Ανατολής , τα πρόσφατα γεγονότα καθώς και η πιθανότητα ανάληψης διαμεσολαβητικού ρόλου από τη χώρα μας. Ακόμη, προτάθηκε εκ μέρους του Μπαράκ η πώληση στο κράτος μας του ηλεκτρονικού αμυντικού μηχανισμού των F-16 και υπογραμμίστηκε η επιθυμία σύμπραξης στο πεδίο της βιομηχανίας οπλικών συστημάτων. Επιπρόσθετα, ο κος Στεφανόπουλος βρέθηκε στο μνημείο του Ολοκαυτώματος Γιαντ Βασέμ όπου και τίμησε τους νεκρούς καταθέτοντας στεφάνι. Ως προς τις επαφές της κας. Παπαζώη, αυτές εμπειρείχαν μόνο την επίσημη συνομιλία της με τον ομόλογό της κο. Μασάλα , όπου η πρώτη εξέφρασε ότι η χώρα μας αντιλαμβάνεται το Ισραήλ ως στρατηγικό της εταίρο, εξέθεσε τις εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά και τόν πληροφόρησε για την επιθυμία της χώρας μας να προωθήσει το αίτημα της γείτονος για συμμετοχή στην Ένωση. Επιπλέον, αποφασίστηκε η και η ενεργοποίηση ενός σχεδίου ανταλλαγής φοιτητών και μαθητών ανάμεσα στις χώρες μας, την Παλαιστινιακή αρχή και την Ιορδανία. Όσον αφορά τις συναντήσεις οικονομικού χαρακτήρα που είχαν τα μέλη της επιχειρηματικής κοινότητας της Ελλάδος ,αυτές απέβησαν ιδιαίτερα καρποφόρες. Ιδιαίτερα, αποκορύφωμα αυτών αποτέλεσε η διεξαγωγή φόρουμ με σκοπό την ενίσχυση των οικονομικών συναλλαγών μεταξύ των χωρών μας. Το τελευταίο κατέστη ιδιαίτερα αποδοτικό καθώς στο πλαίσιο του έλαβαν χώρα περίπου 300 συναντήσεις μεταξύ των 50 ελληνικών και των 115 ,εκ μέρους του εβραϊκού κράτους, επιχειρηματικών αποστολών. Ακόμη, κατά την επίσκεψη αυτή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έλαβε τον τιμητικό τίτλο του διδάκτορα του Πανεπιστημίου της Ιερουσαλήμ και , επίσης, εκλεκτοί εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών κοινοτήτων των δύο χωρών συνομίλησαν για τις δυνατότητες σύμπραξης στο πεδίο της εκπαίδευσης. Επομένως, τα δείγματα που ελήφθησαν από όλο το φάσμα των συναντήσεων των εκπροσώπων μας εκεί ήταν πολύ θετικά και δήλωναν την αμοιβαία επιθυμία περαιτέρω προσέγγισης μεταξύ των κρατών μας, την οποία ο κος Στεφανόπουλος διατύπωσε και ρητά. Επιπλέον, βαρύνουσας σημασίας δήλωσε

συνέστησε και αυτή του Προέδρου του Κοινοβουλίου που αποκάλεσε το επίσημο ταξίδι του αρχηγού του ελληνικού κράτους εκεί ως « στρατηγική προσέγγιση με το Ισραήλ »³².

Το μόνο αρνητικό στοιχείο της επίσκεψης αυτής αποτέλεσε η προσωρινή όξυνση της παλαιστινιακής στάσης απέναντι στην Ελλάδα λόγω ,πρώτον, της συνάντησης του Προέδρου της Δημοκρατίας με τον δήμαρχο της Ιερουσαλήμ , το καθεστώς της διοίκησης της οποίας ήταν ιδιάζον και ,δεύτερον, της αποφυγής συνάντησης με τον ηγέτη των Παλαιστινίων της ανατολικής Ιερουσαλήμ. Ωστόσο, ο κος Στεφανόπουλος μέσω της επίσκεψής του στη Βηθλεέμ και του ειλικρινούς του διαλόγου με τον Αραφάτ αποκατέστησε την παρεξήγηση³³.

Αυτό το γενναίο και έμπρακτο βήμα προσέγγισης με το Ισραήλ υπαγορεύτηκε από αιτίες που σχετίζονται άμεσα με τις ελληνικές επιδιώξεις. Όπως είχε δηλώσει ο τότε Υπουργός Εξωτερικών κος Τσοχατζόπουλος : « Ο απώτερος σκοπός αυτής ήταν η εξισορρόπηση της τουρκο-ισραηλινής σχέσης » καθώς και η συμβολή της ισραηλινής διπλωματίας στην προώθηση και αποδοχή ,εντός της ηπείρου μας, του κυπριακού ενταξιακού αιτήματος στην Ένωση στο άμεσο μέλλον. Καθοριστική ,επίσης, στη θετική αυτή μεταστροφή ήταν και η βαθμιαία εμπέδωση στους κυβερνητικούς κύκλους της Ελλάδος ότι η οικοδόμηση συμμαχικών δεσμών με το Ισραήλ είχε άμεσο αντίκτυπο στην επίτευξη των στόχων μας. Το γεγονός της εμπέδωσης διαπιστώθηκε και από τη διατήρηση του ίδιου μοτίβου συμπεριφοράς απέναντι στο εβραϊκό κράτος κατά την περίοδο της δεύτερης Ιντιφάντα ,το 2000. Η ισραηλινο-παλαιστινιακή αιματηρή περίοδος διαμάχης και η αναληγσία που επέδειξε το ισχυρό κράτος της Μέσης Ανατολής κατά τη διάρκεια αυτής , ενώ αποδοκιμάστηκαν έντονα σε ιδιωτικό επίπεδο, δεν επηρέασαν σε τίποτα την επίσημη ελληνική θέση προς αυτό. Συμπληρωματικά, οι τουρκο-ισραηλινές σχέσεις δεν επηρεάστηκαν άμεσα από τα επεισόδια ωστόσο η τουρκική κυβέρνηση απώλεσε το διάστημα εκείνο τη νομιμοποιητική αιτία της σχέσεις της με το Ισραήλ, η οποία ήταν η προώθηση εκ μέρους της της διαδικασίας εξομάλυνσης των διαφορών του με την Παλαιστίνη³⁴. Απόρροια αυτής της περιόδου εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή αποτέλεσε η δημοσίευση το θέρος του ίδιου έτους ενός Μνημονίου που περιέγραφε τους άξονες της εξωτερικής πολιτικής του κράτους μας. Αυτό αναγνώριζε στο Ισραήλ την εξέχουσα θέση του μεταξύ των άλλων κρατών της περιοχής ως προς τη συμβολή του στη διευθέτηση των φλεγόντων ζητημάτων που τή μάστιζαν. Το ίδιο μνημόνιο προέβλεπε ακόμη και την εκ νέου αναθέρμανση των δεσμών της Ελλάδας με το μουσουλμανικό κόσμο.

Οι λόγοι που οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις δεν θα αποτελούσαν μονόδρομο στο σχέδιο δράσης του κράτους μας στην περιοχή ήταν στρατηγικός. Όπως ,φυσικά, ήταν και η απόφασή του εβραϊκού κράτους να μην αμελήσει τους δεσμούς του με τη γειτονική μας χώρα λόγω της πρόσφατης προσέγγισής του με τη δική μας. Αυτές οι αιτίες δεν είχαν διαφοροποιηθεί σχεδόν καθόλου από εκείνες που πριν το 1990 συντηρούσαν την εχθρική σχέση Ελλάδας – Ισραήλ. Αναφέρομαι ,φυσικά, στη διακαή επιθυμία παροχής στήριξης από τα αραβικά κράτη στο ζήτημα της μεγαλονήσου καθώς και στην ύπαρξη έντονου υποστηρικτικού ρεύματος προς τις θέσεις και τα αιτήματα των τελευταίων τόσο εντός του διοικούντος κόμματος όσο και ανάμεσα στους Έλληνες πολίτες. Έτσι, η εξωτερική μας πολιτική παρέμεινε φιλική προς το εβραϊκό κράτος προσπαθώντας ,ταυτόχρονα, να μην απωλέσει και την εύνοια των μακροχρόνιων συμμάχων της. Αυτό κυρίως τό κατάφερε

ισχυριζόμενη την ανάγκη σύγκλισης με τις πολιτικές των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών προς το Ισραήλ.

Ως προς τις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις, είναι ενδεικτικό της εγγύτητάς τους και της ανάπτυξης μιας στρατηγικής σχέσης μεταξύ τους το γεγονός ότι η αξία των συναλλαγών τους στο εναρκτήριο έτος της χιλιετίας ανερχόταν στα 2 δισεκατομμύρια δολάρια χωρίς να συνυπολογίζονται σε αυτά τα κέρδη από τις αγοραπωλησίες αμυντικού υλικού ούτε από τον τουρισμό. Επιπλέον, Συνθήκες στρατιωτικού περιεχομένου και ενδιαφέροντος ανάμεσά τους εξακολούθησαν να υπογράφονται και να τίθενται σε ισχύ κατά τα πρώτα χρόνια του 2000 μέσω των οποίων η γείτονα προμηθευόταν εξειδικευμένα αμυντικά συστήματα από το εβραϊκό κράτος³⁵.

Επίσης, κατά τα πρώτα χρόνια της νέας δεκαετίας, το ζήτημα της ένταξης της γείτονος στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν εκείνο που μονοπώλησε τις σχέσεις μας μ' αυτήν. Οι ιθύνοντες της εξωτερικής μας πολιτικής κατανόησαν ότι θα ήταν ευνοϊκότερο το πλαίσιο για εμάς εάν η Τουρκία προσχωρούσε στην Ένωση. Έτσι, κατέληξαν στη λύση της εργαλειοποίησης της διαδικασίας προσχώρησης της τελευταίας ως εργαλείο εξέλιξης των διαδικασιών επί του κυπριακού ζητήματος. Ακόμη, αυτή η προσπάθεια ενισχύθηκε και από την πλευρά της Ένωσης, η οποία έθετε πολύ συγκεκριμένες και αυστηρές προϋποθέσεις προκειμένου να προχωρήσει η ένταξη. Μέσα σε αυτές εμπερικλειόταν και η ένδειξη καλής θελήσεως με έμπρακτη αποτύπωση προς την κατεύθυνση διευθέτησης όλων των διμερών ζητημάτων. Με αυτόν τον τρόπο η Τουρκία εισήλθε σε μία διαδικασία ενεργοποίησης των εσωτερικών της πολιτικών μηχανισμών για την ανεύρεση λύσης στο Κυπριακό και, συνεπώς, για την εξέλιξη της ενταξιακής της πορείας. Από την αλλαγή διοίκησης στη γειτονική χώρα, μέσω της οποίας επιφορτίστηκε με τη διακυβέρνηση το Α.Κ.Ρ., δεν προέκυψαν, αρχικά, τουλάχιστον προβλήματα. Το τελευταίο ανταποκρινόταν απολύτως στο στόχο της ικανοποίησης των κριτηρίων που είχαν θέσει οι θεσμοί.

Καθοριστική στιγμή στην πορεία διευθέτησης του φλέγοντος ζητήματος της μεγαλονήσου στάθηκε η θέση σε δημοψήφισμα του πολυσυζητημένου σχεδίου Ανάν, τον Απρίλιο του 2004. Αυτό καταψηφίστηκε μαζικά από την ελληνική κοινότητα και, άρα, προσέδωσε το συγκριτικό πλεονέκτημα στην Κύπρο ως κράτος-μέλος, πλέον, να επηρεάζει την εξέλιξη της διαδικασίας προσχώρησης της Τουρκίας. Επίσης, πολύ σημαντική εξέλιξη που φαίνεται ότι συνέβαλε και στην ηπιότερη διαχείριση της τελευταίας από μέρους της Ελλάδας από το 2004 και έπειτα, συνέστησε η μετάβαση του Τούρκου Πρωθυπουργού Ερντογάν στην ελληνική πρωτεύουσα. Μετά από αυτήν, η Ελλάδα κατέστη απόλυτα υποστηρικτική στην επιθυμία της γείτονος για προώθηση και ολοκλήρωση της προσχώρησης στην Ένωση. Η απόφαση αυτή ελήφθη διότι η πεποίθηση ότι η μουσουλμανική χώρα θα αναγκαζόταν να ρίξει τους τόνους στις μεταξύ μας σχέσεις μέσω αυτής της διαδικασίας, είχε επικρατήσει στην κυβέρνηση Καραμανλή³⁶.

Επανερχόμενη στο πλαίσιο ανταλλαγής θεσμικών επισκέψεων μεταξύ της Ελλάδας και του Ισραήλ, η επόμενη αναφορά είναι αυτή στην επίσκεψη του Υπουργού ανάπτυξης, κ. Γιοσέφ Παρίτσκι, στην πρωτεύουσα το 2003. Ο τελευταίος κατά την παραμονή τους στη χώρα μας συνομίλησε με τον ομόλογό του, κ. Τσοχατζόπουλο, με την κα. Μπακογιάννη και με εξέχοντες εκπροσώπους της οικονομικής ζωής της χώρας μας. Επιπλέον, έλαβε μέρος στο Ευρω-μεσογειακό

Συνέδριο ³⁷. Επίσης, το 2005 έλαβε επίσημη έγκριση η ανανέωση της αμυντικής Συμφωνίας του 1994 από αξιωματούχους των δύο κρατών ³⁸.

Στο ίδιο πλαίσιο ενίσχυσης του θεσμικού πλέγματος των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων, ο πρόεδρος του εβραϊκού κράτους, κος. Κοτσάβ, μετά της συζύγου του, μετέβη για πρώτη φορά στην ιστορία των δύο κρατών στην Αθήνα το 2006. Η επίσκεψη αυτή διήρκεσε από τις 14 έως τις 18 Φεβρουαρίου. Ο κος. Κοτσάβ μετέβη στο Προεδρικό Μέγαρο την ημέρα της άφιξής του όπου και έγινε δεκτός με όλες τις τιμές και συνομήλησε με τον αρχηγό του ελληνικού κράτους, κ.ο. Παπούλια, επί όλου του φάσματος των μεταξύ μας δεσμών καθώς και επί της φλέγουσας διένεξης του κράτους του με την Παλαιστίνη. Στη συνέχεια, ακολούθησε η επίσημη έγκριση της « Συμφωνίας συνεργασίας στον τομέα της βιομηχανικής έρευνας και ανάπτυξης» από τους Υπουργούς Σιούφα και Μπαρόν. Επιπλέον, τις επόμενες μέρες ακολούθησαν οι συνδιαλέξεις του με την Πρόεδρο της Βουλής, με τη δήμαρχο Αθηνών, με τον ηγέτη του ελληνικού κράτους, Κωνσταντίνο Καραμανλή, καθώς και το ταξίδι του κατά την τελευταία μέρα της διαμονής του στη χώρα μας, στη συμπρωτεύουσα όπου και απέτισε φόρο τιμής στο μνημείο του εβραϊκού Ολοκαυτώματος ³⁹.

Αναφορικά με τη Συμφωνία, αντικείμενο αυτής αποτελούσε η σύμπραξη των ιδιωτικών τομέων των χωρών μας στο πεδίο της «βιομηχανικής έρευνας και ανάπτυξης». Συγκεκριμένα, ρητό σκοπό της τελευταίας ήταν η προώθηση των «επιστημονικών βιομηχανικών εμπορικών και τεχνολογικών... σχέσεων της Ελληνικής Δημοκρατίας και του κράτους του Ισραήλ μέσω της υποστήριξης έργων βιομηχανικής Ε&Α» ⁴⁰. Απολύτως χαρακτηριστική του πολύ θετικού κλίματος που επικράτησε κατά το σύνολο των διμερών συναντήσεων ήταν η δήλωση του Προέδρου του εβραϊκού κράτους, ότι η σύμπραξη των χωρών μας είναι απίθανο να προσβληθεί από κάποιο άλλο κράτος «διότι πάνω από όλα εξυπηρετεί τις δύο χώρες»⁴¹.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε και στο πλέγμα των θεσμικών επισκέψεων μεταξύ Τούρκων και Ισραηλινών αξιωματούχων κατά την ίδια περίοδο καθώς είναι ενδεικτικές της στενότερης σχέσης που οι δύο τους διατηρούσαν. Αρχικά, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν μετέβη στο Ισραήλ το 2005 και ο ομόλογός του Όλμερτ του ανταπέδωσε το 2007 καθώς και το επόμενο αυτού έτος. Επιπρόσθετα, ο Πρόεδρος του εβραϊκού κράτους, Πέρες, ταξίδεψε στη γείτονα επίσης το 2007. Τέλος, ανταλλάχθηκαν αμοιβαίες επίσημες επισκέψεις και από τους Υπουργούς Αμύνης το 2008 ⁴². Εξάλλου, η αύξηση των επαφών και η εμβάθυνση των διμερών σχέσεων εξαρτάται άμεσα από την εμπλοκή του στρατιωτικο-αμυντικού στοιχείου σε αυτές ⁴³. Όπως είδαμε και παραπάνω οι συμφωνίες τέτοιου χαρακτήρα μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ συνεχίστηκαν να υπογράφονται και κατά τα πρώτα έτη του 2000 ενώ η μοναδική τέτοια συνθήκη Ελλάδος-Ισραήλ του 1994, δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ.

Άλλη μία πτυχή των διμερών σχέσεων της Τουρκίας που επιβεβαιώνει τον ρόλο της ως κεντρικού συμμάχου του εβραϊκού κράτους είναι η στήριξη των Η.Π.Α. στην πρωτοβουλία ανάληψης διαμεσολαβητικού ρόλου στο Μεσανατολικό εκ μέρους της. Αναλυτικότερα, εντός του πρώτου μήνα του 2008 ο ηγέτης των τελευταίων, Μπους, δέχτηκε επίσκεψη από τον Αμπντουλάχ Γκιουλ, ο οποίος το προηγούμενο διάστημα είχε επισήμως δεχθεί στην τουρκική πρωτεύουσα τους Πρωθυπουργούς του Ισραήλ καθώς και της Παλαιστίνης. Στην τελευταία αυτή

συνδιάσκεψη αναλύθηκε το ζήτημα της μακροχρόνιας διένεξης μεταξύ των τελευταίων. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτή η σημασία της Τουρκίας στη διαδικασία επίλυσης αυτού και η έλλειψη λήψης αντίστοιχων πρωτοβουλιών από την Ελλάδα.

Αυτή φαίνεται ότι αποδίδεται στην αδυναμία εργαλειακής χρήσης του για την αποκομιδή πολιτικού οφέλους εκ μέρους των Ελλήνων πολιτικών. Έτσι, ο υποβαθμισμένος ρόλος της χώρας μας στην πορεία διευθέτησης του Μεσανατολικού κατά τη δεκαετία του 2000, παρά τις ελληνικές προσπάθειες για το αντίθετο, και άρα η αντίληψη του Ισραήλ για τη χώρα μας ως εταίρο μεν αλλά όχι ως στρατηγικό σύμμαχο, δεν επιδέχθηκαν αλλαγών έως την ανάκυψη νέων εξελίξεων στην περιοχή ⁴⁴.

Επιπρόσθετα, το 2006 έλαβε επίσημη έγκριση το « Μνημόνιο Κατανόησης μεταξύ του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών και της Ένωσης Ισραηλινών Βιομηχανιών» καθώς και η « Συμφωνία Αλληλοβοήθειας μεταξύ του Συνδέσμου Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος και του Ισραηλινού Ινστιτούτου Εξαγωγών και Διεθνούς συνεργασίας» στο Τελ Αβίβ στις 23 Ιανουαρίου του 2006 ⁴⁵. Ακόμη, στις 24 Αυγούστου του ίδιου έτους η Υπουργός Εξωτερικών, κα. Μπακογιάννη, μετέβη στο εβραϊκό κράτος το διάστημα της εκκευρίας μεταξύ αυτού και της Χεζμπολάχ όπου είχε διάλογο με την ομόλογό της, τον δεύτερο στην ιεραρχία της ισραηλινής διοίκησης, κο. Πέρες, και τον Υπουργό του τομέα Αμύνης, κο. Πέρετς. Η Υπουργός μας προηγουμένως είχε πραγματοποιήσει επισκέψεις τόσο στη Βηρυτό όσο και στην Ιορδανία όπου διαπίστωσε ιδίως όμοιας τις ζημιές αλλά και συνδιαλλάχθηκε με τους κυβερνώντες του Λιβάνου καθώς και με τον ηγέτη της Παλαιστινιακής Αρχής, κο. Αμπάς. Μέσω δήλωσής της προέτρεψε τη θέση σε ισχύ της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ προκειμένου να επικρατήσει η ειρήνη ⁴⁶.

Σημείο καμπής στις τουρκο-ελληνικές σχέσεις αποτέλεσε η εμφάνιση εκ μέρους του μουσουλμανικού κράτος, τάσεων ηγεμονισμού. Συγκεκριμένα, η προσπάθεια του Α.Κ.Ρ. να ηγηθεί του ισλαμικού κόσμου, ιδιαίτερα κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2000 είχε ως συνέπεια την υποβάθμιση των δεσμών του κράτους του με την εβραϊκή χώρα. Απώτερο στόχο του Τούρκου ηγέτη, φυσικά, συνιστούσε η ανάδειξη της Άγκυρας σε υπ' αριθμόν ένα στρατηγικό σύμμαχο των Η.Π.Α. στην περιοχή και αυτό διότι μέσω της τελευταίας οι ιθύνοντες νέες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής επιχειρούσαν να ρίξουν «γέφυρες» επικοινωνίας σε όλους τους μουσουλμάνους ώστε να τους απομακρύνουν από σκληροπυρηνικές οργανώσεις ⁴⁷. Συνεπώς, η παροχή πολιτικής συνδρομής και η επίδειξη ταύτισης με τον παλαιστινιακό λαό όσο και η δημόσια καταδίκη εκ μέρους της Τουρκίας των ενεργειών του Ισραήλ απέναντί τους, ψύχρανε τις άλλοτε ανθούσες σχέσεις των δύο κρατών. Η κατάσταση αυτή ενθάρρυνε την προσέγγιση της χώρας μας με το τελευταίο όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Ως προς τις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις σημαντική δράση εμβάθυνσής τους αποτέλεσαν τα ταυτόχρονα αεροπορικά γυμνάσια με την ονομασία « Ένδοξος Σπαρτιάτης» στον εναέριο χώρο των Αθηνών αλλά και στο ανατολικό τμήμα της Μεσογείου στις αρχές του πρώτου μήνα του καλοκαιριού του 2008. Τα κέρδη για τα μέλη των ελληνικών πληρωμάτων των F-15 και F-16 που συμμετείχαν ήταν πολύ σημαντικά καθώς κατά τη διάρκεια της άσκησης καταρτίστηκαν στη διαδικασία ανεφοδιασμού «...εν πτήση από ισραηλινά τάνκερ, συμμετείχαν σε κοινές πτήσεις με προηγμένα αεροσκάφη και το σημαντικότερο όλων, τα ισραηλινά αεροπλάνα τα οποία εισήλθαν στο FR των Αθηνών υπέβαλαν σχέδια πτήσεως παρά το γεγονός ότι

ασκούσαν με ελληνικά μαχητικά» . Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα ανά τον κόσμο αυτά τα γυμνάσια θύμιζαν προετοιμασία για ένα μεγάλο χτύπημα εναντίον του ιρανικού πυρηνικού οπλοστασίου ⁴⁸. Στο ίδιο κλίμα έμπρακτης αλλαγής της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής προς το Ισραήλ η χώρα μας δεν συμμετείχε στη διαδικασία έγκρισης ενός ψηφίσματος της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. που καταδίκασε τη δράση του τελευταίου το 2008 στη Λωρίδα της Γάζας. Η μη συμμετοχή μας αποτέλεσε υψηλού επιπέδου διπλωματικό χειρισμό του ζητήματος, ωστόσο δεν συνδυάστηκε με κάποια άλλη πρωτοβουλία περαιτέρω προσέγγισης ⁴⁹.

Τα δύο επόμενα έτη συνέστησαν το αποκορύφωμα της απομάκρυνσης Τουρκίας-Ισραήλ. Τόσο το επεισόδιο της δημόσιας σύγκρουσης των Πρωθυπουργών των δύο χωρών και της φυγής του Ερντογάν από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ το 2009 όσο και το σημαντικότερο όλων τραγικό γεγονός του Μαβί Μαρμαρά τον Μάιο του 2010 , αποτέλεσαν την αρχή του τέλους για τη μεταξύ τους σχέση. Αναλυτικότερα, όταν το Μάιο ο σχηματισμός των σκαφών της Μ.Κ.Ο. « Ελευθερία για τη Γάζα » πλησίασε τη Λωρίδα της Γάζας με απώτερο στόχο να προσφέρει βοήθεια στους Παλαιστίνιους διαρρηγνύοντας τον ισραηλινό αποκλεισμό, ο στρατός του εβραϊκού κράτους προχώρησε στην επίθεση σ' ένα από τα πλοία και συγκεκριμένα σ' αυτό του Μαβί Μαρμαρά, που τελούσε υπό τον έλεγχο μιας σκληροπυρηνικής θρησκευτικής οργάνωσης και ,εν τέλει, σκότωσε 9 Τούρκους πολίτες. Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών κατέταξε αυτή την επίθεση στην κατηγορία των εγκλημάτων αποδίδοντας στο Ισραήλ τη χρήση υπερβολικής ισχύος⁵⁰.

Η ουσιαστική επαναπροσέγγιση της χώρας μας με τον ισχυρό δρώντα του υποσυστήματος της νοτιοανατολικής Μεσογείου είχε ως σημείο έναρξης τον Οκτώβριο του 2009 και , όπως είναι φυσικό, υπαγορεύτηκε από την απομάκρυνση Ιερουσαλήμ - Άγκυρας και από την υποβάθμιση των διπλωματικών, πολιτικών και στρατιωτικών τους δεσμών. Αυτό συνέβη διότι με την τελευταία εξέλιξη το Ισραήλ απώλεσε τη στρατηγική του διάσταση στην περιοχή. Από τη μεριά μας η αναθέρμανση αυτής της σχέσης λειτούργησε αποτρεπτικά απέναντι στις αναθεωρητικές και επεκτατικές τάσεις που επεδείκνυε η γειτονική χώρα απέναντι μας καθώς και προστατευτικά ως προς την Κύπρο .Τέλος, αποτέλεσε την εγγύηση για την εδραίωση της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή.

2.3. Δεκαετία 2010 έως 2020: από την προσέγγιση στη στρατηγική σχέση

Έπειτα ,λοιπόν, από τις επαφές και τη δράση της ομάδας «Ηλέκτρα» οι πρωθυπουργοί Παπανδρέου και Νετανιάχου βρέθηκαν στο μωσχοβίτικο καφέ «Πούσκιν», συνάντηση που αποτέλεσε το εναρκτήριο σημείο της επαναπροσέγγισης των χωρών μας ⁵¹.

Αποτέλεσμα της συνάντησης αυτής συνέστησε το πρώτο επίσημο ταξίδι του αρχηγού του ελληνικού κράτους στο Ισραήλ στις 21 με 22 Ιουλίου του 2010. Ο Γιώργος Παπανδρέου αποτέλεσε τον πρώτο Πρωθυπουργό της χώρας μας που μετέβη στο εβραϊκό κράτος μετά από την αναγνώριση και ,έτσι, εγκαινίασε μία νέα φάση αναβαθμισμένων διμερών σχέσεων. Το πρόγραμμα της ελληνικής αντιπροσωπείας την οποία συναπάρτιζαν ο αναπληρωτής Υπουργός των εξωτερικών ,κος. Δρούτσας, καθώς και ο εκπρόσωπος της κυβέρνησης κος. Πεταλωτής, περιελάμβανε την υποδοχή τους από τον πρόεδρο Πέρες, τη μετάβαση στο ναό της Αναστάσεως και τη συνομιλία με τον Πατριάρχη Θεόφιλο ΙΙΙ, τη συμμετοχή σε επίσημο γεύμα του κου. Νετανιάχου προς τιμήν του Έλληνα Πρωθυπουργού, την απόδοση τιμών στο Μνημείο του Ολοκαυτώματος και ,τέλος, τη συνδιαλλαγή με τον Υπουργό εξωτερικών κο. Λίμπερμαν. Σε όλες αυτές τις συναντήσεις προβλήθηκε η επιθυμία τόσο της ενδυνάμωση των δεσμών των κρατών μας όσο και της επιφόρτισης της Ελλάδας με περισσότερες υποχρεώσεις ως προς την ανεύρεση λύσης στο Παλαιστινιακό . Επιπλέον, τέθηκαν επί τάπητος η ανθρωπιστική κρίση και οι συνθήκες που επικρατούν στο Λίβανο. Ακόμη, στην επικράτειά της Παλαιστίνης ο κος. Παπανδρέου συνομίλησε με τον ηγέτη της, Φαγιάντ και δείπνησε με τον Πρόεδρό της , Αμπάς⁵².

Τη συνάντηση ανταπέδωσε ο Ισραηλινός ηγέτης στις 16 και 17 Αυγούστου του ίδιου έτους. Η ιστορική αυτή πρώτη μετάβαση Ισραηλινού Πρωθυπουργού στο κράτος μας αντανάκλουσε την ετοιμότητα των χωρών για εμβάθυνση των δεσμών τους στα ήδη υπάρχοντα πεδία και την επέκτασή τους σε νέα. Η διήμερη ρουτίνα του Νετανιάχου τον οποίο συνόδευσε η σύζυγός του , περιείχε επίσης συνδιαλέξεις με τον Έλληνα ηγέτη, με τον αρχηγό της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης Σαμαρά και με τον Υπουργό Αμύνης Βενιζέλο καθώς και με εξέχοντα μέλη του εβραϊσμού στη χώρα μας ⁵³. Το αποτέλεσμα του ανταποδοτικού επίσημου αυτού ταξιδιού ήταν η συγκρότηση μιας αρμόδιας επιτροπής μεταξύ των κρατών μας για την προώθηση της σύμπραξης και σε άλλα πεδία ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνονταν και η ασφάλεια. Μερικά από τα πεδία αυτά όπως χαρακτηριστικά δήλωσε ο Παπανδρέου ήταν «... οι επενδύσεις ,ο τουρισμός, οι τηλεπικοινωνίες, η πληροφορική και οι τεχνολογίες υδάτων» ⁵⁴. Η έναρξη της σύμπραξης στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας σε συνδυασμό με τη μετέπειτα ανεύρεση κοιτασμάτων φυσικού αερίου συνιστά το πρώτο στρατηγικό χαρακτηριστικό των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων.

Επιπλέον, το Μάιο του τελευταίου έτους της δεκαετίας του 2000 διεξήχθησαν από κοινού τα αεροπορικά γυμνάσια « Μίνωας » σε όλο το φάσμα του ελληνικού F.I.R. . Ακόμη, στα τέλη του 2010 η Ελλάδα προέβη στην παροχή συνδρομής προς το εβραϊκό κράτος έπειτα από το κύμα καταστροφικών πυρκαγιών

που την είχε πλήξει⁵⁵. Κατά τη διάρκεια του 2011, η μοναδική θεσμική επίσκεψη που πραγματοποιήθηκε ήταν αυτή του Υπουργού εξωτερικών του ισχυρού δρώντα της Μέσης Ανατολής στην ελληνική πρωτεύουσα από τις 12 έως τις 14 Ιανουαρίου του έτους όπου και ήρθε σε επαφή με τον προεξέχοντα του Κεντρικού Ισραηλινού Συμβουλίου της Ελλάδος Σαλιτιέλ καθώς και με τον Ευάγγελο Βενιζέλο. Μείζονος σημασίας όμως ήταν η επίσημη αναγνώριση από τους Υπουργούς Αμύνης Ελλάδος και Ισραήλ το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους του Μνημονίου Κατανόησης στο πεδίο της άμυνας. Το τελευταίο προέβλεπε την πώληση εκ μέρους της Ιερουσαλήμ 400 Rafael sprice που αποτελούν μηχανισμό ακριβέστερης βολής βομβών και συνολικά αποτιμήθηκαν στα 155 εκατομμύρια δολάρια⁵⁶.

Ως προς την οικοδόμηση της στρατηγικής σχέσης Ελλάδας-Ισραήλ, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε το ενεργειακό στοιχείο. Η χρονική σύμπτωση της « ανάδυσης » των ενεργειακών αποθεμάτων Ισραήλ και Κύπρου το 2011 με την απόπειρα εκ μέρους της χώρας μας να καταγράψει και να αποτιμήσει τα δικά της είχε ως αποτέλεσμα τη σύγκλιση των συμφερόντων των τριών κρατών. Κύρια επιθυμία αυτών ήταν η επικράτηση της ειρήνης και η οικονομική άνθηση της περιοχής⁵⁷. Συγκεκριμένα, τα αποθέματα των τριών χωρών εντοπίζονταν ,πρώτον τα ελληνικά, στα οικόπεδα νότια της Κρήτης, στο Ιόνιο και στην μπασίνα του Ηροδότου , δεύτερον τα κυπριακά, στην μπασίνα του Λεβαντίν και τα ισραηλινά σ' αυτές των Λεβιάθαν, Ταμάρ και Ντελίτ⁵⁸. Εδώ είναι πολύ σημαντικό να αναφερθώ στις αιτίες που συνέβαλαν ώστε στα τέλη του ίδιου έτους, το γειτονικό κράτος να εκλαμβάνεται από το εβραϊκό ως παράγων απειλής. Την κυριότερη αυτών αποτελούσε η παροχή βοήθειας εκ μέρους της Τουρκίας προς τους Παλαιστινίους. Μία τέτοια κίνηση ενίσχυσης των θέσεων του μουσουλμανικού κόσμου εκ μέρους της γείτονος που πάντα εντασσόταν στην αμερικανο-ευρωπαϊκή σφαίρα, ενεργοποίησε τα αντανάκλαστικά του Ισραήλ. Ακόμη, καθοριστικό ρόλο στην ψύχρανση των διμερών σχέσεων των δύο κρατών διαδραμάτισε η επιβολή κυρώσεων εις βάρος του ισχυρού δρώντα της Μέσης Ανατολής από την κυβέρνηση του Ερντογάν το 2011. Τέλος, η δημιουργία διαύλου επικοινωνίας του τελευταίου με τον ηγέτη του Ιράν ,Αχμαντινετζάντ, προκάλεσε δικαιολογημένο άγχος στην Ιερουσαλήμ⁵⁹.

Επίσης, έχει σημασία να αναφερθεί ότι η νέα προσέγγιση με το Ισραήλ δεν κινητοποίησε τα πολιτικά αντανάκλαστικά των μουσουλμανικών χωρών της περιφέρειας. Αυτό συνέβη διότι ,πρώτον, οι ιθύνοντες της εξωτερικής πολιτικής μας εξακολούθησαν να συνδράμουν πολιτικά και διπλωματικά τον παλαιστινιακό πληθυσμό κατά ολόκληρη τη διάρκεια της εικοσαετίας και ,δεύτερον, διότι ο αραβικός κόσμος κατανοούσε την ανάγκη προσέγγισης με το Ισραήλ εκ μέρους της Ελλάδας και της οικοδόμησης μίας συμμαχικής σχέσης μαζί του έναντι της γειτονικής μας χώρας.

Το έτος 2012 αποτέλεσε αυτό με την πιο αυξημένη ανταλλαγή επισκέψεων αξιωματούχων έως τότε. Αρχικά, ο υπουργός Αμύνης Μπάρακ μετέβη στην Αθήνα στις 10 με 11 Ιανουαρίου όπου ήρθε σε επαφή με τον Έλληνα Υπουργό εξωτερικών κο. Αβραμόπουλο , τον αρχηγό της κυβέρνησης κο. Παπαδήμο καθώς και με τον δεύτερο στην ιεραρχία του ίδιου υπουργείου , κο. Δόλλη, αλλά και με μέλη του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος. Σχεδόν ταυτόχρονα η Ελληνίδα Υπουργός παιδείας κα. Διαμαντοπούλου βρισκόταν στο εβραϊκό κράτος από τις 9 έως τις 11 Ιανουαρίου όπου συνδιαλλάχθηκε επίσημα με τον αντίστοιχο Υπουργό,

κο. Σάαρ. Αποτέλεσμα αυτής της συνδιαλλαγής συνέστησε η θέση σε ισχύ της Συμφωνίας επί των τομέων έρευνας και καινοτομίας και η επίσημη υπογραφή του Πρωτοκόλλου για κοινά προγράμματα που προέβλεπαν τη σύμπραξη ερευνητικών θυλάκων και επιχειρήσεων. Τέλος, αποφασίστηκε η αμοιβαία βοήθεια μεταξύ των δύο κρατών επί του συστήματος αξιολόγησης των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τους. Στη συνέχεια, ακολούθησε συμβολική επίσκεψη του Προέδρου του εβραϊκού κράτους στις 6 έως 8 Αυγούστου 2012 κατά τη διάρκεια της οποίας επεσήμανε την εμβάθυνση της συμμαχικής μας σχέσης καθώς και την ανάπτυξη φιλικών, πλέον, δεσμών ανάμεσα στους εκπροσώπους της Ελλάδας και του Ισραήλ. Φυσικά, στο πρόγραμμά του συμπεριλαμβανόταν πληθώρα συναντήσεων με πολιτικούς και πολιτειακούς αξιωματούχους⁶⁰. Επιπρόσθετα, την άνοιξη του 2012 η χώρα μας έλαβε μέρος σε στρατιωτικά γυμνάσια με τον τίτλο « Noble Dina» με την Ουάσιγκτον και την Ιερουσαλήμ παίρνοντας τη θέση της γειτονικής μας χώρας. Στο σενάριό τους εμπερικλειόταν «... η απόκρουση εχθρικών επιθέσεων, ο πόλεμος κατά υποβρυχίων και οι αεροπορικές επιχειρήσεις». Ήταν προφανές ότι σύμφωνα με αυτό, ο υποτιθέμενος αντίπαλος ήταν η Τουρκία. Επίσης, το Σεπτέμβριο έλαβε χώρα άλλη μία άσκηση με αερομεταφερόμενα στο νότιο τμήμα της χώρας μας καθώς και μία ακόμη κοινή με τοποθεσία την έρημο Νεγκέβ. Κατά τις πρώτες μέρες του ίδιου μήνα ο Υπουργός Άμυνας κος. Παναγιωτόπουλος μετέβη επίσημα στην ισραηλινή πρωτεύουσα όπου και αποφασίστηκε η επέκταση της αμυντικής πτυχής της σχέσης μας⁶¹.

Την υψίστης σημασίας κίνηση, όμως, στην σχεδόν 25ετή πορεία των σχέσεών τους αποτέλεσε η επίσημη υπογραφή ενός Τριμερούς Μνημονίου συνεργασίας από τους αρμόδιους για ζητήματα ενέργειας, Υπουργούς της Ελλάδας, της Κύπρου και του Ισραήλ στις 8 Οκτωβρίου του 2013⁶². Αυτό επεσήμαινε την ανάγκη περαιτέρω προώθησης εκ μέρους τους της οικονομικής και ενεργειακής συνεργασίας. Ακόμη, η ενδεχόμενη κατασκευή του αγωγού θα απέδιδε στο Ισραήλ τεράστια οικονομικά πλεονεκτήματα και, επομένως, επιπλέον φορτία ισχύος, άρα, και αναβάθμιση της θέσης του στη διεθνή αρένα. Η υιοθέτηση των όσων προέβλεπε το Μνημόνιο αυτό σηματοδότησε την εγκαινίαση της διαδικασίας συγκρότησης μιας στρατηγικής σχέσης μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, έλαβε χώρα η πρώτη επίσημη Συνδιάσκεψη κυβέρνησης προς κυβέρνηση (G2G) την ίδια ημέρα στην Ιερουσαλήμ υπό τους πρωθυπουργούς Αντώνη Σαμαρά και Βενιαμίν Νετανιάχου. Αναλυτικά, υπεγράφη πλήθος Συνθηκών και Πρωτοκόλλων όπως το Πρωτόκολλο συνεργασίας για τη ναυτική εκπαίδευση μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ από τον κο. Βαρβιτσιώτη, η Συμφωνία τουριστικής συνεργασίας από την κα. Κεφαλογιάννη, δύο Συμφωνίες για την αντιμετώπιση του εγκλήματος και την πολιτική προστασία ειδικά στην πυρόσβεση από τον κο. Δένδια, η Κοινή Διακήρυξη για συνεργασία στον τομέα της ενέργειας από τον κο. Μανιάτη, η Διακήρυξη για συνεργασία στον τομέα του αθλητισμού από τον κο. Παναγιωτόπουλο, η Διακήρυξη για συνεργασία στη ναυτική εκπαίδευση από τον κο. Αρβανιτόπουλο και, τέλος, το Πρόγραμμα εκπαιδευτικής συνεργασίας από τον κο. Βενιζέλο. Αυτή η σύναψη πρωτοφανούς αριθμού συνθηκών το 2013 για τα ελληνο-ισραηλινά δεδομένα σηματοδοτούσε την αρχή της οικοδόμησης μιας στενής οιονεί συμμαχικής σχέσης αφού προωθήθηκε η συνεργασία στα πεδία της άμυνας, του τουρισμού, της ασφάλειας, της ενέργειας, του αθλητισμού και της εκπαίδευσης⁶³.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να αναλυθούν οι λόγοι που ώθησαν το κάθε κράτος να προχωρήσει και να προσχωρήσει σε αυτό το προσομοιάζουν με συμμαχικό σχήμα. Ως προς τη χώρα μας, η δημοσιονομική κρίση, η επιχείρηση καταμέτρησης και εξόρυξης των αποθεμάτων φυσικού αερίου της, η επιθυμία της για προσδιορισμό των ορίων των θαλασσίων ζωνών της και οι επαναλαμβανόμενες καταπατήσεις της επικράτειάς της είτε από θαλάσσης είτε από αέρος από την Τουρκία, την οδήγησαν στη λύση της αναζήτησης μιας περιφερειακής σύμπραξης από την οποία θα απέρρευε και εθνική αυτοπεποίθηση καθώς και υλικά πλεονεκτήματα. Από την ισραηλινή πλευρά, κυρίως προς αυτή την κατεύθυνση έδρασαν τόσο η Αραβική Άνοιξη και η επακόλουθη αύξηση της εχθρότητας των μουσουλμανικών πληθυσμών προς το μέρος της όσο και η σημαντική διατάραξη των σχέσεων του εβραϊκού κράτους με το Ιράν λόγω της ανάπτυξης από το τελευταίο σχεδίου πυρηνικής αποτροπής καθώς και η έκλειψη της γειτονικής μας χώρας από το « πλευρό » του ⁶⁴. Φυσικά, σημαντική αιτία στάθηκε για το Ισραήλ η σύσταση μιας σχέσης που θα εξισοροπούσε την απειλή της Τουρκίας και του αραβικού κόσμου αλλά και από την οποία θα αποκόμιζε οικονομικά πλεονεκτήματα.

Η διορατικότητα και η πολιτική αντίληψη, λοιπόν, του Έλληνα Πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά κατέστη αποφασιστικής σημασίας ήδη από το 1990 για την ολοκλήρωση της συγκρότησης της στρατηγικής σχέσης της χώρας μας με το Ισραήλ. Επομένως, η έως το 2015 εξέλιξη αυτής οφείλεται σ' έναν μεγάλο βαθμό σε εκείνον⁶⁵. Πρώτη θεσμική αλληλεπίδραση των χωρών μας για το 2014 συνιστά η ελληνική πρωτοβουλία δημοσίευσης μιας προσφοράς το Μάρτιο προκειμένου να ερευνηθεί η δυνατότητα δημιουργίας στη χώρα μας ενός καναλιού που θα ένωνε τα επίμαχα αποθέματα Λεβιάθαν του εβραϊκού κράτους με την ήπειρό μας. Αυτό θα τήν καθιστούσε τεράστιας σημασίας διαμετακομιστικό σταθμό. Επανερχόμενη στην έκθεση του θεσμικού πλέγματος μεταξύ των δύο κρατών, θα αναφερθεί εδώ ότι στις 30 Μαΐου ο επικεφαλής της επιτροπής Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών υποθέσεων της Βουλής, κος. Τσιάρας, μετέβη στο Ισραήλ όπου και ήρθε σε επαφή με κυβερνητικούς αξιωματούχους. Την επίσκεψη αυτή ακολούθησε εκείνη του Υπουργού Αμύνης της Ελλάδας στην Ιερουσαλήμ όπου συνδιαλλάχθηκε με τον Ισραηλινό ηγέτη Νετανιάχου καθώς και η αποστολή στρατιωτικών ακολούθων στην ελληνική πρωτεύουσα το Νοέμβριο. Η τελευταία πραγματοποιήθηκε έπειτα από απόφαση του τέως Διοικητού του Συμβουλίου ασφαλείας του μοναδικού μη μουσουλμανικού κράτους στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η αντίστοιχη ελληνική απόφαση είχε προηγηθεί αυτής ⁶⁶. Ακόμη, προς τη λήξη του 2014 διεξήχθη επίσημη συνάντηση των Γενικών Γραμματέων των Υπουργείων εξωτερικών Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου όπου συζητήθηκαν οι δυνατότητες εμβάθυνσης των σχέσεών μας. Τέλος, στο μεταίχμιο της μετάβασης της εξουσίας στη χώρα μας από τη Νέα Δημοκρατία στον ΣΥ.ΡΙΖ.Α είχε δημιουργηθεί ανησυχία στους υπουργικούς και διπλωματικούς κύκλους ως προς το ενδεχόμενο εγκατάλειψης της στρατηγικής μας σχέσεις με το εβραϊκό κράτος από το τελευταίο στην περίπτωση εκλογής του. Προς καθυσύχαση αυτής, ηγετικά στελέχη του ανερχόμενου κόμματος διεξήγαν διάλογο με τον Πρόεδρο της Ιερουσαλήμ, Ίριτ Μπεν Άμπα, τον τελευταίο μήνα του χρόνου. Σε αυτόν το διάλογο τέθηκαν επί τάπητος ζητήματα που απασχολούσαν και τις δύο πλευρές. Αυτή η πρωτοβουλία κατέδειξε τη μείζονα σημασία που είχε αποκτήσει το Ισραήλ ως

στρατηγικός εταίρος για τη χώρα μας, τήν οποία αντιλαμβάνονταν και ο νέος κυβερνητικός συνασπισμός⁶⁷.

Την επόμενη ακριβώς χρονιά ο νέος ηγέτης της ελληνικής κυβέρνησης, Τσίπρας, μετέβη στη σύμμαχο χώρα στις 22 με 26 Νοεμβρίου όπου και επιβεβαίωσε την απρόσκοπτη συνέχιση της εμβάθυνσης των δεσμών μας. Απώτερο στόχο του ταξιδιού του αποτελούσε η λήψη εγγυήσεων ανανέωσης της διμερούς σύμπραξης ειδικά στον τομέα της ενέργειας ιδίως μετά τη γνωστοποίηση της εύρεσης του αποθέματος Ισάι, τις οποίες και έλαβε. Το τελευταίο ταυτιζόταν με το κυπριακό απόθεμα « Αφροδίτη » του οποίου ένα τμήμα, όμως, ενέπιπτε στην Α.Ο.Ζ. του εταίρου μας. Αναλυτικότερα, επισημάνθηκε και η δυνατότητα σύμπραξης στα πεδία του τουρισμού, των θαλάσσιων μεταφορών, των τεχνολογιών καθώς και της έρευνας. Ο Πρωθυπουργός ήρθε σε επαφή κατά τη διάρκεια της παραμονής του εκεί με τον Πρωθυπουργό Νετανιάχου και τον Πρόεδρο Ρίβλιν καθώς και με Ισραηλινούς υπουργούς⁶⁸. Ακόμη, απέτινε φόρο τιμής στα θύματα του Ολοκαυτώματος στο Γιαντ Βασέμ. Επιπλέον, το ίδιο έτος έλαβε επίσημης αναγνώρισης η Συμφωνία κατάστασης δυνάμεων, η οποία προέβλεπε ότι τμήμα των Ενόπλων Δυνάμεων του συμμαχικού κράτους θα μπορούσε να βρίσκεται, πλέον, στο έτερο Μέρος προκειμένου να λαμβάνει μέρος σε γυμνάσια⁶⁹. Η ίδια Συμφωνία έδινε στο Ισραήλ το δικαίωμα χρήσης των στρατιωτικών υποδομών της Ελλάδας· ανάλογο δικαίωμα ο στρατηγικός εταίρος μας κατείχε μόνο από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής⁷⁰. Τέλος, προς τη λήξη του έτους διεξήχθη επίσημος διάλογος ανάμεσα στα τρία κράτη-μέλη της συνεργασίας για την ενέργεια στην ισραηλινή πρωτεύουσα.

Παράλληλα, είναι απαραίτητο να προστεθεί εδώ η εξέλιξη στις ισραηλινο-τουρκικές σχέσεις, οι οποίες έπειτα από την αποδοχή του Ισραήλ των πράξεών του το 2010 στη Γάζα προς τη γειτονική χώρα, η οποία έλαβε χώρα το 2013, δεν είχαν σημειώσει κάποια πρόοδο. Αυτό οφειλόταν, κυρίως, στο γεγονός ότι ο αποκλεισμός των Παλαιστίνιων υφίστατο ακόμη. Ο τελευταίος όμως χρησιμοποιούνταν και εργαλειακά από τον Ερντογάν προς το σύνολο των μουσουλμανικών κρατών ως η «σημαία» που δικαιωματικά τον έχριζε ηγέτη τους. Εάν δεν υπήρχε βελτίωση στην κατάσταση του αποκλεισμού και άρα εξέλιπε αυτή, Ισραήλ και Τουρκία δεν θα επαναπροσεγγίζονταν εύκολα.

Εναρκτήριο σταθμό στις διμερείς μας σχέσεις με το τελευταίο για το 2016 όπως και σε αυτές με την Κύπρο, συνέστησε η Τριμερής Σύνοδος Κορυφής που διεξήχθη στην πρωτεύουσα της μεγαλονήσου στις 28 Ιανουαρίου. Αποτέλεσμα αυτής ήταν η υπογραφή του Μνημονίου Κατανόησης από τους Πρωθυπουργούς Μητσοτάκη και Νετανιάχου και από τον Κύπριο Πρόεδρο, Αναστασιάδη, που προέβλεπε τη σύμπραξη στο πεδίο των υδάτινων πόρων καθώς και η Κοινή Διακήρυξη βάσει της οποίας θα δρομολογούνταν η κατασκευή υποδομών που θα σχετίζονταν και θα διευκόλυναν «...τις θαλάσσιες μεταφορές, την καινοτομία, τις υδάτινες τεχνολογίες, τον τουρισμό, την ασφάλεια και τις εμπορικές συνεργασίες»⁷¹. Σύμφωνα με τη Λιντενστράους και τον Γαβριηλίδη, η ανάπτυξη της στρατηγικής σχέσης της Ελλάδας με το Ισραήλ ώθησε την πρώτη στο να ξεχωρίζει τη θέση της ορισμένες φορές από εκείνη της Ένωσης, ιδίως σε ζητήματα κυρώσεων από αυτήν προς το εβραϊκό κράτος. Επιπλέον, οι πιο στενοί από ποτέ δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών μας επιβεβαίωναν την πεποίθηση του Ισραηλινού Πρωθυπουργού ότι η διαμάχη του κράτους του με την Παλαιστίνη δεν θα έπρεπε να αποτελεί τον

σημαντικότερο άξονα γύρω από τον οποίο θα περιστρεφόταν η δράση της χώρας του στο πεδίο σύναψης συμμαχικών σχέσεων ⁷².

Οστόσο, η επιθυμία της Ουάσιγκτον για αναθέρμανση των σχέσεων Άγκυρας - Ιερουσαλήμ δεν μπορούσε να υλοποιηθεί παρά τη δημόσια πρόσκληση σε επαναπροσέγγιση του Ερντογάν καθώς εκκρεμούσαν τα ζητήματα του Κυπριακού ,του αποκλεισμού της Γάζας αλλά και η στρατηγική προσέγγιση Αθηνών - Ιερουσαλήμ σε μία πληθώρα τομέων ⁷³. Εξάλλου ,ήταν πλέον ξεκάθαρο ότι η εξωτερική πολιτική του εβραϊκού κράτους προτιμούσε την Ελλάδα ως δίοδο επικοινωνίας με την Ευρώπη και ως όχημα εγγύησης της ασφάλειάς της. Τη χρονιά ολοκληρώνουν η επίσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας Παυλόπουλου στο Ισραήλ στις 29 με 31 Μαρτίου, το ταξίδι του Προέδρου της Κνεσέτ ,Έντελσταϊν στην Αθήνα από τις 13 έως τις 15 Ιουλίου όπου και τόνισε ότι «...προέχει η σχέση με Ελλάδα και Κύπρο» ⁷⁴.

Επόμενο έτος προς μελέτη είναι το 2017 όταν ,επίσης, ανταλλάχθηκαν αρκετές επισκέψεις και ενισχύθηκε έτι περαιτέρω το θεσμικό πλαίσιο μεταξύ των δύο κρατών. Αρχικά διεξήχθησαν δύο Τριμερείς συναντήσεις των Προέδρων των Κοινοβουλίων κατά τη διάρκεια του έτους. Η πρώτη εξ αυτών έγινε στις 24 - 26 Ιανουαρίου στην Ιερουσαλήμ ,όπου ο κοσ. Βούτσης συνδιαλέχθηκε με τον κο. Έντελσταϊν και τον κο. Συλλούρη και έλαβε υπογραφής και η Κοινή Διακήρυξη Συνεργασίας. Θεσμικό αποτύπωμα αυτής αποτέλεσε η δημιουργία ομάδων εργασίας εντός και των τριών θεσμών που σκοπό είχαν την ενίσχυση της σύμπραξης στα πεδία των υδάτινων πόρων και της έρευνας , της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας. Επιπλέον ,στις 26 Ιανουαρίου στην Αθήνα υπεγράφη Μνημόνιο Συναντίληψης μεταξύ του Υπουργού Παιδείας, κου. Γαβρόγλου, του προέδρου του Εβραϊκού Μουσείου και του προέδρου του Γιαντ Βασέμ για τη μνήμη των μαρτύρων και ηρώων του Ολοκαυτώματος. Η δεύτερη εξ αυτών πραγματοποιήθηκε στις 2 Νοεμβρίου του 2017 στην κυπριακή πρωτεύουσα όπου και πάλι έλαβε επίσημη αναγνώριση από τους τρεις Προέδρους της Βουλής μία Κοινή Διακήρυξη Συνεργασίας. Επιπλέον, το Μάρτιο η Βουλή της χώρας μας επικύρωσε και υιοθέτησε νόμο που προέβλεπε την παραχώρηση της ελληνικής υπηκοότητας στους απογόνους των Ελλήνων Εβραίων που γλίτωσαν από το Ολοκαύτωμα ⁷⁵. Ακόμη, πραγματοποιήθηκε η Τριμελής Συνάντηση Κορυφής στις 15 Ιουνίου στη Θεσσαλονίκη. Κατά τη διάρκεια των εργασιών αυτής συζητήθηκαν ζητήματα που άπτονταν της Διασποράς και των τριών κρατών. Αποτέλεσε , μάλιστα, την πρώτη φορά που τέτοιου είδους ζητήματα εισήχθησαν σε μία Σύνοδο Κορυφής. Τέλος, υπεγράφη μεταξύ του Υπουργού οικονομίας κου. Παπαδημητρίου και του ομολόγου του ,κου. Κοέν, Συμφωνία συνεργασίας στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογίας η οποία αποσκοπούσε στην εμβάθυνση των οικονομικών δεσμών μας καθώς και των εμπορικών συναλλαγών μας ⁷⁶.

Η καινούργια χρονιά του 2018 εγκαινιάστηκε με το επίσημο ταξίδι του Ισραηλινού Προέδρου της Δημοκρατίας κου. Ρίβλιν στην πρωτεύουσά μας από τις 21 έως τις 31 Ιανουαρίου, κατά τη διάρκεια του οποίου ήρθε σε επαφή με τον ανώτατο πολιτειακό άρχοντα της χώρας ,κο. Παυλόπουλο, με τον αρχηγό της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης , κο. Μητσοτάκη, στον οποίο απέδωσε και μετάλλιο με αφορμή την 70^η επέτειο από τη δημιουργία του εβραϊκού κράτους καθώς και με μέλη της Ισραηλινής κοινότητας. Επίσης, στο πλαίσιο της ίδιας επίσκεψης ο Πρωθυπουργός και ο Ισραηλινός Πρόεδρος της Δημοκρατίας μετέβησαν στις 30

Ιανουαρίου στην συμπρωτεύουσα όπου παρευρέθησαν στην εκδήλωση για τη θεμελίωση του Μουσείου Ολοκαυτώματος⁷⁷. Επίσης, στις 8 Μαΐου πραγματοποιήθηκε στη μεγαλύτερη πόλη της Κύπρου η τέταρτη Τριμερής Διάσκεψη Κορυφής στο πλαίσιο της οποίας διεξήχθησαν διμερείς και τριμερείς συνδιαλέξεις αλλά και οι υπογραφές Συμφωνιών και Μνημονίων Κατανόησης στα πεδία των τηλεπικοινωνιών, της πληροφορικής, της διαστημικής τεχνολογίας, των δορυφόρων, της θαλάσσιας ρύπανσης καθώς και το Μνημόνιο Συναντίληψης των Βιομηχανικών Επιμελητηρίων των τριών χωρών. Επιπρόσθετα, η πέμπτη Τριμερής Διάσκεψη έλαβε χώρα στην πόλη Μπερ Σεβά του Ισραήλ στις 20 Δεκεμβρίου στην οποία έλαβε μέρος ο Πρέσβης των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, κος. Φρίντμαν. Κατά τη διάρκεια αυτής συστήθηκε μία μόνιμη Επιτροπή με καθήκον το συντονισμό της σύμπραξης, με έδρα τη Λευκωσία και ημερομηνία έναρξης εργασιών τον Ιούλιο του 2019. Θεσμικό αποτύπωμα αυτής συνέστησε η επίσημη αναγνώριση Μνημονίου Συναντίληψης στα πεδία της κυβερνοασφάλειας και αναφορικά με τις έξυπνες πόλεις. Τέλος, στην Κοινή Διακήρυξη αυτής εκφράστηκε η από κοινού επιθυμία των μερών της συνόδου για επανεκκίνηση των συνομιλιών επί του Κυπριακού ζητήματος⁷⁸.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να γίνει μία αναφορά και στις τουρκο-ισραηλινές καθώς και στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις. Οι πρώτες ενώ έπειτα από την υιοθέτηση της Συμφωνίας Εξομάλυνσης το 2016, θα ήταν φυσικό να αρχίσουν να σημειώνουν πρόοδο, κάτι τέτοιο δεν συνέβη καθώς το Μάιο του 2018 η σχέση τους δέχθηκε νέο πλήγμα. Αυτό προερχόταν από τις επιχειρήσεις στη Λωρίδα της Γάζας. Στον αντίποδα, οι πρώτες εδώ και 65 χρόνια επισκέψεις του Τούρκου Προέδρου και του Έλληνα Πρωθυπουργού, στο γειτονικό του καθενός κράτος, το Δεκέμβριο 2017 και το Φεβρουάριο του 2019, αντίστοιχα, συνέβαλαν στην εξομάλυνση των έως τότε τεταμένων τους σχέσεων⁷⁹.

Το 2019 έλαβε χώρα η 6η τριήμερη Σύνοδος κορυφής Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ στα Ιεροσόλυμα στις 21 Μαρτίου. Σε αυτήν συμμετείχε, επίσης, και ο Υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής καθώς επί της προεδρίας Τραμπ, οι τελευταίες είχαν αποστασιοποιηθεί από την Τουρκία και χαιρέτιζαν την ελληνο-ισραηλινή στρατηγική προσέγγιση και δεσμεύονταν σε αυτήν. Στην Κοινή Διακήρυξη των εκπροσώπων των τεσσάρων κρατών που προέκυψε σημειώθηκε ότι μοιράζονται μία κοινή δέσμευση για τη διατήρηση της ασφάλειας στην περιφέρεια και ότι επιθυμούν να προχωρήσουν σε περαιτέρω εμβάθυνση των σχέσεών τους ιδίως μέσω της οικοδόμησης ενεργειακής ανεξαρτησίας καθώς και της δημιουργίας αμυντικών ικανοτήτων με σκοπό την προστασία της περιοχής από εχθρικές ενέργειες⁸⁰.

Τέλος, το 30^ο έτος των πλήρων διπλωματικών πολιτικών και οικονομικών σχέσεων επισφράγισε η διεξαγωγή της έβδομης Τριμερούς Διάσκεψης Κορυφής στην ελληνική πρωτεύουσα τη δεύτερη μέρα του νέου έτους καθώς και η πολυπόθητη υπογραφή της Διακρατικής Συμφωνίας κατασκευής του EastMed. Η τελευταία έλαβε επίσημης αναγνώρισης από τους Υπουργούς Ενέργειας Χατζηδάκη, Λακκοτρύπη και Στάινιτς. Αναλυτικά, προβλεπόταν σε αυτήν ότι ο αγωγός θα αποτελούσε το κανάλι που θα μετέφερε κατά προσέγγιση 10 δις κυβικών μέτρων αερίου ανά έτος. Φυσικά, η μείζονος σημασίας αυτή σύμπραξη συνέστησε την ολοκλήρωση της στρατηγικής σχέσης Ελλάδος -Κύπρου- Ισραήλ, συνέβαλε στον τερματισμό της απομόνωσης της μεγαλονήσου στο πεδίο αυτό και δεν είχε εχθρικό

προσανατολισμό⁸¹. Ωστόσο, η γειτονική μας χώρα εξέλαβε τον αποκλεισμό της από το έργο πολύ αρνητικά, κάτι που δεν προσπάθησαν να κρύψουν οι εκπρόσωποί της. Η απολύτως κρίσιμη λειτουργία του αγωγού αυτού ως προς το πεδίο των Διεθνών Σχέσεων ήταν ότι ανέδειξε την ενέργεια ως παράγοντα ικανό να συμβάλλει στη σύγκλιση των συμφερόντων και, συνεπώς, στην οικοδόμηση διακρατικών συνεργασιών. Συμπληρωματικά, την ίδια χρονιά σημειώθηκαν η επίσκεψη του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Παυλόπουλου στο εβραϊκό κράτος όπου και έλαβε μέρος σε Διεθνές Συνέδριο με θέμα το Ολοκαύτωμα, η διεξαγωγή τελετής για την 30η επέτειο των σχέσεων των δύο κρατών μας όπως και η μετάβαση του Έλληνα Πρωθυπουργού στις 16 και 17 Ιουνίου στην πρωτεύουσα του στρατηγικού εταίρου μας στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

2.4. Ελλάδα- Ισραήλ και η στρατηγική φύση της σχέσης τους

Έχοντας ως χρονικό σημείο έναρξης της οικοδόμησης της στρατηγικής σχέσης μεταξύ Ισραήλ - Ελλάδος το 2010, η παρούσα εργασία θα αποπειραθεί να στηρίξει τη γένεση αυτής στην κοινή αντίληψη της Τουρκίας ως απειλή και στην εκτεταμένη συνεργασία των δύο χωρών σε μία πληθώρα τομέων, με σημείο εκκίνησης την πιθανότητα εκμετάλλευσης των αποθεμάτων φυσικού αερίου του Ισραήλ και της Κύπρου.

Ως στρατηγική σχέση, λοιπόν, ορίζεται « [...] μία διμερής σχέση, που χαρακτηρίζεται από, ταυτόχρονα, τη θεσμική ευελιξία και την εξαιρετική εγγύτητα και ένταση των σχέσεων μεταξύ των υποκειμένων που διατηρούν τη νομική τους κυριαρχία, τα οποία είναι πεπεισμένα σχετικά με τη σύγκλιση των στρατηγικών τους στόχων, και γι' αυτό αποφασίζουν να συνεργαστούν σε μακροχρόνια βάση για να τούς εφαρμόσουν»⁸²

Η ένταξη της ελληνο-ισραηλινής σχέσης στην κατηγορία των στρατηγικών και όχι στις αμιγώς συμμαχικές, επικυρώνεται από το γεγονός ότι η πρώτη δεν πληροί τα κριτήρια ώστε να εμπέσει στις τελευταίες. Αυτό επιβεβαιώνεται μέσω του ορισμού του Snyder για τις συμμαχίες, ο οποίος χαρακτηριστικά τις αποκαλεί «...επίσημες ενώσεις κρατών για τη χρήση (ή μη χρήση) της στρατιωτικής ισχύος [...] εναντίον συγκεκριμένων άλλων κρατών»⁸³. Συγκεκριμένα, οι δεσμοί μεταξύ του κράτους μας και του Ισραήλ δεν ανήκουν στους συμμαχικούς καθώς δεν έχουν υπάρξει γραπτές εγγυήσεις ή δεσμεύσεις ότι οποιοδήποτε από τα δύο θα υποστηρίξει εμπράκτως το άλλο σε μία ενδεχόμενη στρατιωτική επιχείρηση απόκρουσης μιας εξωτερικής απειλής.

Στον αντίποδα, έχουν λάβει χώρα πολλές υπογραφές Συμφωνιών και Μνημονίων Κατανόησης στους τομείς της οικονομίας, της βιομηχανικής ανάπτυξης, της έρευνας, της εκπαίδευσης, του τουρισμού, των υποδομών καθώς και σ' αυτόν των νέων τεχνολογιών. Αυτή η δραστηριοποίηση των δύο κρατών συνιστά ένα διακριτό στοιχείο των στρατηγικών σχέσεων. Σε αυτού του είδους τους δεσμούς κεντρική ιδέα αποτελεί αυτή της σύμπραξης και όχι αυτή της εξάρτησης⁸⁴.

Ειδικότερα, ως προς το συγκεκριμένο πλαίσιο της ελληνο-ισραηλινής σχέσης, αυτή άρχισε να προσεγγίζει το πρότυπο της στρατηγικής συνεργασίας από το 2010 και έπειτα, όταν την ψύχρανση των τουρκο-ισραηλινών δεσμών, ακολούθησε η ουσιαστική προσέγγιση των δύο κρατών μας με πρωτοβουλία του τότε Πρωθυπουργού, Γιώργου Παπανδρέου.

Αναλυτικά, η ένταση και η συχνότητα των διμερών επισκέψεων αλλά και της υπογραφής επίσημων κειμένων που αφορούσαν στη σύμπραξη επί διάφορων τομέων, αποτελούν ενδεικτικότερα στοιχεία της στρατηγικής σημασίας που ξεκίνησε να λαμβάνει η σχέση μας με το εβραϊκό κράτος από τότε. Τοποθετώντας τα σε χρονολογική σειρά, το θέρος του 2010 έλαβαν χώρα οι πρώτες επίσημες επισκέψεις των αρχηγών των κρατών μας σε Ελλάδα και Ισραήλ, αντίστοιχα, και ακολούθησαν εντός επτά μηνών, έντεκα επίσημα ταξίδια αξιωματούχων της χώρας μας στον ισχυρό δρώντα της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου. Ανάμεσα στους τελευταίους ήταν οι Υπουργοί Τουρισμού, Πολιτισμού και Εξωτερικών⁸⁵. Στη συνέχεια, η "ανάδυση" των αποθεμάτων αερίου Ισραήλ και Κύπρου το 2011, προέτρεψαν τα τρία κράτη σε ακόμη στενότερη συνεργασία και στη

συνειδητοποίηση της σύγκλισης των στρατηγικών τους στόχων στην περιοχή, τους οποίους αποτελούσαν η επικράτηση της ειρήνης σ' αυτήν και η οικονομική άνθησή της. Το στοιχείο των φυσικών πόρων αναδεικνύεται εδώ ως "συγκολλητική ουσία" και κίνητρο οικοδόμησης στενότερων δεσμών. Ουσιαστικά, η κοινή εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων συνιστά το μέσο επίτευξης του τελικού σκοπού, που είναι η οικονομική άνθηση της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου και η διατήρηση της πολιτικής σταθερότητας. Επομένως, τα τρία κράτη επέλεξαν να συντονιστούν προκειμένου να επιτύχουν το στόχο τους και αυτός ο συντονισμός είναι χαρακτηριστικό μίας ιδιαίτερης σχέσης μεταξύ κρατικών δρώντων⁸⁶.

Το 2012 και 2013, επίσης, εμφανίζουν κι άλλα στοιχεία που μας βοηθούν να κατατάξουμε τη διμερή αυτή σχέση σε στρατηγικής σημασίας· μερικά απ' αυτά είναι η πληθώρα συναντήσεων αξιωματούχων των δύο κρατών σε υψηλό επίπεδο όπως είναι αυτή της κας. Διαμαντοπούλου, Υπουργού Παιδείας, με τον ομόλογό της αλλά και η επέκταση της συνεργασίας σε άλλους τομείς ενδιαφέροντος, όπως και έγινε με τη θέση σε ισχύ της Συμφωνίας σε ζητήματα έρευνας και καινοτομίας και του Πρωτοκόλλου «[...] για κοινά προγράμματα που ενέπλεκαν ερευνητικά κέντρα και ιδιωτικές επιχειρήσεις». Επιπλέον, το 2013 διενεργήθηκε η πρώτη Διάσκεψη κυβέρνησης προς κυβέρνηση (G2G) και έλαβαν υπογραφής επίσημα κείμενα που άπτονταν των πεδίων της άμυνας, του τουρισμού, της πολιτικής κατά του εγκλήματος, της ενέργειας, του αθλητισμού και της εκπαίδευσης. Ακόμη, υπογραφής έλαβε και το Μνημόνιο Συναντίληψης για «[...] τη συνεργασία Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ στους τομείς της ενέργειας και των υδάτινων πόρων»⁸⁷. Τα γεγονότα αυτά επικυρώνουν την πλήρωση του κριτηρίου της ύπαρξης αμοιβαίας πεποίθησης ότι για την επίτευξη των κοινών στόχων απαιτείται ο συγκερασμός των προσπαθειών και των δύο πλευρών καθώς και αυτού της αυξημένης θεσμοθέτησης των δεσμών τόσο σε ζητήματα υψίστης σημασίας όσο και σε ακαδημαϊκά και σε πολιτιστικά⁸⁸.

Επιπρόσθετα, στην απόδειξη του επιχειρήματός μου ότι η ελληνο-ισραηλινή συνεργασία έλαβε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2010, τη μορφή στρατηγικής σχέσης λόγω της στάσης της Τουρκίας και της εκτεταμένης συνεργασίας των δύο κρατών σε πολλούς τομείς, συμβάλλει και η ρητή και δημόσια αναφορά σ' εκείνη από τους αξιωματούχους αυτών ως τέτοιας. Αρχικά, οι δηλώσεις του Ισραηλινού Πρωθυπουργού στη Ναυτεμπορική το 2015 περί «στρατηγικής σχέσης» ανάμεσα στην Ελλάδα και το εβραϊκό κράτος⁸⁹, η τοποθέτηση του Προέδρου της Κνέσετ, Εντελστάιν, στην Καθημερινή το 2016 σχετικά με τη «[...] στρατηγική στρατιωτική συνεργασία[...]» μεταξύ των κρατών μας⁹⁰ καθώς και η έμφαση του Προέδρου της ελληνικής Δημοκρατίας, κ. Παυλόπουλου, στην *Hellas Journal* το 2018 στη «[...] στρατηγική σημασία» των διμερών σχέσεών μας⁹¹ και, τέλος, η διατύπωση του Έλληνα Πρωθυπουργού στην εφημερίδα *ΤΟ ΒΗΜΑ* το 2020 μετά την υπογραφή της Διακρατικής Συμφωνίας Κατασκευής του *East Med* ότι «[...] Σφραγίσαμε την απόφαση για στρατηγική σύμπλευση»⁹², επιβεβαιώνουν την ανταπόκριση της ελληνο-ισραηλινής σχέσης στο κριτήριο της δημόσιας αναφοράς σ' αυτήν από κρατικούς αξιωματούχους, στον Τύπο και στα μέσα γενικά, ως στρατηγικής⁹³.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι η αριστερή εκλεγμένη κυβέρνηση της Ελλάδος, το 2015, εξακολούθησε να προωθεί την εμβάθυνση της διμερούς σχέσης με το Ισραήλ, καταδεικνύει ακριβώς το μέγεθος της αξίας που αυτή είχε λάβει για την

ελληνική εξωτερική πολιτική και την ανεξαρτησία αυτής , λόγω της βαρύτητάς της, από διοικήσεις, ιδεολογίες και προσωπικότητες ⁹⁴ .

Ακόμη, η δημόσια δήλωση των κοινών στρατηγικών στόχων της Ελλάδας, του Ισραήλ, της Κύπρου και των Η.Π.Α. , έπειτα από την ολοκλήρωση της 6^{ης} Τριμερούς Διάσκεψης στην Ιερουσαλήμ , συνιστά ένα διακριτό χαρακτηριστικό που κατατάσσει την ελληνο-ισραηλινή σχέση στην κατηγορία των στρατηγικών δεσμών⁹⁵ καθώς επικυρώνει τη σύγκλιση των σκοπών τους και την απομόνωση της Τουρκίας. Συγκεκριμένα, δεσμεύθηκαν στην προώθηση «[...] της ειρήνης, της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ευημερίας στη νοτιο-ανατολική Μεσόγειο» ⁹⁶ .

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. "Επιθυμίες και προβλήματα προσέγγισης Ελλάδας-Ισραήλ : Πολλά τα κοινά σημεία αν ξεπερασθεί ο αραβικός σκόπελος", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 28 Απριλίου, 1991, 6
2. Ιωάννης Βαληνάκης, *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική: 1990-2010* (Αθήνα : Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2010), 177
3. "Νέα κατάσταση στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδος και Ισραήλ : κοινή ανησυχία από τα φιλοαραβικά ανοίγματα της Τουρκίας", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 25 Απριλίου, 1985, 4
4. Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, *30 χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδας – Ισραήλ , 1990-2020 : ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ. Οι σταθμοί μιας δημιουργικής συνεργασίας* (Αθήνα : Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, 2020), 2, <https://kis.gr/files/GR.ISR.TELIKOENTYPO.SITE.pdf>
5. " Οι νέες σχέσεις Ελλάδος- Ισραήλ", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 22 Απριλίου, 1990, 7
6. Andreas Stergiou, " Greek-Israeli Defense and Energy Ties: Writing a New Chapter in Bilateral Relations", *Israel Journal of Foreign Affairs* 9, no. 3(2015): 417-428
7. " Επιθυμίες και προβλήματα προσέγγισης Ελλάδας-Ισραήλ" , 6
8. Τράπεζα πληροφοριών νομοθεσίας , Νόμος 2192/1994- Φ.Ε.Κ. 32/Α/11-3-1994, <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-sunthekes/nomos-2192-1994-phek-32a-11-3-1994.html>
9. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 3
10. Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Ελλάδος στο Ισραήλ, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2012-2013*, (Τελ Αβίβ: Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, 2013), επιμ. Αλεξιάδης Αλέξανδρος ,Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α΄-Επικεφαλής Γρ. Ο.Ε.Υ.
11. Arnikam Nachmani, " A Triangular Relationship: Turkish-Israeli Cooperation and its' Implications for Greece", *Cahiers d' Etudes sur la Mediterranee Orientale et le monde Turco-Iranien* 28, (1999) : 149-162
12. Βαληνάκης, *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική*, 52
13. Γεώργιος Μούρτος, *Τουρκία-Ισραήλ και η έκλειψη της Ελλάδος από τον φυσικό της χώρο* (Αθήνα : Εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., 1999), 41
14. Nachmani, " A Triangular Relationship," 149
15. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 21
16. Stergiou, " Greek-Israeli Defense and Energy Ties", 420
17. Ekavi Athanassopoulou, "Responding to a Challenge: Greece's New Police Towards Israel", *Journal of Southeast European and Black Sea Studies* 3, no. 1(2003): 108-125
18. Μούρτος, *Τουρκία-Ισραήλ*, 45
19. Athanassopoulou, "Responding to a Challenge," 109

20. Μούρτος, *Τουρκία-Ισραήλ*, 46
21. John Mearsheimer, "Reckless States and Realism", *International Relations* 23, no.2(2009): 241-256
22. Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα , *Συμφωνία Συνεργασίας στον τομέα των φόρων* , (Αθήνα : Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα , 2017) ,
<https://embassies.gov.il/athens/Relations/agreements/Pages/%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1-%CF%86%CE%BF%CF%81%CF%89%CE%BD-2017.aspx>
23. Βαληνάκης, *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική*, 53
24. Athanassopoulou, "Responding to a Challenge,"114
25. Μούρτος, *Τουρκία-Ισραήλ*, 56
26. Athanassopoulou, "Responding to a Challenge,"117-118
27. Κωνσταντίνος Λαμπρόπουλος, "Ελληνική Στρατηγική : Η παγίδα του status quo και η λογική των μικρών βημάτων"(Capital.gr, Νοέμβριος 2020),
<https://www.capital.gr/arthra/3498124/elliniki-stratigiki-i-pagida-tou-status-quo-kai-i-logiki-ton-mikron-bimaton>
28. Παναγιώτης Ιωακείμης, "Το Μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής στην Ελλάδα: Πρόσωπα έναντι Θεσμών", στο *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική : Μία Συνολική Προσέγγιση*, επιμ. Παναγιώτης Τσάκωνας(Αθήνα : Ι. Σιδέρης, 2003) , 91-93
29. Jacob Abadi , "Constraints and Adjustments in Greece's Policy toward Israel", *Mediterranean Quarterly* 11, no. 4(2000):40-70
30. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 34 & 51
31. " Αναβάθμιση των σχέσεων με το Ισραήλ", *ΤΑ ΝΕΑ* , 14 Οκτωβρίου, 1999, 8
32. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 55-59
33. " Ο Πρόεδρος βλέπει σήμερα Αραφάτ στη Βηθλεέμ", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 17 Μαΐου, 2000, 5
34. Umut Uzer, "Turkish-Israeli Relations : Their Rise and Fall", *Middle East Policy* 20, no. 1(2013):96-110
35. Nachmani, " A Triangular Relationship", 153
36. " Έτος Τουρκίας για την εξωτερική πολιτική : η ευρωπαϊκή προοπτική της Άγκυρας κυριάρχησε στις προτεραιότητες της Αθήνας που αναθέρμανε τις σχέσεις της με τις Η.Π.Α.", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 25 Δεκεμβρίου, 2005, 8
37. "Ισραηλινός Υπουργός στην Αθήνα", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 20 Μαΐου , 2003, 27
38. " Ο Ένδοξος Σπαρτιάτης στριμώχνει την Αθήνα", *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 25 Νοεμβρίου, 2018, 16
39. " Πρόεδρος του Ισραήλ για πρώτη φορά επισκέπτεται την Ελλάδα", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 14 Φεβρουαρίου, 2006, 5
40. Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Ελλάδος στο Ισραήλ, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2012-2013*

41. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 59
42. Uzer, "Turkish-Israeli Relations", 100
43. Nikolaos Tzifakis, "The Emergence of Israeli-Greek Cooperation", *Southeast European and Black Sea Studies* 15, no. 3 (2015):431-433
44. "Η Ελλάδα να διεκδικήσει ρόλο στη Μ. Ανατολή", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 5 Ιανουαρίου, 2008, 20
45. Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων της Ελλάδος στο Ισραήλ, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2012-2013*
46. "Ευχαριστίες από το Λίβανο για την ελληνική συνδρομή", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 24 Αυγούστου, 2006, 5
47. Spyridon Litsas, "Bandwagoning for profit and Turkey: Alliance formations and volatility in the Middle East", *Israel Affairs* 20, no.1 (2014): 125-139
48. Gallia Lindenstraus & Polykarpos Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations: An Assessment", *Strategic Assessment* 22, no. 1(2019): 51-62
49. Tziampiris, *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*, 13
50. Uzer, "Turkish-Israeli Relations", 101
51. Tziampiris, *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*, 8-9
52. "Ο Γιώργος Παπανδρέου σε ιστορική επίσκεψη στο Ισραήλ", *ΑΠΕ-ΜΠΕ*, 21 Ιουλίου, 2010
53. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 68
54. "Γ. Παπανδρέου- Β. Νετανιάχου. Αποφάσισαν συνεργασία σε άμυνα και ασφάλεια", *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 16 Αυγούστου, 2010, 11
55. Stergiou, "Greek-Israeli Defense and Energy Ties", 422
56. Lindenstraus & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 52
57. Zenonas Tziarras, "Israel-Cyprus-Greece: A 'Comfortable' Quasi Alliance", *Mediterranean Politics* 21, no. 3(2016):407-427
58. Mazis & Sotiropoulos, "The Role of Energy", 33-34
59. Tziarras, "Israel-Cyprus-Greece", 414
60. "Στην Αθήνα ο Πρόεδρος του Ισραήλ, Σιμόν Πέρες", *ΤΑ ΝΕΑ*, 6 Αυγούστου, 2012, 7
61. Stergiou, "Greek-Israeli Defense and Energy Ties", 423
62. Lindenstraus & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 52
63. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 78-80
64. Tziarras, "Israel-Cyprus-Greece", 416
65. Αλεξάνδρα Ρουβά, "Οι ελληνο-ισραηλινές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις : 2008-2018" (Διπλωματική εργασία , Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2018), 14
66. Mazis & Sotiropoulos, "The Role of Energy", 28-29
67. Stergiou, "Greek-Israeli Defense and Energy Ties", 423
68. "Αλ. Τσίπρας : Τεράστιες οι δυνατότητες συνεργασίας Ελλάδας-Ισραήλ στην ενέργεια, Επίσκεψη του Πρωθυπουργού στο Ισραήλ", *ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ*, 25 Νοεμβρίου, 2015, 12
69. Lindenstraus & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 54

70. Stergiou, "Greek-Israeli Defense and Energy Ties", 424
71. Πρεσβεία της Ελλάδος στη Λευκωσία, *Πραγματοποίηση Πρώτης Τριμερούς Συνόδου Κορυφής Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ* (Λευκωσία: Πρεσβεία της Ελλάδος στη Λευκωσία, 2016),
<https://www.mfa.gr/cyprus/presveia/news/pragmatopoiiese-protess-trimerous-sunodou-koruphes-ellados-kyprou-israel-leukosia-28012016.html>
72. Lindenstrauss & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 56
73. Mazis & Sotiropoulos, "The Role of Energy", 40
74. "Γιούλι- Γιοέλ Εντελστάιν : Προέχει η σχέση μας με την Ελλάδα και την Κύπρο", *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 17 Ιουλίου, 2016, 9
75. Lindenstrauss & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 52
76. Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, *Ισραήλ-Πολιτικές σχέσεις* (Αθήνα : Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, 2017) ,
<https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/israel/>
77. CNN GREECE, "Τελετή θεμελίωσης του Μουσείου Ολοκαυτώματος στη Θεσσαλονίκη" (Ιανουάριος 2018),
<https://www.cnn.gr/politiki/story/115518/teleti-themeliosis-toy-moyseioy-olokaytomatos-sti-thessaloniki>
78. Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, *Πραγματοποιήθηκε η 4^η Τριμερής Σύνοδος Κορυφής Κύπρου-Ελλάδας-Ισραήλ, στη Λευκωσία* (Λευκωσία, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, 2018),
<https://www.pio.gov.cy/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1-%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF.html?id=1660#flat>
79. Lindenstrauss & Gavrielides, "A Decade of Close Greece-Israel Relations", 58-59
80. U.S. Embassy and Consulate in Greece, *Joint Declaration Between Cyprus, Greece, Israel and the United States After the Sixth Trilateral Summit*, (Athens, U.S. Embassy and Consulate in Greece, 2019),
<https://gr.usembassy.gov/joint-declaration-between-cyprus-greece-israel-and-the-u-s-after-the-6th-trilateral-summit/>
81. "East Med : Υπεγράφη η Συμφωνία για τον αγωγό φυσικού αερίου", *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2 Ιανουαρίου, 2020
82. Lucyna Czechowska, "The Concept of Strategic Partnership as an Input in the Modern Alliance Theory", *The Copernicus Journal of Political Studies* 2, no. 4(2013) :36-51
83. Glenn Snyder, "Alliance theory: A neo-realist first cut", *Journal of International Affairs* 44, no.1 (1990): 103-123
84. Μούρτος, *Τουρκία-Ισραήλ*, 36
85. Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα, *Σχέσεις Ισραήλ – Ελλάδα* (Αθήνα : Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα),
<https://embassies.gov.il/athens/Relations/Pages/%CE%A3%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82->

[%CE%99%CF%83%CF%81%CE%B1%CE%AE%CE%BB---%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82.aspx](#)

86. . Joshua Goldstein, *International Relations*, (New York: Pearson College Div., 1994), 80
87. “Υπεγράφη το Μνημόνιο για την ενεργειακή συνεργασία Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ”, *ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ*, 8 Αυγούστου, 2013, 5
88. Czechowska, “The Concept of Strategic Partnership”, 51
89. “Άλ. Τσίπρας : Τεράστιες οι δυνατότητες συνεργασίας Ελλάδας- Ισραήλ στην ενέργεια, Επίσκεψη του Πρωθυπουργού στο Ισραήλ”, *ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ*, 25 Νοεμβρίου, 2015, 7
90. “Γιούλι-Γιοέλ Εντελστάιν : Προέχει η σχέση μας με Ελλάδα και Κύπρο”, *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 17 Ιουλίου, 2016, 5
91. Αλέξανδρος Μπελτές , “Στρατηγικής σημασίας οι σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ, λέει ο ΠτΔ” (Hellas Journal , Ιανουάριος 2018),
<https://hellasjournal.com/2018/01/stratigikis-simasias-i-schesis-elladas-israil-lei-o-ptd-anafores-se-kipriako-ke-skopiano/>
92. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 124
93. Krzysztof Balon, “What is Strategic Partnership?”, *Bulletin of the Polish Institute of International Affairs* 34, no.9 (2001): 411-419
94. Zhongping Feng & Jing Huang, “China’s strategic partnership diplomacy: engaging with a changing world”, *European Strategic Partnerships Observatory* 8, (2014): 1-20
95. Czechowska, “The Concept of Strategic Partnership”, 51
96. Κ.Ι.Σ.Ε., *30 Χρόνια διπλωματικών σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ*, 121

3. Εξέλιξη των ελληνο-ισραηλινών εμπορικών σχέσεων από το 1990 έως το 2020

3.1. Δεκαετία 1990 έως 2000: από την εχθρότητα στην αναγνώριση

Παρά την έλλειψη ελληνικής επίσημης αναγνώρισης προς το κράτος του Ισραήλ πριν το 1990, οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών βρίσκονταν σε ικανοποιητικό επίπεδο. Για παράδειγμα, το 1989 η αξία των εισαγωγών της χώρας μας από το εβραϊκό κράτος ανερχόταν στα 62.596.297 εκατομμύρια ευρώ ενώ αυτή των εξαγωγών μας προς αυτό στα 35.388.903, πράγμα που σήμαινε ότι το εμπορικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό για την Ελλάδα κατά 27.207.394 εκατομμύρια. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η αξία των μεγεθών που αναλύονται παρακάτω, εκτιμάται σε ευρώ. Επίσης, παρακάτω θα εκτεθούν οι ετήσιοι όγκοι των Ελλήνων τουριστών που επισκέφθηκαν το Ισραήλ καθώς και των Ισραηλινών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της τριακονταετίας.

Τη χρονιά της αναγνώρισης, 1990, οι εξαγωγές μας στο Ισραήλ αποτιμήθηκαν στα 35.181.656 εκατομμύρια και οι εισαγωγές μας στα 68.760.222 με αποτέλεσμα και πάλι η «ζυγαριά» να κλίνει προς τον εμπορικό μας εταίρο για 33.578.566 εκατομμύρια. Συγκεκριμένα, τις κυριότερες κατηγορίες εξαγόμενων αγαθών αποτελούσαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια(27)με αξία 2.755.769 εκατομμυρίων ευρώ, τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 2.651.359, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και άλλες μηχανικές επινοήσεις (84) με 2.108.177, τα παρασκευάσματα λαχανικών καρπών και φρούτων (20) με 1.257.262, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 1.250.520, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 850.936 χιλιάδες ευρώ, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 849.695, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 610.712, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 340.937 και, τέλος, τα αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 332.655. Όσον αφορά στα εισαχθέντα προϊόντα, την πρώτη θέση κατέλαβαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 12.610.647 εκατομμύρια ευρώ, τη δεύτερη τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 12.549.299, την τρίτη οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 9.249.890, την τέταρτη οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 7.321.590, την πέμπτη τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 4.389.594, την έκτη τα νιτρώδη (28.34) με 3.032.955, την έβδομη το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 2.990.688, την όγδοη τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 2.774.088, την ένατη τα εντομοκτόνα, τα ποντικοφάρμακα και τα μυκητοκτόνα (38.08) με 2.652.527 και, τέλος, τη δέκατη τα λιπάσματα (31) με 2.197.282.

Την επόμενη χρονιά, οι συνολικές μας εξαγωγές άγγιξαν τα 43.006.851 ενώ οι εισαγωγές μας 99.708.345, σχηματίζοντας πάλι το αρνητικό πρόσημο μπροστά στο ποσό των 56.701.494 εκατομμυρίων ευρώ. Τις εξαγωγές μας στον ισχυρό δρώντα της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου απάρτιζαν οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 3.910.020, τα

ορυκτά καύσιμα και ορυκτά λάδια(27) με 3.105.288, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 1.882.719, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 1.653.058, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 1.172.496, , το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 1.156.745, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 684.269, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 640.758, οι πλάκες, τα φύλλα και οι μεμβράνες από πλαστικές ύλες (39.20) με 569.498 και, τέλος, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 391.183. Οι εισαγωγές μας το 1991 περιλάμβαναν με φθίνουσα σειρά ορυκτά καύσιμα και ορυκτά λάδια (27) με 34.890.158, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 10.636.096, πυρηνικούς αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανικές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 8.763.670, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 6.204.219, λιπάσματα (31) με 4.309.749, χαρτί και χαρτόνια (48) με 3.952.993, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 2.997.082, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας (90) με 2.447.625, οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 2.022.531 και, τέλος, σπέρματα και ελαιώδεις καρπούς, βιομηχανικά και φαρμακευτικά φυτά (12) με 1.747.382.

Το 1992 η διαφορά μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών μειώθηκε σημαντικά όπου οι πρώτες ανήλθαν στα 59.074.909 και οι δεύτερες στα 77.044.012 με αποτέλεσμα το εμπορικό μας ισοζύγιο να είμαι μεν αρνητικό αλλά μόνο για 17.969.105 εκατομμύρια ευρώ. Οι κατηγορίες που συμπεριελήφθησαν στις εξαγωγές μας είναι οι παρακάτω : το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 9.286.990, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 5.026.975, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 3.027.436, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 2.354.280, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 2.093.011, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 2.058.164, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 1.414.704, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 848.458, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 495.677 και, τέλος, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 438.162. Ακόμη, οι ομάδες αγαθών που εισήγαμε εκείνη τη χρονιά από το Ισραήλ ήταν οι εξής : τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 12.342.182, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 11.658.407, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.996.326, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 5.826.864, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 4.292.859, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 3.088.680, τα λιπάσματα (31) με 2.952.188, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 2.631.974, τα οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 2.135.712 και, τέλος, τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και εικονογραφίας (90) με 1.603.325.

Το έτος που ακολούθησε ήταν το πρώτο που η Ελλάδα σημείωσε θετικό εμπορικό ισοζύγιο στις συναλλαγές της με το εβραϊκό κράτος καθώς οι εξαγωγές μας ήταν 76.452.246 ενώ οι εισαγωγές μας ήταν ελαφρώς λιγότερες και αποτιμήθηκαν στα 69.901.775. Συγκεκριμένα, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 15.486.246, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 8.121.284, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 3.765.588, τα

παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 2.639.752, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (εκτός από σαπούνια) (34.02) με 2.699.385, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες , οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 1.987.221, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) 1.774.404, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 1.341.986, , οι πλάκες, τα φύλλα και οι μεμβράνες από πλαστικές ύλες (39.20) με 1.139.628 και , τέλος, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 742.731 αποτέλεσαν τις κυριότερες κατηγορίες εξαγωγίμων αγαθών το 1993. Αυτές των εισαγωγίμων συνέστησαν οι : πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 9.903.574, τα ορυκτά καύσιμα και ορυκτά λάδια (27) με 9.516.692, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες²¹, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.011.359, τα λάδια από πετρέλαιο ή από ασφαλτούχα ορυκτά (27.10) με 8.607.319, τα λιπάσματα (31) με 6.398.532, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 4.513.154, τα φωσφινικά και υποφωσφορώδη (28.35) με 4.120.763, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 3.748.720, τα εντομοκτόνα, ποντικοφάρμακα και μυκητοκτόνα (38.08) με 3.473.082 και , τέλος, τα ηλεκτρικά υλικά , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 3.014.487.

Η χρονιά του 1994 αποτέλεσε τη δεύτερη στη σειρά που το εμπορικό ισοζύγιο μας με το Ισραήλ είχε θετικό πρόσημο για τη χώρα μας κατά 18.839.214 αφού οι εξαγωγές μας έφτασαν τα 91.886.459 εκατομμύρια ευρώ και οι εισαγωγές μας τα 73.047.245. Συγκεκριμένα, τις κυριότερες κατηγορίες εξαγόμενων αγαθών αποτελούσαν το αλάτι , το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 16.274.618, τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 10.188.673, τα παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 4.253.198, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα από αργίλιο (76) με 3.943.138, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 3.319.704, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 3.182.443, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 3.132.434, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 3.016.942, οι δεξαμενές, τα βαρέλια, τα τύμπανα, τα μπιτόνια και τα κουτιά (76.12) με 1.639.165 και , τέλος, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 1.569.532. όσον αφορά στα εισαχθέντα προϊόντα, την πρώτη θέση γι' αυτό το έτος κατέλαβαν οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 13.798.108, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.818.779, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.750.853, το γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 5.522.965, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 4.659.622, τα λιπάσματα (31) με 4.394.783, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 4.380.512, τα εντομοκτόνα, τα ποντικοφάρμακα και τα μυκητοκτόνα (38.08) με 4.355.491, τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 3.988.384 και , τέλος, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 3.009.175.

Το 1995 οι εξαγωγές μας προς το κράτος του Ισραήλ ήταν 96.394.351 και οι εισαγωγές μας 89.775.050 με αποτέλεσμα το ισοζύγιο να είναι 6.619.301. Τον κατάλογο των πρώτων δέκα εξαχθέντων προϊόντων , ανάλογα με τη συνολική τους αξία, απαρτίζουν το αλάτι , το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 16.791.849, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα από αργίλιο (76) με 9.786.604, τα ορυκτά καύσιμα

και τα ορυκτά λάδια (27) με 7.258.823, τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 7.195.770, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 4.659.409, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 4.625.118, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 4.112.135, οι ράβδοι από σίδηρο (72.14) με 4.108.952, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 2.914.213 και , τέλος, τα παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 2.906.107. Αυτών των αντίστοιχων εισαχθέντων συμπλήρωσαν για το 1995 , οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 19.980.657, τα λιπάσματα (31) με 10.452.794, το γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 9.893.585, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.210.766, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 4.835.358, τα λιπάσματα ορυκτά ή χημικά που περιέχουν δύο ή τρία λιπαντικά στοιχεία (31.05) με 4.436.456, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 4.130.264, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 4.029.032, τα εντομοκτόνα, τα ποντικοφάρμακα και τα μυκητοκτόνα (38.08) με 3.727.976 και , τέλος, τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 3.377.080.

Το επόμενο έτος, αυτό του 1996 η θετική πορεία των εμπορικών μας συναλλαγών με τον ισχυρό δρώντα της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου συνεχίστηκε, κλείνοντας το εμπορικό ισοζύγιο στα 12.872.426 αφού οι εξαγωγές μας ανήλθαν στα 101.756.704 και οι εισαγωγές μας στα 88.884.278. Τα προϊόντα εκείνα που εξήγαμε περισσότερο εκείνη τη χρονιά προς το Ισραήλ ήταν το αλάτι , το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 10.731.890, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 10.048.934, τα λάδια από ασφαλτούχα ορυκτά ή πετρέλαιο (27.10) με 9.875.098, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα από αργίλιο (76) με 7.960.067, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.534.472, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.057.156, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 4.416.151, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 3.859.790, τα ελάσματα και οι ταινίες από αργίλιο (76.06) με 3.382.107 και , τέλος, τα παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 2.827.001. Τα αντίστοιχα εισαγόμενα ήταν οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 14.961.788, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 11.390.787, τα λιπάσματα (31) με 6.474.457, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.712.663, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 5.154.745, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 4.006.922, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους , οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 3.798.665, τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 3.165.275, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 2.427.936 και , τέλος, τα σπέρματα και οι ελαιώδεις καρποί και τα βιομηχανικά και φαρμακευτικά φυτά (12) με 1.944.203.

Το 1997 οι εξαγωγές της χώρας μας προς τον κραταιό εμπορικό μας εταίρο ήταν 114.935.876 εκατομμύρια ευρώ και οι εισαγωγές μας 103.028.963, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να σχηματίζεται στα 11.906.913. Αναλυτικότερα, τις κύριες κατηγορίες εξαχθέντων προϊόντων αποτέλεσαν το αλάτι , το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 11.781.681, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27)

με 9.997.106, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα από αργίλιο (76) με 8.626.762, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 8.154.672, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.784.811, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 5.636.546, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 4.513.115, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 3.750.083, τα ελάσματα και οι ταινίες από αργίλιο (76.06) με 3.714.880 και, τέλος, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 2.973.762. Τις αντίστοιχες των εισαχθέντων συνέστησαν αυτές των πυρηνικών αντιδραστήρων, των λεβήτων, των μηχανών, των συσκευών και των μηχανικών επινοήσεων (84) με 14.979.291, των πλαστικών υλών και των τεχνουργημάτων αυτών (39) με 13.885.441, του γυαλιού και των τεχνουργημάτων του (70) με 6.755.567, του χαρτιού και των χαρτονιών (48) με 6.472.130, των ορυκτών καυσίμων και των ορυκτών λαδιών (27) με 5.291.739, των ηλεκτρικών υλικών και των μερών τους, των συσκευών αναπαραγωγής ήχου και των συσκευών εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.260.308, των οργάνων και των συσκευών οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 5.172.949, των διαφόρων προϊόντων των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.139.282, των ανόργανων χημικών προϊόντων (28) με 4.277.726 και, τέλος, των λιπασμάτων (31) με 4.113.794.

Τον επόμενο χρόνο οι εξαγωγές μας προς το εβραϊκό κράτος αποτιμήθηκαν στα 110.874.651 εκατομμύρια ευρώ ενώ οι εισαγωγές μας απ' αυτό, στα 108.934.452. Έτσι, το εμπορικό ισοζύγιο καταστάλαξε στο 1.940.199. Οι εξαγωγές μας εκείνο το έτος συμπεριλάμβαναν ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 8.849.666, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 8.728.583, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 8.690.379, αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 8.564.513, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 6.697.827, αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες (25) με 6.424.042, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) 3.913.718, πυρηνικούς αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές μηχανικές επινοήσεις (84) με 3.750.083 και, τέλος, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06) με 3.242.049. Αντίστοιχα, στις εισαγωγές μας από το Ισραήλ περικλείονταν πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 14.749.088, ορυκτά λάδια και ορυκτά καύσιμα (27) με 14.167.563, πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 10.699.759, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 6.525.540, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.545.925, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 5.327.967, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 5.015.226, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 4.988.912, χαρτί και χαρτόνια (48) με 4.563.719 και, τέλος, λιπάσματα (31) με 4.156.984.

Το 1999 εξήγαμε προς το μοναδικό μη μουσουλμανικό κράτος της ευρύτερης περιοχής, αγαθά συνολικής αξίας 112.317.408 και εισήγαμε από εκείνο προϊόντα που συνολικά ανήλθαν στα 124.114.428. Επομένως, το εμπορικό ισοζύγιο σχηματίστηκε στα -11.797.022. Μέσα σ' αυτά τα αγαθά που εξήγαμε βρίσκονταν το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 10.955.406, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 9.203.171, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 8.696.556, πλαστικές ύλες και τα

τεχνουργήματά τους (39) με 8.277.281, ορυκτά λάδια και ορυκτά καύσιμα (27) με 7.099.777, αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες (25) με 6.899.071, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06.) , αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 3.798.595, παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 3.518.640 και , τέλος, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 2.973.014. Επίσης, ανάμεσα σ' εκείνα που εισήγαμε βρίσκονταν πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 13.155.108, πυρηνικοί αντιδραστήρες ²¹, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 13.031.489, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 10.859.742, το γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 8.321.832, ορυκτά λάδια και ορυκτά καύσιμα (27) με 7.316.996, χαρτί και χαρτόνια (48) με 6.648.043, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 5.995.011, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.891.753, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 4.660.224 και , τέλος, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 4.515.778.

Την επόμενη χρονιά οι εξαγωγές μας προς το Ισραήλ ανήλθαν στα 201.191.151 εκατομμύρια ευρώ , οι εισαγωγές μας στα 164.210.093 και το εμπορικό ισοζύγιο έκλεισε 36.981.058 εκατομμύρια ευρώ. Οι εξαγωγές μας περιελάμβαναν τις εξής κατηγορίες με φθίνουσα σειρά : ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 63.876.949, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.327.529, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 12.387.036, αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 10.247.782, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 9.368.194, χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα(72) με 6.089.756, παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 5.211.761, αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες (25) με 4.449.581, πυρηνικούς αντιδραστήρες , λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 3.900.041 και , τέλος, χαλκό και τεχνουργήματά του (74) με 3.719.548. Ταυτόχρονα, οι μεγάλες κατηγορίες αγαθών που εισήχθησαν από τη χώρα μας στο Ισραήλ ήταν οι ακόλουθες : πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 15.690.951, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής ή αναπαραγωγής εικόνων (85) με 14.732.400, πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 14.196.472, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 13.497.405, ορυκτά λάδια και ορυκτά καύσιμα (27) με 12.049.229, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 8.898.729, λιπάσματα (31) με 8.070.899, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 8.031.746, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 6.875.737 και , τέλος, οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 5.502.464 ¹.

Όσον αφορά τον τουρισμό ανάμεσα στα δύο κράτη, οι όγκοι των Ισραηλινών τουριστών που επισκέφθηκαν τη χώρα μας κατά τη διάρκεια της δεκαετίας κινήθηκαν ως εξής : το 1990 32.772, το 1991 36.989, το 1992 35.065, το 1993 45.815, το 1994 41.405, το 1995 54.264, το 1996 74.980, το 1997 82.386, το 1998 89.402 , το 1999 154.987 και το 2000 115.697 ². Αντίστοιχα, οι Έλληνες τουρίστες που επισκέφθηκαν το Ισραήλ ήταν 8.600 το 1990, 16.700 το 1994, 21. 800 το 1995, 10.800 το 1996, 12.300 το 1997, 14.800 το 1998 και 19.800 το 1999 ³.

3.2. Δεκαετία 2000 έως 2010 : από την αναγνώριση στην προσέγγιση

Το 2001 η Ελλάδα επέστρεψε στο αρνητικό ισοζύγιο στις εμπορικές της συναλλαγές με το Ισραήλ καθώς οι εξαγωγές ανέρχονταν στα 140.952.456 εκατομμύρια ευρώ και οι εισαγωγές μας στα 166.818.060. Έτσι, το πρώτο έκλεισε στα -25.865.604. Όσον αφορά στα αγαθά που εξήγαμε εκείνη τη χρονιά, αυτά ήταν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 25.101.350, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 16.602.718, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 9.645.967, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.780.807, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 7.536.232, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 5.538.486, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 4.928.631, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 4.546.770, οι πλάκες, τα φύλλα και οι μεμβράνες από πλαστικές ύλες (39.20) με 4.195.226 και το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 4.186.109. Επίσης, οι κυριότερες κατηγορίες προϊόντων που εισήγαμε ήταν οι παρακάτω : ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 30.873.474, πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 14.188.559, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 13.916.299, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 13.246.866, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 12.485.643, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 7.172.866, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 6.948.131, λιπάσματα (31) με 6.309.144, οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 5.344.884 και χαρτί και χαρτόνια (48) με 5.257.974.

Το επόμενο έτος, 2002, η αξία των συνολικών μας εξαγωγών στο εβραϊκό κράτος υπολογίστηκε στα 130.678.418 και των εισαγωγών μας στα 162.868.237 με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να κλίνει προς την απέναντι πλευρά κατά 322.190.000 εκατομμύρια ευρώ. Αναλυτικότερα, τις κύριες κατηγορίες εξαχθέντων προϊόντων αποτέλεσαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 19.610.791, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 12.971.763, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 8.902.865, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 8.031.521, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.748.257, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 5.313.777, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 5.181.040, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 4.972.880, οι σωλήνες από χαλκό (74.11) με 4.842.269, και, τέλος, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 3.576.070. Επίσης, αυτές των εισαχθέντων συνέστησαν τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 16.254.676, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 14.710.865, τα ορυκτά καύσιμα και τα ορυκτά λάδια (27) με 13.667.245, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 10.985.161, το γυαλί και

τα τεχνουργήματά του (70) με 9.043.927, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 8.748.181, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 8.442.177, τα όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 6.831.162, τα λιπάσματα (31) με 6.044.640 και τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.741.853.

Η χρονιά του 2003 επίσης έκλεισε με αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο -68.840.418- καθώς οι εξαγωγές μας στο ισχυρό δρώντα της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου ήταν 108.273.350 και οι εισαγωγές μας απ' αυτόν, 177.113.768. Από τον Ιανουάριο έως τον Δεκέμβριο εκείνου του έτους εξήγαμε στον εμπορικό μας εταίρο, κυρίως πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.235.622, αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 8.943.656, σίδηρο, χυτοσίδηρο και χάλυβα (72) με 7.476.133, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 7.004.535, χαλκό και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 4.506.392, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06) με 4.428.006, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 4.304.200, σωλήνες από χαλκό (74.11) με 4.254.680, ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 3.854.916 και, τέλος, αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες (25) με 3.726.627. Επιπλέον, εισήγαμε από εκείνον τις ίδιες τρεις πρώτες κατηγορίες προϊόντων με την προηγούμενη χρονιά με αξίες 19.003.713, 18.011.529, 17.001.984 αντιστοίχως όπως και πυρηνικούς αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 10.439.460, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 9.333.743, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 7.329.656, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 7.189.698, οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 6.665.684, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 6.298.269 και χαρτί και χαρτόνια (48) με 5.746.271.

Το 2004 η συνολική αξία των εξαγωγών μας στο Ισραήλ ανήλθε στα 97.393.986 και των εισαγωγών μας στα 169.655.605, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να διαμορφωθεί στα -72.261.619. Οι εξαγωγές μας τη χρονιά αυτή συμπεριελάμβαναν, κατά κύριο λόγο, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.473.918, αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 12.039.024, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 7.270.490, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06) με 7.162.032, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.105.813, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 5.973.289, χαλκό και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 5.042.845, σωλήνες από χαλκό (74.11) με 4.767.323, ορυκτά καύσιμα και ορυκτά λάδια (27) με 3.219.185 και αλάτι, θείο, πέτρες και γαίες (25) 3.186.440. Οι εισαγωγές από την άλλη, εμπερίκλειαν πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 18.392.829, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 16.588.099, πυρηνικούς αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 12.200.429, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 11.920.288, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 8.522.883, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 8.433.798, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 7.510.440, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 6.911.814, οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 5.062.620 και έπιπλα, έπιπλα ιατροχειρουργικά και είδη κλινιστρώμνης (94) με 4.977.839.

Το επόμενο έτος , οι εξαγωγές μας προς το κράτος του Ισραήλ αποτιμήθηκαν στα 110.284.282 και οι εισαγωγές μας στα 169.766.101 εκατομμύρια ευρώ. Συνεπώς, το ισοζύγιο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ μας έκλεισε στα - 59.481.819. Τα κυριότερα αγαθά που εισήγε το εβραϊκό κράτος από την χώρα μας ήταν : ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 16.042.248, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 14.929.666, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 9.968.591, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 8.236.003, ταινίες και ελάσματα από αργίλιο (76.06) , ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 6.321.691, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.279.091, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 5.101.679, οι σωλήνες από χαλκό (74.11) με 5.091.238 και οι πλάκες , τα φύλλα και οι μεμβράνες από πλαστικές ύλες (39.20) με 4.774.413. Ακόμη, τα πιο σημαντικά προϊόντα που εξήγε το Ισραήλ στη χώρα μας ήταν τα ορυκτά λάδια και τα καύσιμα (27) με 26.731.687, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 20.039.831, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 11.223.712, πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές , συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.128.762, διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 8.455.205, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 7.713.579, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 7.687.489, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 7.503.560, λιπάσματα (31) με 7.398.304 και οργανικά χημικά προϊόντα (29) με 7.163.164.

Το 2006 η αξία των εξαχθέντων προϊόντων μας στον εμπορικό μας εταίρο ανήλθε στα 159.581.531 ενώ αυτή των εισαχθέντων σ' εκείνο, στα 174.298.078. Έτσι, το εμπορικό ισοζύγιό μας διαμορφώθηκε στα -14.716.547. Οι δύο πρώτες κατηγορίες αγαθών που εισήγε το Ισραήλ αυτή τη χρονιά συμπίπτουν με αυτές της προηγούμενης με συνολική αξία 59.945.086 και 17.563.196 , αντίστοιχα. Ξεκινώντας από την τρίτη θέση , λοιπόν, εξήχθησαν ακόμη από την Ελλάδα χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 10.726.353,σωλήνες από χαλκό (74.11) με 10.490.942, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 8.133.114, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 7.162.638, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 6.792.300, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06) με 1.042.301, πλάκες , φύλλα και μεμβράνες από πλαστικές ύλες (39.20) με 4.399.287 και αλάτι, θείο, γαίες και πέτρες (25) με 3.741.478. Αντιστοίχως, οι δύο πρώτες κατηγορίες εισαχθέντων αγαθών ταυτίζονται μ' εκείνες της προηγούμενης χρονιάς με αξίες 22.262.012 και 16.217.681. Οι υπόλοιπες με φθίνουσα σειρά παρατίθενται παρακάτω : πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές , συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 15.406.470, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 11.477.347, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 10.491.836, γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 8.860.973, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.681.021, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 6.630.786, λιπάσματα (31) με 5.846.419 και διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 5.380.457.

Το επόμενο έτος το εμπορικό ισοζύγιο με τον ισχυρό δρώντα της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου έκλεισε στα -34.567.605 καθώς η συνολική αξία των

εξαγωγών μας ήταν 176.895.199 εκατομμύρια ευρώ και αυτή των εισαγωγών μας 211.462.804. Οι τέσσερις πρώτες ομάδες εξαχθέντων αγαθών με κωδικούς 27, 39, 74 και 74.11 κατέλαβαν και πάλι τις πρώτες θέσεις με αξίες 60.346.513, 14.985.258, 12.098.171 και 12.088.418. Ξεκινώντας από την πέμπτη θέση ,λοιπόν, τον κατάλογο των εξαχθέντων αγαθών της χρονιάς συμπληρώνουν το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 11.216.266, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 10.421.685, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 8.249.817, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.610.512, τα ελάσματα και οι ταινίες από αργίλιο (76.06) με 6.314.688 και , τέλος, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.626.132. Επίσης, τα προϊόντα με κωδικούς 39,90,27,84,49,76, 70,85, 94 και 28 και αντίστοιχες αξίες 19.185.165, 18.747.948, 18.014.178,15.087.146, 12.198.173, 11.037.702, 10.920.122, 9.453.677, 7.740.987 και 7.000.190 ,αντίστοιχα, κατέλαβαν τις πρώτες δέκα θέσεις των εισαγωγών για το 2007.

Το 2008 και πάλι συνεχίσαμε να διατηρούμε το αρνητικό πρόσημο μπροστά στο εμπορικό ισοζύγιο των συναλλαγών μας με το εβραϊκό κράτος. Συγκεκριμένα, το τελευταίο ισούταν με -68.612.814 αφού οι εξαγωγές μας άξιζαν 145.757.416 και οι εισαγωγές μας 214.370.230. Οι τελευταίες περιλάμβαναν ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 42.130.012, χαλκό και τα τεχνουργήματά του (74) με 13.086.112, σωλήνες από χαλκό (74.11) με 12.867.847, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.119.103, αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 10.948.112, αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 10.472.651, οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.647.820, σίδηρο, χυτοσίδηρο και χαλκό (72) με 6.409.685, ελάσματα και ταινίες από αργίλιο (76.06) με 5.593.863 και ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 4.808.660. Επιπρόσθετα, οι εισαγωγές μας εκείνο τον χρόνο περιείχαν ορυκτά καύσιμα και ορυκτά λάδια (27) με 53.542881, λιπάσματα (31) με 16.278.262, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 15.659.412, πυρηνικούς αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές , συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 13.342.933, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 12.339.221, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 11.856.152, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 10.575.261, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 8.726.858, αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 7.528.952 και αιθέρια έλαια και ρητινοειδή (33) με 6.849.079.

Την χρονιά που ακολούθησε οι εξαγωγές μας προς το Ισραήλ διαμορφώθηκαν στα 147.092.040 και οι εισαγωγές μας στα 212.043.032με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να κατασταλάξει στα -64.950.992 εκατομμύρια ευρώ. Την λίστα των αγαθών που η εβραϊκή χώρα εισήγε από τη δική μας συμπλήρωναν αυτά με τους κωδικούς 27,33,76,39,76.06,34.02,74,74.11, 85 και 72 με αντίστοιχες αξίες 55.098.968,11.000.532,10.241.102,10.125.853,5.780.752, 5.777.381,5.206.059, 5.154.012, 4.711.653 και 4.628.855. Επιπλέον, τον κατάλογο των προϊόντων που εξήγε σ' εμάς το Ισραήλ απάρτιζαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 81.831.855,τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 14.305.611, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.774.06, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές ,οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις

(84) με 11.910.684, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 6.890.155, τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 6.556.343, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 6.264.570, τα λιπάσματα (31) με 6.146.008, το γυαλί και τα τεχνουργήματά του (70) με 5.630.375 και , τέλος, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 5.389.801.

Τέλος, το 2010 που συνιστά και το έτος ουσιαστικής προσέγγισης Ελλάδος-Ισραήλ μετά την απομάκρυνση της Τουρκίας από το τελευταίο, παρατηρούμε την πολύ σημαντική αύξηση των εξαγωγών μας , οι οποίες ανέρχονται στα 234.215.264 εκατομμύρια ευρώ που σε συνδυασμό με την αποτίμηση των εισαγωγών μας στα 188.628.773, διαμόρφωσαν θετικό ισοζύγιο εμπορικών συναλλαγών με το εβραϊκό κράτος στα 45.586.491. Αναλυτικότερα, τις κύριες κατηγορίες εξαχθέντων προϊόντων αποτέλεσαν εκείνη τη χρονιά τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) ,που σημείωσαν υπερδιπλασιασμό συγκριτικά με το 2009, με αξία 127.521.271, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.177.941, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 10.632.300, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 10.041.419, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 7.698.647,, οι σωλήνες από χαλκό (74.11) με 7.653.924, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 6.868.172, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 6.160.850, οι ταινίες και τα ελάσματα από αργίλιο (76.06) με 6.084.696 και οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.026.723. Επιπλέον, οι πιο σημαντικές ομάδες αγαθών που εισήγαμε από τον μείζονα εμπορικό εταίρο μας το 2010, ήταν οι εξής : ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 50.123.199, όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας και κινηματογραφίας (90) με 17.791.733, προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 13.873.499, πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.940.712, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 11.467.705, πυρηνικοί αντιδραστήρες, λέβητες, μηχανές, συσκευές και μηχανικές επινοήσεις (84) με 8.408.622, χαρτί και χαρτόνια (48) με 6.033.976, ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, συσκευές αναπαραγωγής ήχου και συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 5.896.110, αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 5.662.948 και , τέλος, λιπάσματα (31) με 5.591.767 ⁴.

Αναφορικά με την τουριστική κίνηση ανάμεσα στις δύο χώρες κατά τη δεκαετία του 2000, πρέπει να σημειωθεί ότι υφίστατο αξιόλογη αύξησή της συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία που δεν ήταν , όμως, αμοιβαία. Αναλυτικότερα, οι όγκοι των Ισραηλινών τουριστών που επισκέφθηκαν την Ελλάδα αυξήθηκαν μέσα σ' αυτά τα δέκα χρόνια γεωμετρικά. Συγκεκριμένα, το 2001 άγγιξαν τις 140.399, το 2002 τις 115.720, το 2003 τις 92.454, το 2004 τις 94.029, το 2005 τις 132.511, το 2006 τις 139.254 ⁵, το 2007 τις 73.283, το 2008 τις 84.221, το 2009 τις 82.443 και το 2010 τις 197.159 ⁶. Ωστόσο, η ελληνική επισκεψιμότητα στο Ισραήλ ήταν και παρέμεινε και τα δέκα αυτά χρόνια, σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Δηλαδή, το 2001 οι Έλληνες τουρίστες που έφτασαν στο εβραϊκό κράτος ήταν 7.800, το 2002 4.800, το 2003 6.100, το 2004 10.000, το 2005 15.000, το 2006 16.700, το 2007 21.200, το 2008 28.800, το 2009 18.400 και , τέλος, το 2010 24.200 ⁷.

3.3. Δεκαετία 2010 έως 2020: εντατικοποίηση

Το πρώτο έτος της νέας δεκαετίας η συνολική αξία των ελληνικών εξαχθέντων αγαθών στο Ισραήλ ανήλθε στα 233.726.789 εκατομμύρια δολάρια και η αντίστοιχη των εισαχθέντων στα 204.193.713. Έτσι, δημιουργήθηκε θετικό εμπορικό ισοζύγιο που έλαβε την τιμή των 29.533.076 εκατομμυρίων δολαρίων. Ειδικότερα, οι ομάδες προϊόντων που εισήγε το Ισραήλ περισσότερο εκείνο τον χρόνο ήταν τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 74.788.605, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 61.063.903, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.577.795, ο χαλκός και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 10.403.338, οι σωλήνες από χαλκό (74.11) με 10.391.012, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 9.759.848, οι οργανικές ουσίες επιφανειακής δράσης (34.02) με 6.215.686, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 6.160.720, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 6.119.319 και τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 4.537.566. Αντιστοίχως, οι ομάδες εκείνες που εξήγε στη χώρα μας ήταν οι παρακάτω: τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 68.781.321, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 16.456.463, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 15.649.208, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 14.407.681, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 9.017.581, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 7.200.967, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 7.158.431, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.003.610, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 6.772.914 και ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 5.036.729⁸.

Το 2012 ήταν το έτος που οι εξαγωγές μας υπερδιπλασιάστηκαν και άγγιξαν τα 596.274.793 εκατομμύρια ευρώ ενώ οι εισαγωγές μας σημείωσαν ξεκάθαρη μείωση κατά 55 εκατομμύρια και διαμορφώθηκαν στα 150.606.769. Επομένως, το εμπορικό ισοζύγιο των συναλλαγών μας έκλεισε στα 445.668.024. Η εξαιρετική αύξηση του όγκου των συναλλαγών με το εβραϊκό κράτος, συντείνει στο ότι το εμπόριο συνιστά εργαλείο ενίσχυσης των υπόλοιπων σκελών των διακρατικών συνεργασιών, εν γένει. Αναλυτικά, τις κύριες κατηγορίες εξαχθέντων προϊόντων αποτέλεσαν εκείνη τη χρονιά τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 463.665.057, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 21.198.348, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 14.703.223, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 12.511.145, ο χαλκός και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 9.896.284, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 5.623.007, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 5.192.847, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 3.844.242, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 3.657.038 και τα διάφορα τεχνουργήματα από κοινά μέταλλα (83) με 2.349.284. Επίσης, αυτές των εισαχθέντων αγαθών συνέστησαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 49.826.200, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 11.005.904, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 9.081.181, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 6.500.776, το χαρτί και τα χαρτόνια (48)

6.174.516, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 5.389.725, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 5.243.015, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 4.945.754, τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας (90) με 3.861.024 και τα λιπάσματα (31) με 3.658.194.

Το 2013 τα έσοδά μας από τις εξαγωγές προϊόντων στο ισχυρό κράτος της νοτιο-ανατολικής Μεσογείου έφτασαν τα 395.070.672 ενώ το κόστος των εισαγωγών απ' αυτό αποτιμήθηκε στα 207.781.599, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να διαμορφωθεί στα 187.289.073. Συγκεκριμένα, την λίστα των αγαθών που η εβραϊκή χώρα εισήγε από τη δική μας συμπλήρωναν τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 259.840.693, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 22.505.334, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 17.827.325, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.623.890, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 9.390.284, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 6.163.101, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 5.288.112, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 5.192.631, τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 4.194.240 και τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 3.744.153. Αντίστοιχα, η λίστα των εισαγωγών της Ελλάδας από το Ισραήλ περιείχε ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 118.781.016, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 14.104.466, ο χαλκός και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 7.474.696, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 6.801.522, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 5.341.327, τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας (90) με 5.192.954, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές, οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 4.434.384, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 3.987.515, τα λιπάσματα (31) με 3.963.837 και, τέλος, το χαρτί και τα χαρτόνια (48) με 3.849.892⁹.

Την επόμενη χρονιά, 2014, εξήγαμε αγαθά αξίας 203.001.329 εκατομμυρίων αγαθών και εισήγαμε προϊόντα συνολικού κόστους 380.670.862 με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο να κατασταλάξει στα -177.669.533. Ειδικότερα, τις κυριότερες ομάδες που εξήχθησαν προς τον στενό εμπορικό μας εταίρο αποτελούσαν αυτές με τους κωδικούς 27,76,39,72,74,20, 25,84,33 και 85 με αντίστοιχες αξίες 73.283.573,22.966.781,12.965.094, 11.067.995, 10.305.680, 8.252.684,7.365.088,6.009.517,4.823.464 και 3.697.749. Επιπλέον, τις αντίστοιχες που εισήχθησαν συνιστούσαν αυτές με τους κωδικούς 27, 28, 84,74,38,76,90,56,85 και 48 με αντίστοιχες αξίες 259.938.588,19.717.764, 16.260.849,8.213.336, 8.127.969, 5.010.543,4.439.644,3.821.041, 3.814.828 και 3.403.372¹⁰.

Στο μέσο της δεκαετίας του 2010, οι εισαγωγές του Ισραήλ από τη χώρα μας, διαμορφώθηκαν στα 236.063.563, οι δικές μας εισαγωγές από εκείνο στα 444.885.135 και το εμπορικό μας ισοζύγιο στα -208.821.572 εκατομμύρια ευρώ. Αναλυτικά, στα εξαγόμενα προϊόντα εκείνου του έτους εντάσσονταν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 73.457.861, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 30.095.598, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 17.705.76, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 15.947.517, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 12.223.303, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι

μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.109.785, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 8.926.150, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.593.948, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 6.229.021 και τα αιθέρια έλαια και τα ρητινοειδή (33) με 5.026.022. Επίσης, στα εισαγόμενα περιλαμβάνονταν και πάλι τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 315.592.518, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 21.429.513, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.131.730, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 10.542.282, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 9.849.050, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 7.334.459, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 7.214.145, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 7.204.953, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 6.174.497 και τα όργανα και οι συσκευές οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας (90) με 5.554.632 ¹¹.

Το 2016 εξήγαμε στο Ισραήλ αγαθά συνολικής αξίας 270.438.284. και εισήγαμε προϊόντα συνολικής αξίας 317.441.319 απ' αυτό. Έτσι, το ισοζύγιο των συναλλαγών μας ανήλθε στα -47.003.035. Τα σημαντικότερα εξαγόμενα προϊόντα αυτής της χρονιάς ήταν τα ορυκτά καύσιμα και τα λάδια (27) με 85.062.968, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα από αργίλιο (76) με 36.362.046, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 22.843.301, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 18.053.818, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 12.458.453, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 9.961.917, τα παρασκευάσματα λαχανικών , καρπών και φρούτων (20) με 9.606.664, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 9.412.215, χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 6.958.621 και τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) 5.192.761. Αντίστοιχα, τα σημαντικότερα εισαγόμενα ήταν τα εξής : ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 157.360.022, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 34.109.470, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 13.057.101, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 12.618.175, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 11.089.794, ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 10.892.451, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 10.551.751, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 6.213.963, οι βάτες, τα πιλήματα και τα υφάσματα (56) με 5.907.630 και ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 5.338.881 ¹².

Τη χρονιά του 2017 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν ιδιαίτερα και άγγιξαν τα 442.436.807 όπως και οι εισαγωγές μας από το ισχυρό κράτος της ευρύτερης περιοχής, οι οποίες ανήλθαν στα 537.106.811. Συνεπώς, το εμπορικό ισοζύγιο των συναλλαγών μας με το Ισραήλ διαμορφώθηκε στα -94.670.004. Συγκεκριμένα, τις κύριες κατηγορίες εξαχθέντων προϊόντων αποτέλεσαν εκείνη τη χρονιά τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) 172.581.671, ο χυτοσίδηρος , ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 43.811.163, το αλάτι, το θείο , οι γαίες και οι πέτρες (25) με 40.327.120, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 38.675.686, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 21.192.278, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι

μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 16.058.227, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 15.663.844, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 12.542.263, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 10.712.348 και τα τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο ή χάλυβα (73) με 7.231.061. Επιπλέον , τις πιο σημαντικές ομάδες αγαθών συνέστησαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 364.778.615, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 30.669.072, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 22.216.533, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 15.577.823, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 13.782.491, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 13.432.196, ο χαλκός και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 9.569.186, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 8.788.156, τα λιπάσματα (31) με 8.577.151 και τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 8.016.403 ¹³.

Το 2018 η χώρα μας εξήγε στο εβραϊκό κράτος αγαθά συνολικής αξίας 399.189.112 εκατομμυρίων ευρώ ενώ εισήγε προϊόντα που της κόστισαν 561.665.147. Συνέπεια αυτού ήταν η δημιουργία αρνητικού ισοζυγίου στα - 162.476.035. Τα αγαθά που εισήγε περισσότερο εκείνο το έτος το Ισραήλ , ήταν τα ορυκτά λάδια και καύσιμα (27) με 87.538.988, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 68.557.194, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 39.052.119, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 31.632.094, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 27.731.745, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 25.085.421, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 18.260.257, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 13.849.948, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 11.036.563 και τα τεχνουργήματα από χυτοσίδηρο, σίδηρο και χάλυβα (73) με 8.461.347. Αντίστοιχα, οι ομάδες που εισήγε η Ελλάδα πιο πολύ ήταν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 410.771.196, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 27.770.663, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 15.669.074, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 14.571.752, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 13.438.881, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 10.695.997, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 9.029.545, το αργίλιο και τα τεχνουργήματα αυτού (76) με 8.452.640, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 8.151.932 και οι βάτες, τα πιλήματα και τα υφάσματα (56) με 8.151.932 ¹⁴.

Το επόμενο έτος ο κραταιός μας εταίρος εισήγε αγαθά που αποτιμήθηκαν στα 471.689.307 ενώ οι εισαγωγές της χώρας μας από εκείνον κόστιζαν 275.683.174 εκατομμύρια ευρώ. Άρα, η «ζυγαριά» έκλινε προς την ελληνική μεριά κατά 196.006.133 εκατομμύρια. Οι δέκα πρώτες ομάδες προϊόντων που εισήχθησαν στον κραταιό δρώντα της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου ήταν αυτές με τους κωδικούς 27,76,85,39,72,25,84,74,20 και 73 με αντίστοιχες αξίες 197.146.434, 37.248.952,36.737.638,29.422.844, 24.759.985, 21.095.317,20.449.856,14.880.725, 11.660.723 και 7.501.293. Αντίστοιχως, οι δέκα πρώτες κατηγορίες αγαθών που εισήγε η Ελλάδα από το Ισραήλ ήταν εκείνες με τους κωδικούς 27, 84, 39, 72, 28, 49, 56, 38, 74 και 76 με αντίστοιχες αξίες 131.528.033, 21.399.574, 17.972.430,

13.937.504, 12.161.739, 9.974.645, 8.861.232, 8.147.487, 7.300.684 και 5.975.491 Ετήσια Έκθεση για την οικονομία του Ισραήλ και τις διμερείς οικονομικές σχέσεις 2018-2019 ¹⁵.

Το 2020 , τελευταίο έτος της δεκαετίας , η συνολική αξία των εξαχθέντων αγαθών μας στον στρατηγικό μας εταίρο ανήλθε στα 369.754.991 , εκείνη των εισαχθέντων στη χώρα μας στα 265.471.179 και , τέλος, το ισοζύγιο των εμπορικών μας συναλλαγών διαμορφώθηκε στα 104.283.812 υπέρ της Ελλάδος. Τα κυριότερα προϊόντα που ανταλλάχθηκαν , αποτελούσαν τα ορυκτά καύσιμα και λάδια(27) με 51.466.909, τα ηλεκτρικά υλικά και τα μέρη τους, οι συσκευές αναπαραγωγής ήχου και οι συσκευές εγγραφής και αναπαραγωγής εικόνων (85) με 50.737.234, το αργίλιο και τα τεχνουργήματά του (76) με 41.517.458, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματα αυτών (39) με 32.999.478, ο σίδηρος, ο χυτοσίδηρος και ο χάλυβας (72) με 21.553.446, το αλάτι, το θείο, οι γαίες και οι πέτρες (25) με 20.019.288, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 18.106.115, ο χαλκός και τα τεχνουργήματά του (74) με 17.540.188, τα παρασκευάσματα λαχανικών, καρπών και φρούτων (20) με 10.560.578 και τα διάφορα τεχνουργήματα από κοινά μέταλλα (83) με 6.568.863. Αντίστοιχα, τις εισαγωγές μας για το 2020 απάρτιζαν , κυρίως, τα ορυκτά καύσιμα και λάδια (27) με 125.916.574, οι πυρηνικοί αντιδραστήρες, οι λέβητες, οι μηχανές , οι συσκευές και οι μηχανικές επινοήσεις (84) με 19.263.391, οι πλαστικές ύλες και τα τεχνουργήματά τους (39) με 15.605.926, ο χυτοσίδηρος, ο σίδηρος και ο χάλυβας (72) με 13.047.975, οι βάτες, τα πιλήματα και τα υφάσματα (56) με 12.589.092, ο χαλκός και τα τεχνουργήματα αυτού (74) με 9.352.850, τα προϊόντα των εκδοτικών οίκων και του Τύπου (49) με 7.402.719, τα ανόργανα χημικά προϊόντα (28) με 7.138.978, τα διάφορα προϊόντα των χημικών βιομηχανιών (38) με 6.983.657 και τα λιπάσματα (31) με 6.835.632 ¹⁶. Γίνεται , λοιπόν, κατανοητό μέσα από την ενδελεχή παρουσίαση των εμπορικών μας συναλλαγών με το Ισραήλ, ότι στο διεθνές σύστημα , αποκλειστικά οι κρατικοί δρώντες επιλέγουν το πώς θα διανεμηθούν οι πόροι συνάπτοντας εμπορικές σχέσεις με άλλους δρώντες ¹⁷. Έτσι, ο πλούτος ενός κράτους, που προκύπτει και από τις εμπορικές του συναλλαγές, και η ισχύς του κράτους αυτού, είναι αλληλένδετα στοιχεία καθώς το ένα δεν μπορεί να υπάρξει και να μεγεθυνθεί χωρίς το άλλο.

Αναφορικά με την τουριστική ροή ανάμεσα στα δύο κράτη, αυτή συνεχίστηκε με εντεινόμενους ρυθμούς ιδίως από την πλευρά του Ισραήλ. Οι πολίτες του τελευταίου που επισκέφθηκαν την Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας ήταν , συγκεκριμένα, 226.110 το 2011, 207.711 το 2012, 212.466 το 2013, 197.009 το 2014, 115.868 το 2015, 460.000 το 2016 ¹⁸, 503.047 το 2017, 570.718 το 2018 και περισσότεροι από 700.000 το 2019 ¹⁹ ενώ δεν υπάρχουν ακόμη στοιχεία για το 2020. Αντίστοιχα , με πολύ μικρότερη ένταση επισκέπτονταν οι Έλληνες το εβραϊκό κράτος αυτά τα δέκα χρόνια. Αναλυτικά, ήταν 19.000 το 2011, 20.400 το 2012, 18.000 το 2013 , 16.300 το 2014, 15.700 το 2015, 17.700 το 2016, 27.900 το 2017, 29.700 το 2018, 41.900 το 2019 και 10.200 το 2020 ²⁰.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Eurostat, EU trade since 1988 by HS2,4,6 and CN8,
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
2. Ελληνική Στατιστική Αρχή , “Έρευνα Συνόρων 1990-2006- Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα”
3. Israeli Central Bureau of Statistics , *Statistical Abstract of Israel 1998- Migration and Tourism- Tourists Arrivals by Country of Residence* (Jerusalem : Israeli Central Bureau of Statistics , 1998)
<https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/1996/Migration-And-Tourism-Statistical-Abstract-Of-Israel-1996-No47.aspx>
<https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/1998/Migration-And-Tourism-Statistical-Abstract-of-Israel-1998-No49.aspx>
4. Eurostat, EU trade since 1988 by HS2,4,6 and CN8,
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
5. Ελληνική Στατιστική Αρχή , “Έρευνα Συνόρων 1990-2006- Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα”
6. Ελληνική Στατιστική Αρχή , *Στατιστικές-Βιομηχανία, Εμπόριο, Υπηρεσίες, Μεταφορές-Τουρισμός-Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα-Έτος αναφοράς- Δελτία Τύπου και Πίνακες* (Πειραιάς : Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016)
<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO04/2008-Q1>
7. Israeli Central Bureau of Statistics , *Statistical Abstract of Israel 2005- Migration and Tourism- Tourists Arrivals by Country of Residence/ Nationality* (Jerusalem : Israeli Central Bureau of Statistics , 2005)
<https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2002/Tourism-And-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2002-No53.aspx>
<https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2005/Tourism-and-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2005-No-56.aspx>
<https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2008/Tourism-and-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2008-No-59.aspx>
8. Eurostat, EU trade since 1988 by HS2,4,6 and CN8,
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
9. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2012-2013*, επιμέλεια : Αλέξανδρος Αλεξιάδης, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α΄, Επικεφαλής Γρ. Ο.Ε.Υ.
10. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2013-2014*, επιμέλεια : Αλέξανδρος Αλεξιάδης, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α΄, Επικεφαλής Γρ. Ο.Ε.Υ.
11. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς*

- Οικονομικές Σχέσεις 2014-2015*, επιμέλεια : Παρασκευή Καμπούρογλου, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α', Προϊστάμενος Γρ. Ο.Ε.Υ.
12. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2016-2017*, επιμέλεια : Παρασκευή Καμπούρογλου, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α', Προϊστάμενος Γρ. Ο.Ε.Υ.
  13. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2017-2018*, επιμέλεια : Παρασκευή Καμπούρογλου, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α', Προϊστάμενος Γρ. Ο.Ε.Υ.
  14. Πρεσβεία της Ελλάδος στο Ισραήλ-Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, *Ετήσια Έκθεση για την Οικονομία του Ισραήλ και τις Διμερείς Οικονομικές Σχέσεις 2018-2019*, επιμέλεια : Παρασκευή Καμπούρογλου, Σύμβουλος Ο.Ε.Υ. Α', Προϊστάμενος Γρ. Ο.Ε.Υ.
  15. Eurostat, EU trade since 1988 by HS2,4,6 and CN8, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
  16. Eurostat, EU trade since 1988 by HS2,4,6 and CN8, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
  17. Robert Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (New Jersey: Princeton University Press, 1984), 18
  18. Ελληνική Στατιστική Αρχή , *Στατιστικές-Βιομηχανία, Εμπόριο, Υπηρεσίες, Μεταφορές-Τουρισμός-Αφίξεις μη κατοίκων στην Ελλάδα-Έτος αναφοράς- Δελτία Τύπου και Πίνακες* (Πειραιάς : Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016) <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/STO04/2016-Q1>
  19. Ντόρα Μπακογιάννη και Ραμ Αβιράμ , “Η εκπληκτική δυναμική των σχέσεων Ελλάδας-Ισραήλ” (Η Καθημερινή, Μάιος 2020) , <https://www.kathimerini.gr/opinion/1079227/i-ekpliktiki-dynamiki-ton-scheseon-elladas-israil/>
  20. Israeli Central Bureau of Statistics , *Statistical Abstract of Israel 2015- Migration and Tourism- Visitor Arrivals by Country of Citizenship* (Jerusalem : Israeli Central Bureau of Statistics , 2015) <https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2012/Tourism-And-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2012-No63.aspx> <https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2015/Tourism-and-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2015-No66.aspx> - <https://www.cbs.gov.il/en/publications/Pages/2017/Tourism-and-Hotels-Statistical-Abstract-of-Israel-2017-No-68.aspx>
  21. Οι όγκοι αναφέρονται στην αγορά από το Ισραήλ συσκευών , μηχανών και μηχανικών επινοήσεων και όχι πυρηνικών αντιδραστήρων καθώς η χώρα μας δεν έχει αναπτύξει τέτοιου είδους δραστηριότητα.

4. Εξαγωγή συμπερασμάτων

4.1. Συμπεράσματα και παρατηρήσεις

Αυτή η εργασία είχε θέσει δύο ερευνητικά ερωτήματα προς απόδειξη ή διάψευση : πρώτον , ότι οι παράγοντες εκείνοι που ευθύνονται για την προσέγγιση μεταξύ της Ελλάδας και του Ισραήλ , ήταν η ανάγκη αντιμετώπισης μίας κοινής απειλής και η κερδο-κεντρική αντίληψη και των δύο τους. Ακόμη, επιχειρηματολόγησα υπέρ του ότι η κοινή αντίληψη της Τουρκίας από Ισραήλ και Ελλάδα ως απειλή , ιδίως μετά το 2009-2010, και η εκτεταμένη συνεργασία των δύο χωρών σε μία πληθώρα τομέων ,με σημείο εκκίνησης την πιθανότητα εκμετάλλευσης των αποθεμάτων φυσικού αερίου ,κατέστησαν σταδιακά τη μεταξύ τους σχέση , στρατηγικής σημασίας.

Αναδείχθηκαν οι αιτίες πάσης φύσεως που αποτέλεσαν τους μοχλούς προσέγγισης ανάμεσα στις δύο χώρες, όπως ήταν η αποστασιοποίηση και η επιθετικότητα εναντίον του Ισραήλ από την Τουρκία λόγω της ανάπτυξης ηγεμονικών τάσεων που υπαγορεύθηκε τόσο από εσωτερικούς όσο και από εξωτερικούς παράγοντες και η αναζήτηση συνεργασιών με άλλα κράτη της ευρύτερης περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Επίσης, παρουσιάστηκε η απώλεια του στρατηγικού βάθους του εβραϊκού κράτους λόγω του παραπάνω καθώς και η κερδο-κεντρική αντίληψή του. Όπως έχει ήδη ειπωθεί, αυτή η αντίληψη ήταν ισχυρή καθώς τα οικονομικά πλεονεκτήματα που θα προέκυπταν , θα ενίσχυαν τη σχετική εθνική ισχύ του δρώντα και το αντίστροφο.

Επιπλέον, από ελληνικής πλευράς εντοπίστηκαν ως αιτίες προσέγγισης με το Ισραήλ, οι τεταμένες σχέσεις με την Τουρκία, πτυχές των οποίων συνιστούσαν το φλέγον ζήτημα του Κυπριακού και η παράνομη κατοχή του βορείου τμήματος του νησιού, η αναθεωρητική τάση της Τουρκίας ως προς το καθεστώς του Αιγαίου και των θαλασσιών ζωνών του πελάγους, οι συνεχείς και εντεινόμενες παραβιάσεις του θαλάσσιου και εναέριου χώρου της επικράτειάς μας καθώς και ζητήματα σχετικά με τις μειονότητές μας. Όλοι οι ανωτέρω παράγοντες σε συνδυασμό με την κρίση χρέους που τότε μάστιζε τη χώρα, οδήγησαν στην ανάπτυξη της πρωτοβουλίας προσέγγισης με το εβραϊκό κράτος, αφού η συνεργασία μαζί του θα σήμαινε οικονομική ενίσχυση , ενδυνάμωση της αποτρεπτικής της ικανότητας απέναντι στην Τουρκία μέσω της κτήσης ενός ισχυρού συμμάχου-εταίρου και , εν γένει, τη μεγέθυνση της εθνικής ισχύος του κράτους. Επιπρόσθετα, η ενδεχόμενη κατασκευή του East Med θα καθιστούσε την Ελλάδα αρωγό στην ενεργειακή αποδέσμευση της

γηραιάς ηπείρου από τη Ρωσία και θα αύξανε κατακόρυφα την αξία της στη γεωπολιτική σκακιέρα.

Τέλος, όσον αφορά τον ισχυρισμό της υποφαινόμενης ότι η ελληνο-ισραηλινή συνεργασία έχει πλέον αναχθεί σε στρατηγική σχέση, αυτός επιβεβαιώθηκε τόσο από την επέκτασή της σε πληθώρα τομέων όπως είναι η ενέργεια, οι υποδομές, το εμπόριο, ο τουρισμός, η εκπαίδευση, οι νέες τεχνολογίες και η πολιτική κατά του εγκλήματος όσο και από τη θεσμοθέτηση των σχέσεών τους σε αυτούς μέσω της υπογραφής επίσημων κειμένων. Επιπλέον, στοιχεία που επιρρώνουν τον ισχυρισμό μου, συνιστούν η σύγκλιση των στρατηγικών τους στόχων για σταθερότητα και ανάπτυξη στην περιοχή, η ένταση και η συχνότητα της ανταλλαγής θεσμικών επισκέψεων ανάμεσα στα δύο κράτη, η δημόσια αναφορά στη σχέση ως στρατηγικής σημασίας, ο ξεκάθαρα εταιρικός χαρακτήρας της σχέσης τους και το πολύ θετικό κλίμα που πάντα επικρατεί ανάμεσα στους εκπροσώπους και τους αξιωματούχους του. Εν κατακλείδι, παρά το γεγονός ότι η σχέση Ελλάδος-Ισραήλ δεν ανήκει στις αμιγώς συμμαχικές και δεν απορρέει από αυτή καμία συμβατική συμμαχική υποχρέωση, υφίσταται ωστόσο μία πολύ στενή και πολυεπίπεδη συνεργατική σχέση ανάμεσά τους.

4.2. Περιορισμοί της έρευνας

Τους μοναδικούς περιορισμούς της έρευνάς μου αποτέλεσαν η ύπαρξη περιορισμένων βιβλιογραφικών πηγών για τη δεκαετία 2000-2010 καθώς η πλειονότητα των ερευνητών έχει ασχοληθεί ως επί το πλείστον με τη δεκαετία του 1990 και του 2010. Συνεπώς, υφίσταται η πιθανότητα να μην έχουν αναφερθεί όλες οι εξελίξεις στις ελληνο-ισραηλινές σχέσεις εκείνης της δεκαετίας. Επίσης, όσον αφορά στα εμπορικά στοιχεία, ενδέχεται η παράθεση των δέκα μεγαλύτερων κατηγοριών εξαγωγών και εισαγωγών, να μην είναι απόλυτα ακριβής σε κάποια έτη καθώς δεν υπήρχε αντίστοιχο σύστημα τοποθέτησης των κωδικών με φθίνουσα σειρά. Επομένως, έπρεπε να αναζητήσω ξεχωριστά για κάθε κωδικό την ετήσια αξία των εισαγωγών και εξαγωγών του. Να σημειωθεί εδώ ότι ο κατάλογος της Eurostat περιέχει συνολικά 30.000 προϊόντα.

ΤΕΛΟΣ